

УВОД

Поштовани грађани, у прилици смо да се осврнемо на протекли период од 2008. до 2013.године у коме је текла реализација Стратегије одрживог развоја општине Ражањ. У исто време морамо визионарски погледати у будућност и изградити Стратегију одрживог развоја за нешто дужи период 2014-2023.године.

У претходној Стратегији није нам недостајала амбиција, а ни оптимизам са којим је цело наше друштво у том периоду било надахнуто, јер се није предвиђала тако снажна економска криза. Но и поред свега што нам је отежавало привредни и друштвени развој, имамо чиме да се похвалимо. То је пре свега велики број новоизграђених инфраструктурних објеката што је уочљиво на сваком кораку.

И поред значајних средстава која су уложена у свим нашим месним заједницама, ми данас имамо консолидован Буџет и значајна финансијска средства на располагању која могу бити уложена у реализацију многих пројеката.

Анализом стратешких праваца развоја и конкретних акционих планова и пројеката, утврдили смо да је добар део истих реализован али да је остало и доста нереализованих пројеката који се морају реализовати у наредном временском периоду. Ту пре свега мислим на реализацију пројеката који ће обезбедити стабилно и квалитетно водоснабдевање, сакупљање и прераду чврстог отпада и пречишћавање отпадних вода као и инвестиције у области енергетске ефикасности. Такође ћемо перманентно радити на обезбеђивању што повољнијих услова за инвестирање у нове програме и стварање услова за отварање нових радних места.

У току реализације овог стратешког плана, општина Ражањ мора постати у правом смислу еколошка општина са здравом пијаћом водом, решеним комуналним отпадом, који се прерађује најсавременијом технологијом и потпуном санацијом отпадних вода.

Несмемо заборавити да смо ми првенствено пољопривредна општина, те да ћемо у том правцу наставити са едукацијама, организовањем пољопривредника и издвајањем средстава из Буџета општине за развој воћарства и сточарства.

На крају овог планског периода очекујемо да ће се створити сви потребни услови да општина Ражањ буде модерна и занимљива потенцијалним инвеститорима, општина чији су грађани интегрисани у савремене европске и светске образовне, културне, социјалне, здравствене и спортске токове.

ПРЕДСЕДНИК ОПШТИНЕ РАЖАЊ

Добрица Стојковић

КОМЕНТАР РУКОВОДИОЦА РАДНО-ОПЕРАТИВНОГ ТИМА ЗА ИЗРАДУ СТРАТЕГИЈЕ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА ОПШТИНЕ РАЖАЊ 2014-2023

Скупштине општине Ражањ је 30.маја 2013.године донела Одлуку о изради Стратегије одрживог развоја општине Ражањ за период од 2014. до 2023.године и одмах се приступило припреми за реализацију ове Одлуке. У односу на израду прве Стратегије која је рађена 2007.године по узору на Стратегију одрживог развоја Републике Србије, у овом случају су значајно измењене околности из следећих разлога:

1. Иако се ради о изради нове Стратегије, у значајној мери се ослањамо на претходну Стратегију, имајући у виду да није било потребе мењати неке стратешке циљеве, а добар део акционих планова који није био реализован у претходном периоду, наставиће се у наредном;
2. У међувремену су урађене две секторске стратегије: Стратегија развоја малих и средњих предузећа и предузетништва на територији општине Ражањ за период 2009-2014 и Стратегија заштите животне средине општине Ражањ 2012-2022, као и Катастар природних вредности општине Ражањ са којима мора бити усклађена Стратегија која се управо усваја;
3. Такође је и анализирана и Регионална Стратегија руралног развоја нишавског округа;
4. Највећи део полазних података уз одређене напоре је био доступан, а највећи проблем су представљали подаци из области пољопривреде јер нису били доступни статистички подаци од последњег пописа пољопривреде 2012.године.

Ова као и претходна Стратегија ослања се на 3 основна стуба: екологија, привредни развој и унапређење друштвеног и социјалног положаја становништва.

Морамо констатовати да је у претходном периоду мало урађено на подизању нивоа привредног развоја и запошљавања док су у области екологије и развоја инфраструктуре учињени значајни помаци.

У наредном периоду наставиће се интензивирање активности на подизању нивоа заштите животне средине, као и стварању повољних услова за нове инвестиције и отварање нових радних места. Покушаћемо да у наредном периоду посветимо више пажње праћењу извршења постављених задатака, а на основу обрађених индикатора.

За реализацију предвиђених активности потребна су значајна средства, која далеко превазилазе приходе буџета општине Ражањ, тако да ћемо се као и у претходном периоду ослањати на средства од донација, кредите под повољним условима и евентуално средства грађана.

Како бисмо реализовали све зацртане циљеве, мораћемо додатно ојачати стручне службе у општини да исте не би биле кочнице реализацији пројеката посебно из приступних програма ЕУ.

Користим прилику да се захвалим свима који су учествовали у изради Стратегије одрживог развоја и на прави начин одрадили свој део посла.

Усвајањем Стратегије одрживог развоја, крећемо пут ка реализацији исте, пут ка циљевима датим у визији за 2023.годину.

РУКОВОДИЛАЦ

Др Драгиша Тодоровић

МЕТОДОЛОГИЈА РАДА

Општина Ражањ је потписала, 15. децембра 2010. године у Београду, Меморандум о разумевању са Пројектом Подршке општинама ИПА 2007, којим су дефинисани детаљи пружања техничке подршке процесу израде Стратегије одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023. На основу Меморандума консултанти пројекта у пуној сарадњи са запосленима у општини Ражањ пружају техничку подршку у изради Стратегије одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023 на основу СЛОП методолошког оквира.

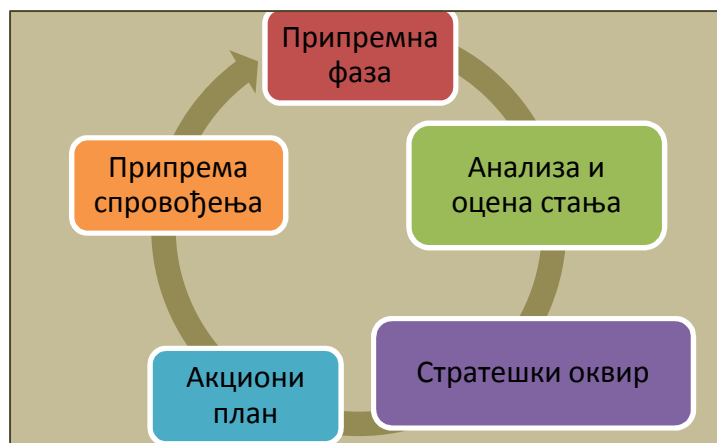
СЛОП (Стратегија локалног одрживог развоја) методолошки оквир креиран као резултат пројекта Ехцханге 2 (2008–2010. год.) у циљу методолошке стандардизације процеса стратешког планирања за потребе Сталне конференције градова и општина и локалних самоуправа у Србији. Једна од основних карактеристика методологије јесте да је процес израде стратешких планова на локалном нивоу општина заснован на партиципативном приступу, што подразумева директну укљученост свих јавних и приватних заинтересованих страна у току трајања целокупног процеса. Партиципативни приступ у изради Стратегије се не односи само на заједничку израду стратешког документа и акционог плана, него омогућује шире учешће заједнице у идентификацији, активирању и координацију партнерстава за имплементацију појединих активности и пројеката.

Процес израде Стратегије одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023 текао је у пет главних фаза приказани сликом 1. Које би требало да се понављају у десетогодишњем циклусу. Током припремне фазе Скупштина општине Ражањ донела је одлуку о изради Стратегије одрживог развоја и о формирању Радно оперативног тима за израду Стратегије одрживог развоја; формиран су Радно оперативни подтимови и именовани су вође.

У другој фази анализе и оцене стања идентификовано је двадесет седам индикатора одрживости и отпочео је процес прикупљања података за израду анализе односно профила заједнице. Радом радно-оперативних подтимова идентификовани су приоритети, стратешки и специфични циљеви, дефинисана визија. Након фазе израде стратешког оквира дефинисани су пројекти и развијен је акциони план за реализацију Стратегије за период од наредних десет година.

Приликом фазе припреме спровођења дефинисани су механизми мониторинга и евалуације.

Приликом фазе припреме спровођења дефинисани су механизми мониторинга и евалуације.

Стратегије одрживог развоја општине Ражањ рађена је у циљу утврђивања тренутног стања у општини, утврђивања жељеног стања у периоду од десет година и начина којима се жељено стање може постићи.

1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ОПШТИНИ РАЖАЊ

1.1. Ражањ кроз векове

Иако нису вршена значајна археолошка истраживања на територији општине Ражањ, приликом изградње кућа, копања бунара и сл. наилази се на врло занимљиве археолошке локације које потврђују постојање овог насеља још п.н.е. Нађени предмети који се чувају у музејима, у Београду и Нишу, сведоче да је ово подручје било насељено у праисторијско доба. О томе сведоче многе археолошке ископине нађене у граду и околини и бројни експонати у суседним музејима. У античко доба Ражањ је био познат под именом Арсена и кроз овај град су пролазиле дипломате, трговци и светски путници. У време владавине Турака кроз град је пролазио главни цариградски друм.

Легенда о Ражњу говори о граду још из доба Римљана када се овај град звао Арсена, од латинске речи *а р с е н а л е*, у буквалном преводу “магацин за смештај ратне спреме”, те се због тога и насеље звало Арсена. И ту су код Ражња, средином XVI века нађени остаци Римског пута. Сам назив Ражањ потиче из Турског доба. Једна од легенди каже да су се становници ове варошице штитили од најезде Турака зашиљеним кољима који су личили на ражњеве те одатле и назив Ражањ, а по другој причи верује се да назив Ражањ потиче од назива Рожањ, највише тачке планине Буковик (893м).

1.2. Географски положај

Општина Ражањ има јако повољан географски положај тиме што се налази на раскршћу Балканске и Карпатске Србије и Великог и Јужног Поморавља (планина Буковик изнад седишта општине представља чвориште).

Окружена је општинама: Крушевац, Ћићевац, Алексинац, Соко Бања, Болевац и Параћин са којима је, релативно добро, повезују три регионална путна правца. Њеном територијом пролази најзначајнија републичка друмска саобраћајница Коридор 10, аутопут Београд – Ниш. Варошица Ражањ се налази на 55 км од Ниша према Београду, на надморској висини од 264 м.

Железничке станице Браљина и Ћунис на прузи Београд – Ниш, налазе се западно од Ражња, удаљене 10-так километара.

Рељеф је заталасан, из долине Јужне Мораве прелази у подгорине Кучајских планина, Ртња, Озрена, Буковика са највишом тачком општине (Рожањ 893 м) и превојем Мечке. Претежни део територије има равничарски карактер.

1.3. Климатске и хидролошке карактеристике

Облачност и падавине представљају битан фактор за пољопривредну производњу. Стварање прецизне слике о климатским карактеристикама Општине Ражањ представља тежак задатак, собзиром да постоји само једна хидрометеоролошка станица у Ћуприји.

За сагледавање климе потребно је издвојити две целине: подручје које се пружа од Јужне Мораве према планинским деловима и клима на планинским подручјима.

а) Климатске карактеристике долине Јужне Мораве

Средња годишња температура ваздуха у јужноморавском долиномском простору износи око 11°C. Најхладнији месец је јануар са средњом температуром - 0,8°C , а најтоплији јул са око 22°C.

Табела 1.3.1 Средње месечне температуре ваздуха

Месец	I	II	III	IV	V	VI	VI I	VIII	IX	X	XI	X II	Про сек
Температу ра	-0.8	0.8	5.6	11.7	16.8	20.1	22	21.4	17.4	11.9	6.6	1. 8	11.3

Укупно трајање сунчевог сјаја у овој области у просеку износи 2143 часа. Најсуншнији месец је јул са 300 часова и август са 291 час.

Средња годишња вредност влажности ваздуха у моравској котлини износи 76,2%. Најмања средња месечна вредност влажности ваздуха је у јулу 68,3%, а највећа у децембру и јануару (85%).

Падавине су од изузетног значаја за пољопривреду, те није занемарљиво њихово детаљније проучавање. Средња годишња сума падавина износи око 650 mm. Највише падавина је у току маја (73 mm), јуну и јесењим месецима, а најмање у марту (33 mm) и фебруару. Снег се јавља сваке године на читавој територији.

Средњи број дана са градом износи 2 што угрожава пољопривредну производњу.

На овом подручју доминантни су ветрови са северозапада (183%). По учесталости на другом месту су ветрови са југоистока (176%), док најмању частину има ветар са запада. Кошава је најснажнији ветар и причињава знатне материјалне штете.

б) Климатске карактеристике планинског предела

Средња годишња температура износи 5,2°C а за вегетациони период, између априла и септембра, средња температура ваздуха је испод 16°C.

Количина падавина је око 766 mm (просечно). Падавине су најобилније у јуну а најмање у фебруару.

1.4. Становништво

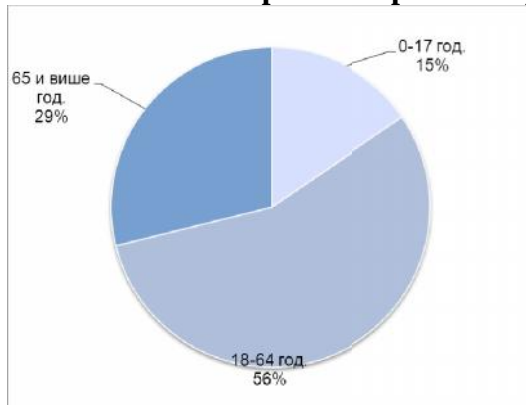
Демографска кретања општине Ражањ карактерише константна, релативно интензивна миграција и погоршање виталних карактеристика становништва.

У погледу распрострањености и броја становника припада групи мањих општина у Србији. На површини од 289 km² живи 9.150 становника (по попису из 2011. године) или 32 становника на 1 km². По густини насељености Општина знатно заостаје у односу на регионални и републички просек.

Структуру становништва према старости чини: до 19 година-1524 становника (17% укупног становништва); од 20 до 39 година-1765 становника (19% укупног становништва); од 40 до 59 година-2415 становника (26% укупног становништва), од 60 до 79 година -2793 становника (31% укупног становништва); преко 80 година -653

становника (7% укупног становништва). Просечна старост у општини Ражањ је 49 година, а стопа природног прирастаја -19 промила‰‰.

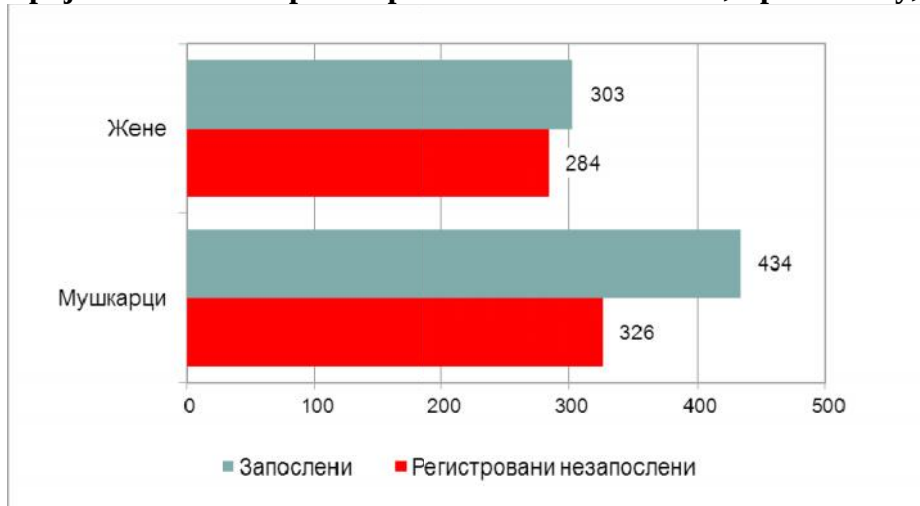
Становништво према старосним групама, 2011

Избор:РЗС- Витална статистика

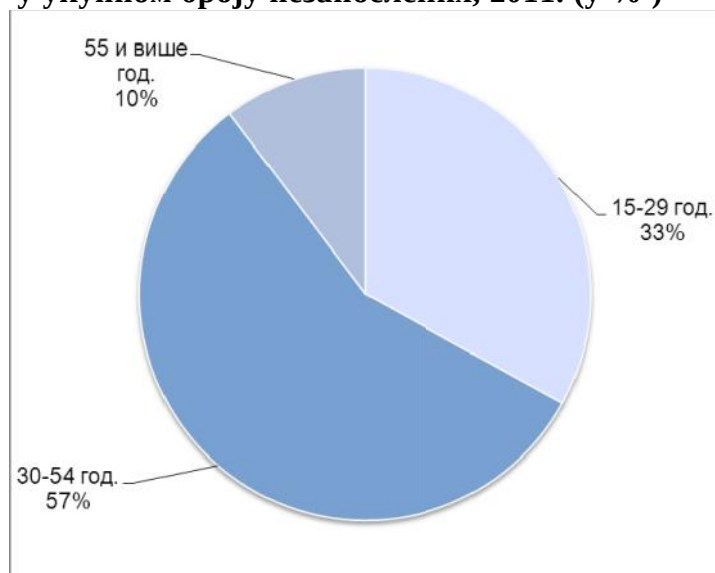
Према подацима Републичког завода за статистику и Националне службе за запошљавање у општини Ражањ има 737 запослена и 610 регистрована незапослена лица.

Број запослених и регистрованих незапослених, према полу, 2011.

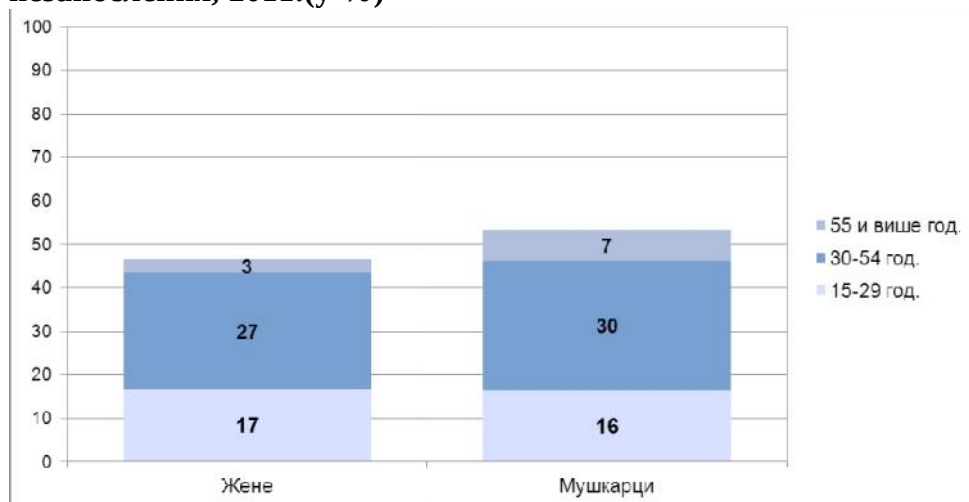
Извор: РЗС-Статистика запослености и зарада,
НСЗ-Национална служба за запошљавање

**Учешће незапослених према старосним групама
у укупном броју незапослених, 2011. (у %)**

Извор: Национална служба за запошљавање

**Учешће незапослених према старосним групама и полу у укупном броју
незапослених, 2011.(у %)**

Извор: Национална служба за запошљавање

1.5. Природна богатства

Од расположивих природних ресурса највећи развојни значај има пољопривредно земљиште, шуме и неметаличне сировине.

Пољопривредно земљиште представља 17.356,8 ха (60.1%), од укупне површине територије општине Ражањ. Најзначајнија земљишта су гајњаче и алувијална земљишта у долини Ражањске реке и Јужне Мораве. То су висококвалитетна земљишта која представљају базу пољопривредне производње. Осим коришћења у пољопривредној производњи, алувијална земљишта су од великог значаја за саобраћај и водопривредну инфраструктуру.

Травне површине обухватају 21% пољопривредних површина што је добра подлога за развој сточарства. У наредном периоду треба тежити повећању сточног фонда и побољшању његовог квалитета.

У досадашњем периоду овај примарни ресурс није у задовољавајућем степену валоризован. Доминантан уситњени индивидуални сектор није у довољној мери био тржишно оријентисан.

Шуме и шумско земљиште чине 34% укупне територије општине Ражањ. У структури шума највећи део чине састојине лишћара и то: храст китњак, бели граб и буква а присутни су у знатном обиму цер, бели и црни јасен, липа, јова, бела врба, ива и багрем. Од најзаступљенијих четинара су јела, смрча и бор.

Значај овог ресурса увећан је богатством пратећих шумских плодова: вргањ, лисичарка, шипурак, купина, лековито биље као и разноврсном и бројном дивљачи.

У непосредној близини општинског центра постоји налазиште бентонитске глине за израду опекарских производа које је годинама било у експлоатацији.

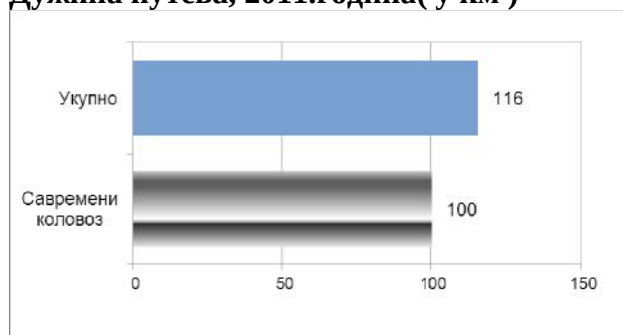
На територији општине нису вршена детаљна истраживања минералних сировина са аспекта билансирања резерви али су делимичним истражним радовима идентификоване следеће минералне сировине: кварцни песак у пределу Послонских планина, графит у пределу Горунов поток према селу Витошеву и руде антимона и бакра у пределу Крћеве реке.

2.ИНФРАСТРУКТУРА

2.1. Путна мрежа

Кроз општину Ражањ пролази најзначајнија друмска комуникација на подручју Републике, међународни пут високог ранга Е-75 (Будимпешта-Београд-Ниш-Скопље), Коридор 10. Најближи нишки аеродром налази се на око 50 km од подручја општине Ражањ. Укључујући и ауто пут, укупна дужина путева је 116 km од чега Општина располаже са око 100 km путева са савременим коловозом.

Дужина путева, 2011.година(у km)

Извор: РЗС- Саобраћај и телекомуникације

Веза општине Ражањ са непосредним окружењем остварује се и преко 38 km регионалних путева: Р-121а (Е-75, Подгорац-Јошаница веза са Р-121 и Соко Бањом), Р-214 (стара путна комуникација Београд-Ниш, паралелно са Е-75 повезује Ражањ, Алексинац и Ниш) и Р-221 (веза са Р-214 Ћунис-Прокупље), а од тога под савременим коловозом 29 km. На територији општине Ражањ постоје локални путеви у укупној дужини од 77,76 km од тога 70,80km је под савременим коловозом и 6,96 km са земљаним коловозом.

Савремени коловозни застор на локалном путу заступљен је са 91,05 % од укупне површине, али је исти изузетно оштећен што заступљеност знатно умањује.

Сви регионални путеви су урађени од битуминизираниог носећег слоја 1959. године и од тада су вршене интервенције само на одржавању (попуњавању ударних рупа) а не и на пресвлачењу асвалтбетоном. Због саме старости, као и велике фреквенције моторних возила пајавиле су се мрежне пукотине које захтевају стално одржавање. На регионалним путевима Р-214 и Р-221 потребно је извршити пресвлачење асвалтбетоном д=4 cm у ширини од 5-7 m и укупној дужини око 20 km, важних за живот грађана на територији општине Ражањ.

На регионалном путу Р-121а деоница Грабово-Јошаница је са земљаним коловозом у дужини од 9 km. Учешће Републике у изградњи овог пута помогло би развоју туризма Општине, имајући у виду да је суседна општина Соко Бања туристичко место.

С обзиром да је деоница регионалног пута Р-121а Витошевац-Подгорац у врло лошем стању неопходно је извршити санацију истог.

Табела 2.1.1 Локални путеви на територији Општине Ражањ

Р. бр.	Бр. пута	Назив деонице пута	Врста коловоза и дужина у км		Укупно
			Савремени	Туцаник	
1.	Л-1	Ковиловица-Скорица	6,9	-	6,9
2.	Л-2	Смиловац-Смиловац центар	0,7	-	0,7
3.	Л-3	Св.Тројица-Претрковац-Воденица	1,2	-	1,2
4.	Л-4	Подгорац-Пардик	3,5	-	3,5
5.	Л-5	Јовановац-Н.Брачин-С.Брачин	3,6	-	3,6
6.	Л-5А	Н.Брачин-С.Брачин запад	3,5	-	3,5
7.	Л-6	Ражањ-Варош	1,5	-	1,5
8.	Л-7	Ражањ-Чубура	1,0	-	1,0
9.	Л-8	Ражањ-Послон чесма	5,0	-	5,0
10.	Л-8А	Послон чесма-Л-15	-	1,5	1,5
11.	Л-9	Ражањ-Липовац-Црни Као	10,0	-	10,0
12.	Л-10	Л-9-Рујиште центар	0,4	-	0,4
13.	Л-11	Ражањ-Браљина	9,9	-	9,9
14.	Л-12	Браљина-Церово	4,1	-	4,1
15.	Л-13	Л-11-Мађере	0,4	-	0,4
16.	Л-14	П-214-Шетка	2,3	-	2,3
17.	Л-15	П-214-Прасковче	2,3	-	2,3
18.	Л-16	Манастирско-Малетина	4,0	-	4,0
19.	Л-17	Ражањ-Јерски луг	6,0	-	6,0
20.	Л-18	Црни Као-граница КО Мозгово	-	2,5	2,5
21.	Л-19	Мађија-КО Лучина	1,5	-	1,5
22.	Л-20	Скорица центар-граница КО Плана	3,0	-	3,0
23.	Л-21	Церово-Малетина	-	2,96	2,96
УКУПНО			70,8	6,96	77,76

2.2. Железнички саобраћај

Становницима општине Ражањ доступан је и железнички саобраћај. Веза између железничког и друмског транспорта на подручју Општине остварује се преко железничке станице у Браљини, која је од насеља Ражањ удаљена око 15 km. Југозападну границу Општине тангира једноколосечна железничка пруга која се простире у дужини око 6 km, са железничком станицом у селу Браљина, стајалиштем у селу Церово са дужином пруге око 3 km.

Железнички саобраћај на подручју Општине, представља међународна магистрална пруга Београд-Младеновац-Ниш-Прешево-државна граница, као део коридора 10.

У складу са пословном политиком, ЖТП Београд задржава коридор укинуте пруге узаног колосека Параћин-Зајечар која пролази кроз планински предео села Скорице.

2.3. Водоснабдевање

ЈКП „Комуналац“ је одговорно за рад и одржавање водовода, канализационог система и комуналних објеката у Општини. Оснивач ЈКП „Комуналац“ је Општина и има 17 запослених.

Град Ражањ и сеоска насеља Варош и Шетка се снабдевају пијаћом водом са главног изворишта из алувијала Јовановачке реке у Новом Брачину системом бунара капацитета 15 l/s. Дужина водоводне мреже износи 18 km. Укупна дужина главних довода износи 12,5 km. Главно извориште се састоји од једног цевасто бушеног бунара, изграђеног 1979. године, дубине 10 m, и два копана бунара, изграђених 1994. године, дубине 5-6 m, капацитета једног бунара 5 l/s. Удаљеност главног изворишта од града је 10 km. Из бунара се црпи 15 l/s воде помоћу пумпи. Пумпама из бунара вода се потискује у резервоар од 60 m³ у селу Шетка, а одатле новом пумпом за насеља Варош, Шетка и Чубура кроз цевовод од пластичних цеви Ø 200 до резервоара од 120 m³ из кога се вода гравитацијом дели овим насељима. Покривеност града и села Варош и Шетка водоводном мрежом је 98%. Од укупног броја становника на територији Општине (9.150) са градског водовода снабдева се 2.310 становника или 25,24%. Од укупног броја домаћинстава (3.614) на територији Општине градским водоводом 54,06% (1.954) домаћинстава се снабдева водом за пиће, остали број домаћинстава снабдева се пијаћом водом са 23 водовода у власништву Месних заједница-групе грађана, групе од 2 и више домаћинстава или индивидуално из сопствених бунара. Процењена норма потрошње воде је 250 l/ст/дан. Садашње потребе града за пијаћом водом износе 2,5-3 l/s. Укупна годишња потрошња воде износи око 70.000 m³.

Издашност ових бунара временом опада, а резервоари немају одговарајућу запремину да изравнају неравномерности између дотицаја и потрошње пијаће воде. Квалитет воде одговара Правилнику о хигијенској исправности воде за пиће. Пречишћавање воде се врши хлорисањем и оно је аутоматизовано.

Градски водовод (Ражањ, Варош, Чубура и Шетка) се напаја водом преко застареле водоводне мреже из 1978. године и још старије секундарне мреже из 1928. године, због чега је одржавање скупо и неефикасно. Честе су хаварије на примарној, дотрајалој мрежи. Потребно је извршити реконструкцију примарне мреже. Разделна мрежа у насељу Ражањ састоји се од цеви пречника Ø 60, Ø 80, Ø 100 и Ø 200, укупне дужине 21 km на коју су прикључене зграде као и две јавне чесме.

У току 1992. године замењена је секундарна мрежа у селу Шетка око 250 m, у правцу од црпне станице према селу Шетка цевима Ø 110 од полиетилена, где је дошло до знатног смањења растурања пијаће воде.

ЈКП „Комуналац“ је у току 2012. године испоручило 77.496 m³ воде физичким и правним лицима. Испоручена вода је контролисана од стране Завода за заштиту здравља Крушевац и по налогу санитарне инспекције од стране Института за заштиту здравља Ниш. Одрађено је 40 хемијско-бактериолошких анализа воде од којих 1/3 са изворишта и 2/3 из мреже. Све анализе су испуниле критеријуме хигијенске исправности воде.

Сеоски водоводи се напајају водом углавном преко каптираних извора са изворишта из непосредне околине који су у власништву Месних заједница-групе грађана. Приватни

сеоски водоводи постоје у Скорици, Смиловцу, Мађеру, Црном Калу, Церову и Новом Брачину. Оваквим начином водоснабдевања обухваћено је око 2000 становника. У осталим насељима снабдевање пијаћом водом се врши удруживањем 2 или више домаћинстава или индивидуално из сопствених бунара.

У 8 насељених места постоје јавне чесме и то у: Ражњу-4, Послону-1, Скорици-1, Подгорцу-1, Витошевцу-1, Новом Брачину-1 и Старом Брачину-1.

Градски водовод је у власништву ЈКП „Комуналац“ а остали водоводи на територији Општине су у власништву Месних заједница и групе грађана и постоје у 15 од 23 Месних заједница, а остала насеља се снабдевају пијаћом водом из бунара. У даљем тексту овог прегледа дате су одређене карактеристике снабдевања грађана водом по Месним заједницама-насељима.

1. Ражањ – Градски водовод Ражањ снабдева водом насељена места Ражањ, Варош, Чубуру и Шетку са укупно 1.115 (806 активних) прикључака односно 890 домаћинстава и 125 (78 активних) правних лица. Количина воде задовољава потребе али из разлога препумпавања воде и одређене техничке неисправности односно недостатка одређених постројења долази до огромног губитка воде. Тренутно су два бунара у функцији док је један ван употребе из разлога ремонтвања једне пумпе;

2. Нови Брачин – грађани Новог Брачина снабдевају се водом из сопственог водовода са прикључених 210 домаћинстава;

3. Шетка – грађани Шетке снабдевају се водом из градског водовода са прикључених 270 домаћинстава. Количина воде задовољава потребе, тренутно је у функцији само једна пумпа друга је ван употребе;

4. Варош – грађани Вароша снабдевају се водом из градског водовода са прикључених 100 домаћинстава;

5. Смиловац – грађани Смиловца снабдевају се водом са водовода „Врело“ које је у власништву групе грађана са прикључених 87 домаћинстава. Остали део домаћинстава снабдева се са приватних водовода у групи од 2 и више домаћинстава;

6. Скорица – грађани Скорице снабдевају се водом са водовода „Врело“ које је у власништву групе грађана са прикључених 107 домаћинстава, и са водовода „Паљевац“ са прикључених 90 домаћинстава, као и са приватних водовода у групи од 2 и више домаћинстава;

7. Мађере – грађани Мађера снабдевају се водом из сопственог водовода у власништву Месне заједнице. Водом се снабдева целокупно становништво села Мађера;

8. Маћија – грађани Маћије снабдевају се водом са једног водовода у власништву групе грађана са прикључених 22 домаћинстава;

9. Церово – грађани Церова снабдевају се водом са једног водовода у власништву Месне заједнице;

10. Црни Као – грађани Црног Кала снабдевају се водом са једног водовода који је у власништву Месне заједнице, где се целокупно становништво снабдева водом из истог;

11. Витошевац – водовод у Витошевцу је у власништву Месне заједнице. Располагање водоводом је пренето на основну школу, а потрошачи воде су основна школа, пословно стамбени објект и једна јавна чесма. Остали грађани снабдевају се водом из бунара или са приватних водовода групе грађана;

12. Подгорац – грађани Подгорца се снабдевају водом са 6 водовода у власништву групе грађана, са прикључених 65 домаћинстава. Остали грађани снабдевају се водом из бунара или са водовода у власништву од 2 и више домаћинстава;

13. Пардик – грађани Пардика се снабдевају водом са два водовода школски и сеоски, са прикључених 63 домаћинства. Остали грађани снабдевају се водом из бунара као и са водовода у власништву групе грађана од 2 и више домаћинства;

14. Грабово – грађани Грабова снабдевају се водом са једног водовода у власништву групе грађана са прикључених 45 домаћинства. Остали грађани снабдевају се водом из бунара или са водовода у власништву групе грађана од 2 и више домаћинства;

15. Браљина – грађани Браљине снабдевају се водом са два водовода у власништву групе грађана, као и са водовода у власништву групе грађана од 2 и више домаћинства.

Водовода нема у следећим Месним заједницама: Послон, Малетина, Рујиште, Липовац, Прасковче, Претрковац, Стари Брачин и Чубура.

За изградњу водоводне мреже на територији Општине постоји техничка документација.

Заједничко за све водоводе на територији Општине, се огледа у томе да извори не пресушују и да количина воде задовољава потребе домаћинства, али у летњем периоду, у зависности од времена, долази до недостатка воде за пиће и рестрикције исте из разлога што не постоји организована контрола потрошње воде (полевање баште и сл.).

Водоснабдевање у општини Ражањ је један од најприоритетнијих проблема у области инфраструктуре. У циљу трајног решења питања водоснабдевања града и сеоских насеља Општине, урађен је пројекат за изградњу регионалног водовода са акумулације „Бован“, за општине Алексинац, Ражањ, Соко бања и Параћин. Систем који ће обезбедити воду за наведена насеља је регионалног карактера, са магистралним цевоводом везаним са постројењем за прераду воде „Бресје“ и великим бројем хидротехничких објеката (црпне станице, резервоари, прекидне коморе). Тренутни капацитет постројења за прераду воде „Бресје“ износи 300 l/s, са могућношћу проширења капацитета за прераду воде од 600 l/s. Пројекат захтева велика финансијска средства и његова реализација је почела 1996. године. Изграђен је део магистралног цевовода у дужини од 1.660 метара. Од Фонда вода Србије добијене су цеви за магистрални цевовод у дужини од око 10 km. Дужина магистралног цевовода је 39 km од постројења „Бресје“ до резервоара „Плана“ на територији општине Параћин. Динамика градње, због недостатка финансијских средстава заостаје у односу на планирану динамику.

2.4. Канализациона мрежа

Канализациону мрежу има само седиште Општине, у неким деловима централног градског подручја, али је она недовољног капацитета. Отпадне воде се прикупљају кроз централни канализациони систем под надзором ЈКП „Комуналац“. Канализациона мрежа је изграђена 1978. године. Дужина главног колекторског вода је 2.014 метара, са 369 прикључака и 10 уличних сливника. Главном улицом иде главни колекторски вод пречника ДН 200 (димензија номинална Ø) у дужини цевовода од 1.500 м и колекторски вод пречника ДН 300 у дужини цевовода од 514 m, и дужине прикључка 13 m, где се налази и чвор за канал у улици Новоражањској. Канализациона мрежа полази од фабрике „14. Октобар“ и пролази поред школе, центра града и даље преко моста на Ражањској реци до улива у исту реку где се испуштају отпадне воде кроз један испуст. Главни колектор је од бетонских армираних цеви са наглавком и спојном гумом, док се прикључна цев ДН

200 ради од ПВЦ цеви са спојном гумом. Примарни цевовод је постављен 1986. године. Дужина примарне и секундарне канализационе мреже је 7.426 км. Примарна и секундарна канализациона мрежа постоји само у Ражњу. Примарном мрежом је покривено преко 95% територије насеља а на мрежу је прикључено око 90% насељених домаћинстава. Пројектовани проток је 15 l/st/dan. Шахтови су од монтажних прстенова ДН 1000 и висине 50 см монтирани на бетонском дну. Завршни део је такође монтажни бетонски елемент са асиметричним попречним пресеком. На вертикалној страни бетонског шахта уграђене су пењалице ДН 1212 или од бетонског гвожђа Ø 20 заштићених од корозије. Делимично је индустрија прикључена на канализациону мрежу. Сва отпадна вода се испушта без било каквог третмана. Укупна произведена количина отпадних вода се процењује на 948 m³ дневно. Око 20% отпадне воде се инфилтрира у осетљиво (алувиал или карст) тло. Један део фекалних вода евакуише се са подземним водама и загађују их. Постојећи колектор је оштећен на више места, па се при обилнијим падавинама јавља доток кишне воде, долази до успона и изливања фекалних вода на улице Ражња. Не постоје објекти за механичко и биолошко пречишћавање отпадних вода пре испуштања у канализациону мрежу. Не постоји ни једна црпна станица која потискује у канализацију.

Постоји Генерални пројекат за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода на територији општине Ражањ који предвиђа изградњу 14 постројења за по једну месну заједницу и четири постројења за две или више месних заједница. Највећи проблем је то што ни једна сеоска месна заједница нема изграђену канализациону мрежу, што представља један од највећих проблема у загађењу животне средине на територији општине.

2.5. Комунални објекти

Нови објекат зелене пијаце пуштен је у рад јануара 2006. године који је омогућио знатно боље услове за продају пољопривредних производа. Постоји пратећи пословни простор за продају млечних и других производа. Површина зелене пијаце је 120 m². Цена и наплата комуналних услуга на зеленој пијаци се врши на основу закупа тезги.

Сточна пијаца се налази на излазу из града, на путу према селу Липовцу, површине 60 ари. Цена и наплата комуналних услуга на сточној пијаци се врши појединачно по грлу.

Општинско гробље се налази у КО Ражањ, површине 70 ари. Проблем гробља у Ражњу је неиспарцелисаност и попуњеност. Гробља су категорисана и њиме управља ЈКП „Комуналац“. Постоји могућност за проширење гробља, обезбеђена је парцела али није решен правно-имовински однос.

Постојећа депонија смећа за насеље Ражањ, налази се на удаљености од 2 km према насељу Липовац, која не одговара стандардима.

2.6. Телекомуникације

У хијерархији Телеком-а, чворна централа Ражањ има ранг чворног подручја у оквиру Радне јединице Крушевац (мрежна група 037).

У току 2005-те године након извршене реорганизације у Телеком-у настале су 4 основне регије где је чворна централа Ражањ припала регији „Центар“ са седиштем у Крушевцу.

Извршна јединица Крушевац је подељена на 6 регионална комутациона чвора: Ђићевац, Варварин, Ражањ, Брус, Александровац и Трстеник.

1997-е године кренуо је развој стационарне телефоније. Одрађена је телефонизација у следећим сеоским насељима: 1997. год.- Послон и Чубура; 1999. год. - Нови Брачин, Стари Брачин, Претрковац, Пардик и Шетка; 2005. год. - Мађере. На територији општине Ражањ извршена је замена аналогних дигиталним централама, 1999. године у Ражњу и 2005. године у Витошевцу.

1997-е године активиран је удаљен степен ЧЦ Ражањ са новом приступном мрежом која напаја села Послон и Чубура.

1999-е године изграђена је нова приступна мрежа ИС Нови Брачин која напаја сеоска насеља Нови Брачин, Стари Брачин и Претрковац, као и нове приступне мреже ИС Пардик и ИС Шетка које напајају села Пардик и Шетку.

2005-е године активиран је удаљен степен ЧЦ Ражањ са новом приступном мрежом која напаја село Мађере.

Табела 2.6.1 Типови централа, капацитет и број корисника

Р. бр	Назив централе	Насеља која обухвата	Тип централе	Капацитет централе	Број корисника
1.	ЧН Ражањ	МЗ: Ражањ, Варош, Липовац, Чубура, Послон, Мађере	DTKS 23	1248	1054
2.	ИС Нови Брачин	МЗ: Нови Брачин, Стари Брачин, Претрковац	DTKS 23	512	376
3.	ИС Пардик	МЗ Пардик	DTKS 23	200	105
4.	ИС Шетка	МЗ Шетка	DTKS 23	200	152
5.	КН Скорица	МЗ: Скорица и Смиловац	SI 2000	400	441
6.	КН Витошевац	МЗ: Витошевац и Подгорац	DTKS 23	384	351

На територији Општине, од 23 насељена места, телефонску мрежу поседује 15 насеља са 2.985 претплатника.

Телефонске централе налазе се у 6 насељених места. Постоји једна чворна централа у Ражњу, две крајње централе у Скорици и Витошевцу и три истурена степена у Новом Брачину, Шетки и Пардику. Капацитет централа: Ражањ-1248; Нови Брачин-512; Пардик-200; Скорица-400; Витошевац-384; Шетка-200. .

Укупан број претплатника по местима: Ражањ-598; Варош-103; Мађере-139; Послон-91; Чубура-49; Липовац-74; Витошевац-236; Подгорац-115; Смиловац-235; Скорица-206; Претрковац-96; Нови Брачин-191; Стари Брачин-89; Пардик-105; Шетка-152.

На територији општине Ражањ постављене су ваздушне мреже у насељима Ражањ, Варош, Липовац, Витошевац, Подгорац, Смиловац, Скорица, као и подземне мреже у селима Мађере, Послон, Чубура, Претрковац, Нови Брачин, Стари Брачин, Пардик, Шетка. Дужина кабловске мреже је 41.390 м.

У неким насељима постоје корисници CDMA система бежичне телефоније: Браљина-94; Мађија-34; Церово-21; Рујиште-115; Црни Као-102; Прасковче-87; Малетина-53.

Приступна мрежа је изграђена полагањем ТТ каблова, 50% су оловни каблови са папирном изолацијом, а 50% каблови са ПВЦ изолацијом. Просечан век приступне мреже је око 20 година.

Кабловска ТТ канализација постоји само у Ражњу у дужини од 900 м. Пролази Међународни оптички кабл и локални оптички кабл Брачин-Витошевац и Шетка-Пардик. Од Витошевца до Скорице је НФ симетрични кабл.

По густини ТТ комуникација стање у Општини је повољније у односу на ранији период. Уградњом нове чворне централе у Ражњу створени су предуслови за активнију политику телефонизације. Општина Ражањ располаже са 24,09 телефонских апарата на 100 становника. Од укупно 2.739 телефонских апарата у употреби, у седишту Општине прикључено је 24% а остали опслужују сеоска насеља. Главни проблем у области ПТТ инфраструктуре представља мали капацитет система преноса на релацији чворна централа Ражањ – главна централа Крушевац, који отежава комуницирање Општине са окружењем.

У општини Ражањ постоје 3 поште: Ражањ-37215; Витошевац-37213; Нови Брачин-37216 као и шалтерска пошта у Скорици и Смиловцу.

На територије Србије постоје 3 мобилна оператера (Телеком Србија са мрежама 064 и 065, Теленор са мрежама 062 и 063 и ВИП Мобил са мрежама 060 и 061).

2.7. Електроенергетика

Дистрибуција „Крушевац“, пословница Ражањ покрива територију Општине, сем насеља Прасковче које је у надлежности Електродистрибуције Алексинац. Укупно има 3.988 купаца (домаћинства) и 379 купаца из категорије вирмански купци.

Конзум општине Ражањ напаја се из трафо станице 35/10 КВ, Ражањ, снаге 2Х8МВА. За сада је уграђен један трансформатор али постоји могућност уградње још једног трансформатора. Тренутна искоришћеност и оптерећење не прелази 40% тако да тренутни инсталисани капацитет задовољава потребе купаца за дужи период.

Напајање Општине, односно трафо станице 35/10КВ се врши преко далековода Лучина- Ражањ, изграђеног пре десетак година. Постоји могућност резервног напајања далеководом 35КВ Појате-Ражањ али из правца Параћина није могуће напајати већа оптерећења од постојећег, док се из правца Сталаћа може покрити и повећано оптерећење. Ово резервно напајање обезбеђује бољу погонску стабилност јер се у случају кварова обезбеђује напајање купаца из другог извора, уз краткотрајни прекид.

Из трафо станице 35/10 КВ купци се напајају са 710КВ са следећих извода: Витошевац, 14.октобар, Циглана, Ражањ, Браљина, Брачин и Црни Као.

Извод Витошевац приближне дужине 17,2км напаја 144 трафо станица у насељима: Варош, Шетка, Пардик, Подгорац, Витошевац и Грабово.

Извод 14.октобар је кабловски вод дужине 50м и напаја само трафо станицу 14.октобар.

Извод Циглана, дугачак 1,8км до сада је био индустријски извод за трафо станицу Циглана и Стовариште, али је изградњом трафо станице Варош 2 планирано и напајање купаца широке потрошње из Ражња и Вароши.

На изводу Ражањ који је дугачак око 3,3км напаја се 9 трафо станица у Ражњу. Значајно је напоменути да се у случају квара на изводу Црни Као до ражањског гробља, купци на овом изводу могу напоити преко извода Ражањ. Ова варијанта је могућа и у случају квара на изводу Ражањ.

Извод Браљина дугачак 18,7км напаја 11 трафо станица и насеља Мађере, Мађију, Браљину, Церово и Малетину и купце општине Ћићевац у Стеванцу и Расинској Браљини. И овде је значајно напоменути да постоји могућност резервног напајања купаца на овом изводу у случају квара на деоници од Ражња до Мађера или Мађије од стране Ћићевца, преко далековода Лучина-Мађија.

На изводу Брачин су трафо станице у насељима Нови Брачин, Стари Брачин, Претрковац, Смиловац и Скорица, као и насеље Плочник у општини Ћићевац и насеље Кितिца и наплатна рампа у Ражњу.

Извод Црни Као дужине око 16,5км напаја 12 трафо станица и купце Чубуре, Послона, Шабажевице, Липовца, Рујишта, Црног Кала, и бензинску пумпу ОМВ.

Табела 2.7.1 Табеларни приказ броја купаца електричне енергије и дужине нисконапонске мреже по насељеним местима у општини Ражањ

Место	Укупан број купаца	Дужина нисконапонске мреже у км
Ражањ	540	12,4
Подгорац	185	6,0
Варош	140	6,6
Шетка	211	9,7
Нови Брачин	231	13,0
Смиловац	321	9,1
Рујиште	159	7,0
Претрковац	123	7,4
Мађере	177	6,0
Пардик	125	5,4
Послон	128	4,3
Скорица	339	7,5
Црни Као	146	4,8
Чубура	68	3,1
Стари Брачин	105	5,6
Грабово	74	2,6
Липовац	85	3,8
Витошевац	451	13,2
Церово	41	1,6
Маћија	61	3,1
Малетина	69	2,1
Браљина	209	6,3

Како постојећи капацитети перспективно за десетак година задовољавају постојећи обим потрошње и процењена повећања, то се планом развоја до 2024.године не предвиђа изградња нових енергетских капацитета сем одржавања постојећих.

Табела 2.7.2 Табеларни приказ електрификације насеља општине Ражањ

Р.бр.	Насеља	Године
1.	Ражањ	1958.
2.	Браљина	1964.
3.	Грабово	1962.
4.	Липовац	1958.
5.	Мађере	1964.
6.	Малетина	1961.
7.	Маћија	1964.
8.	Нови Брачин	1961.
9.	Пардик	1961.
10.	Подгорац	1961.
11.	Послон	1958.
12.	Претрковац	1960.

13.	Рујиште	1958.
14.	Церово	1964.
15.	Црни Као	1958.
16.	Чубура	1958.
17.	Варош	1958.
18.	Витошевац	1960.
19.	Скорица	1960.
20.	Смиловац	1960.
21.	Стари Брачин	1960.
22.	Шетка	1961.

Са енергетског становишта за општину Ражањ, а поготову за само насеље, била би интересантна анализа искоришћења свих погодности природног гаса за чије коришћење постоје неопходни предуслови.

2.8. Гасификација

На подручју општине Ражањ пролази магистрални гасовод МГ-09, деоница Појате-Ниш у укупној дужини 11.621,20 km. Гасовод пролази кроз 4 катастарске општине: КО Мађере, Ражањ, Чубура и Послон. На подручју КО Чубура налази се главна мерно регулациона станица (ГМРС) капацитета до 5.000 m³ (кубика) која није у функцији. Урађен је и полиетиленски гасовод за град Ражањ као и секундарна мрежа за веће потрошаче као што су: Суд, општина, циглана као и за домаћинства у дужини од 4,5 km.

3. ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

3.1. Органи локалне самоуправе

Уставом Републике Србије и Законом о локалној самоуправи општина је дефинисана као основна јединица локалне самоуправе. Органи општине Ражањ су:

- **Скупштина општине Ражањ** има 27 одборника који се бирају на изборима сваке четири године по пропорционалном систему.
- **Председник општине** кога бирају грађани непосредно на изборима сваке четири године. Председник општине представља и заступа Општину и представља извршну власт.
- **Општинско веће** које бира Скупштина општине на предлог Председника општине. Општинско веће општине Ражањ има пет чланова. Поред изабраних, на основу Закона, члан већа је по функцији Заменик председника општине. Председник општине председава Општинским већем. У надлежности Општинског већа је да утврђује предлог буџета Општине, да врши надзор над радом Општинске управе, одлучује по жалбама на одлуке Општинске управе и даје мишљења Председнику општине по питањима за која Председник сматра да су од значаја.
- **Општинска управа** поред послова из делатности локалне самоуправе обавља и послове из надлежности Републике као поверене послове. Општинска управа Ражањ запошљава 46 радника на неодређено и одређено време. Унутрашња организација Општинске управе је подложна променама у зависности од тренутних потреба и остварених резултата.

У оквиру општинске управе образоване су следеће организационе јединице:

1. Одељење за привреду, финансије и имовинско–правне послове које обухвата:
 - Одсек за привреду и приватно предузетништво;
 - Одсек – Канцеларија за локални економски развој;
 - Одсек за имовинско-правне послове;
 - Одсек за буџет;
 - Канцеларија за развој малих и средњих предузећа.
2. Одељење за друштвене делатности, општу управу, правне и заједничке послове:
 - Одсек за општу управу;
 - Одсек за друштвене делатности;
 - Одсек за правне послове, заштиту имовинско-правних интереса општине и правну помоћ;
 - Одсек за урбанизам;
 - Одсек за инспекцијске послове.

3. Служба за утврђивање, наплату и контролу јавних прихода;
4. Служба за скупштинске послове;
5. Служба председника општине.

Општинска управа поједине послове обавља по територијалном принципу, преко месних канцеларија. Послови месних канцеларија, којих има 11, претежно су поверени послови. На територији општине Ражањ организовано је 23 месних заједница ради задовољавања потреба грађана на одређеној територији. Месне заједнице, као један од облика грађанске самоуправе, имају статус правних лица.

За потребе комуналних услуга, Скупштина општине Ражањ, сагласно Закону о локалној самоуправи и Закону о јавним предузећима и обављању делатности од општег интереса, основала је Јавно комунално предузеће „Комуналац“ са седиштем у Ражњу чија је основна делатност водоснабдевање, одржавање чистоће и гробарске услуге.

Закон о локалној самоуправи предвиђа да општине могу оснивати установе и организације у области основног образовања, културе, примарне здравствене заштите, физичке културе, спорта, дејче и социјалне заштите и туризма. Скупштина општине Ражањ је оснивач следећих установа:

- Дечји вртић „Лептирићи“;
- Дом културе и Општинска народна библиотека;
- Центар за социјални рад „Ражањ“

3.2. Буџет

Следећа табела приказује динамику раста Буџета општине Ражањ:

Табела 3.2.1 Динамика раста Буџета општине Ражањ

Година	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Остварени приходи буџета (у хиљадама динара)	126.003	124.494	140.518	161.818	246.497

Приликом израде буџета за наредне године основно опредељење биће повећање издатака за инвестиције и аграрни буџет.

Реално је очекивати повећање трансферних средстава из Републичког буџета с обзиром на пораст надлежности Општине у односу на досадашње послове који су били у надлежности Републике.

3.3 Право јавне својине јединице локалне самоуправе

Законом о јавној својини („Службени гласник РС“, бр. 72/2011) уређено је право јавне својине јединице локалне самоуправе. Јавну својину јединице локалне самоуправе чине природна богатства, добра од општег интереса и добра у општој употреби, ствари које користе органи и организације јединице локалне самоуправе, установе, јавне агенције и друге организације чији је оснивач јединица локалне самоуправе. Органи и организације јединице локалне самоуправе користе непокретне и покретне ствари у јавној својини које су намењене извршавању њихових надлежности.

Надлежни орган општине Ражањ ће до краја 2014. године у складу са одредбама Закона о јавној својини, надлежном органу за упис права на непокретностима поднети захтев за упис права јавне својине. На средствима у државној својини на којима су као корисници уписане месне заједнице и друге организације са одговарајућим називом, право јавне својине стиче јединица локалне самоуправе, а месне заједнице право коришћења.

Даном ступања на снагу Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС“ број 72/2009, 81/2009-испр., 64/2010-одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013-одлука УС и 50/2013-одлука УС), општини Ражањ и правним лицима чији је она оснивач, престаје право коришћења на неизграђеном и изграђеном земљишту у државној својини у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима и прелази у право јавне својине општине Ражањ, без накнаде.

О прибављању ствари и располагању стварима у својини јединице локалне самоуправе под условима прописаним законом, одлучује орган јединице локалне самоуправе одређен у складу са Законом и Статутом јединице локалне самоуправе.

3.4. Развој месних заједница

На територији општине Ражањ организовано је 23 месних заједница ради задовољавања потреба грађана на одређеној територији. Месне заједнице, као један од облика грађанске самоуправе, имају статус правних лица, а то су: МЗ Ражањ, МЗ Варош, МЗ Чубура, МЗ Послон, МЗ Прасковче, МЗ Липовац, МЗ Рујиште, МЗ Црни Као, МЗ Мађере, МЗ Маћија, МЗ Браљина, МЗ Малетина, МЗ Церово, МЗ Шетка, МЗ Нови Брачин, МЗ Стари Брачин, МЗ Претрковац, МЗ Смиловац, МЗ Скорица, МЗ Витошевац, МЗ Подгорац, МЗ Пардик, МЗ Грабово.

Планиране активности месних заједница у будућем периоду везују се углавном за инфраструктуру: поправка сеоских улица, асфалтирање улица, адаптација сеоских домова културе, уређење гробља, гасификација, решавање питања водоснабдевања, канализационе мреже и сл.

3.5. Е-управа

Развој информационих и комуникационих технологија пружио је могућност да пословање јавних служби на свим нивоима власти постане знатно ефикасније. Могућност да се путем интернета комуницира са јавном администрацијом ствара простор да јавне службе истински постану сервис грађана и привреде.

У том смислу, на нивоу Републике Србије потребно је да се допуни одговарајући законски оквир, обезбеде кадровски и технолошки ресурси и изврше одговарајуће организационе промене како би се на републичком и локалном нивоу, у свим областима где то није учињено, постигло следеће:

- двосмерна комуникација са представницима јавних служби;
- могућност да се потребној документацији приступи путем интернета;
- смањење обима потребне документације коју треба приложити захваљујући бољој координацији између различитих јавних служби;
- могућност електронског плаћања;
- креирање база података;
- јавно публикување путем интернета свих прописа и других информација које могу бити од значаја за привреду и грађане.

3.6 Интернет презентација

Општина Ражањ има своју званичну Интернет презентацију на адреси: www.razanj.org. На њој се могу наћи бројни подаци о самој општини, локалној самоуправи, становништву, образовању, спорту, култури, здравству, удружењима грађана, потенцијалима општине и привреди. Посебно значајан део на презентацији је страна посвећена могућностима инвестирања у Општину Ражањ. Презентација омогућава и директан контакт путем електронске поште са свим надлежнима у Општини.

4. ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ

4.1. Образовање

На територији општине Ражањ мрежу школских установа чине две основне школе: у Ражњу и Витошевцу, једно осморазредно издвојено одељење у Новом Брачину и 16 четвороразредних истурених одељења у селима.

Основна школа „Иван Вушовић“ из Ражња спада у ред основних школа са дугом традицијом. Према неким подацима школа постоји од 1836. године а од 1838. године ради непрекидно до данас. Школа свој рад организује у матичној школи у Ражњу и издвојеним одељењима у Липовцу, Рујишту, Црном Калу, Мађеру, Прасковчу и Шетки. Школу тренутно похађа 279 ученика који су распоређени у 18 одељења. У наставни процес укључени су и ученици са сметњама у развоју којима се прилагођава наставни план и програм, односно образовање стичу по индивидуалном образовном плану.

Школа располаже са 24 школске зграде у површини од 3.927 m², 23 учионице опште намене, три специјализоване учионице, једном школском библиотеком која обухвата око 6000 књига од чега је 4500 у матичној школи. Школа има једну радионицу, опремљен кабинет за информатику и рачунарство, мултимедијалну учионицу опремљену ТВ пријемником и ДВД плејером, кабинет за музичку културу опремљен Орфовим инструментаријем и синтисајзером. Школа има две зграде, 44 просторија у површини од 810 m² а од наставног и осталог особља обухвата укупно 52 извршилаца.

Школа располаже вишком простора који се може корисно употребити у сврху отварања нове средње школе или школе вишег или високог образовања.

Основна школа „Вук Караџић“ из Витошевца организује свој рад у две осмогодишње школе у Витошевцу и Новом Брачину као и у издвојеним одељењима у Грабову, Пардику, Подгорцу, Скорици, Смиловцу, Претрковцу и Старом Брачину.

Школа располаже са 10 школских зграда у површини од 3.625 m², 33 учионице, 8 библиотека и 5 школских кухиња. Зграда централне школе у Витошевцу, подигнута је 1978.године. Објекат је површине 1055m². Школско двориште је пространо. Постоје радионице и кабинети за извођење стручне наставе. Школу тренутно похађа 329 ученика који су распоређени у 21 одељење.

Дечји вртић „Лептирићи“ постоји и ради већ 30 година. Окупља децу од јасленог до припремног предшколског програма, нудећи им квалитетан васпитно-образовни програм у централном вртићу и истуреним групама на терену у 6 села. Пре 30 година започело се са само 5 радника, да би данас установа нарасла и запошљавала 21 радника. Запослени редовно прате нова сазнања и трендове у васпитно-образовном процесу тако да овај колектив има запажено место у локалној заједници и висок углед код родитеља својих васпитаника.

Поред целодневног и полудневног облика рада, од 2013.године установа нуди и посебан програм за децу од 3 до 5 година, који је настао под окриљем ИМПРЕС пројекта. Поред новина у васпитно-образовном раду, стално се ради на побољшању материјално-техничких услова па су у задњих неколико година одрађене следеће ствари: урађена је

целокупна ограда у централном вртићу у Ражњу, посађене су тује у дворишту вртића, постављени су реквизити у дворишту (вртешка, клацкалица, љуљашка), подељена је соба и тако направљен простор за нову групу, у новој просторији уграђене су и полице за играчке и дидактички материјал. Изграђене су канцеларије за рачуноводство и стручног сарадника, направљена је просторија архиве. Набављени су: двострани штампач, компјутер, лап-топ, дигитални фотоапарат, уграђен је видео надзор, кречене су све просторије како на терену тако и у централном вртићу.

Општина Ражањ, као оснивач предшколске и основношколских установа, финансира из буџета текуће и инвестиционо одржавање, материјалне трошкове, превоз радника и ученика и сталне трошкове. За предшколску установу финансира и зараде запослених.

У складу са прилагођавањем мреже и садржаја програма средњих стручних школа и односом понуде и тражње на тржишту рада у Србији, Општина Ражањ ће стратешки тежити оснивању макар једне средње школе чији ће профили бити у складу са потребама послодаваца са овог подручја као и у складу са развојем нових технологија. Стварање услова за оснивање нове средње школе у Ражњу важан је стратешки циљ који би зауставио одлив младих у оближње градове а то је првенствени услов за изградњу успешне и здраве општине.

4.2. Култура и информисање

Активности из области културе у општини Ражањ обављају установе које је основала Скупштина општине Ражањ и удружења грађана чија је основна делатност култура.

Установе културе чији је оснивач Општина су Дом културе и Општинска народна библиотека у Ражњу.

Организације из области културе финансирају се из средстава буџета општине. Општина финансира расходе за запослене, материјалне трошкове и програмске активности.

Крајем 2007.године Скупштина општине Ражањ доноси одлуку о припајању Општинске народне библиотеке Дому културе Ражањ, која ради као организациона јединица „ Библиотека „ и смештена је у Дому културе. Надзор над библиотеком врши Матична библиотека „ Стеван Сремац“ из Ниша.

Програмске задатке Дом Културе реализује кроз своје редовне активности и то:

- Библиотечка делатност,
- Музичко сценска делатност и уметничко стваралаштво,
- Активности на очувању материјалне и духовне културе, историјске грађе, етнолошки и други примерци,
- Смотре, такмичења, колоније, изложбе,
- Рад КУД-а „Сава Јеремић“,
- Аматерске и образовне активности,
- Промоције, презентације и остале активности.

Дом културе из Ражња обједињује све културне институције и манифестације у општини. Програмске задатке остварује у сарадњи са општином и месним заједницама,

Књижевним клубом, колонијама, школама, установама, удружењима из области културе, са појединцима и бројним сродним организацијама широм Србије.

У периоду промена битно је да Дом културе прилагоди своје активности тренутку и усмери их ка будућности. Са те стране значајно је да култура и уметност постану масовне јер ће тако помагати економски и друштвени развој.

Библиотечка делатност

Основна делатност:

- Набавка, прикупљање, обрада, чување и заштита библиотечног материјала (књиге, брошуре, часописи, новине и остала грађа),
- Обрада књига и серијских публикација по важећим прописима,
- Позајмица библиотечног материјала,
- Израда каталога целокупног књижног фонда,
- Прикупљање и обрада завичајне грађе,
- Праћење прописа из библиотечке делатности,
- Приступ библиотечно информационом систему путем интернета (Дом културе нема интернет).

Набавка књига, периодике и опреме:

- Повећање књижног фонда и броја наслова (према важећим стандардима Библиотека дома културе у Ражњу треба сваке године да увећа свој фонд за 5% од почетног фонда а то је 1500 књига јер целокупни књижевни фонд је око 30.000 књига),
- Повећање броја наслова часописа и новина (20 наслова),
- Набавка се врши куповином, поклоном, разменом и преко откупа Министарства за културу РС (Министарство је у 2013.години за потребе наше библиотеке откупило 620 књига),
- Набавка полица за смештај књига (број књига се повећава те је потребна набавка полица за њихов смештај).

Рад са корисницима:

- Позајмица књига и периодике, давање информација, коришћење новина и часописа,
- Повећање броја корисника и промена структуре корисника,
- Акција „Месец књиге“ (бесплатан упис ђака првака, сусрет са децом предшколске установе),
- Школски час у библиотеци са ученицима нижих разреда основне школе,
- Промоција нових издања завичајних писаца,
- Књижевне вечери и сусрети.

Завичајни фонд садржи завичајну грађу (књиге чији су аутори са територије општине, публикације које садрже било какве податке о људима, догађајима са

територије општине као и остали материјал: фотографије, плакати, позивнице и друга некњижна грађа).

Књиге су обрађене по светским стандардима и доступне корисницима који су из свих структура становништва.

Постоји константна тежња повећања књижевног фонда и из тога произилази проблем недостатка простора за смештај истог. Као установа од општег интереса, неопходно је у наредном периоду уложити средства у санацију објекта и проширење капацитета.

Аматерска удружења у култури. На територији општине Ражањ негују се различити облици културног стваралаштва. Постоји књижевни клуб „Десанка Максимовић“ који окупља љубитеље писане речи и ражањске литерарне ствараоце као и културно уметничко друштво „Сава Јеремић“. КУД „Сава Јеремић“ постоји од 18. јуна 1998. године под овим називом. До сада је друштво имало око 150 наступа у нашем месту као и ван њега. У претходном периоду (2007-2011) друштво је гостовало на разним фестивалима и смотрама или узвраћало посете друштвима која су гостовала у нашој Општини. Друштво је гостовало у Рибарској Бањи, Новим Бановцима, Добановцима, Гаџином Хану, Горњем Милановцу, Брусу, Параћину, Варварину, Бошњану, учешће у „Жижиној шареници“, учешће на републичкој смотри фолклора Србије „Златни опанак“ у Ваљеву, на манифестацији „Јасеничко прело“ у Смедеревској Паланци и многи други. У јануару 2008. године друштво је потписало повељу о братимљењу са КУД-ом „Танаско Рајић“ из Љубића код Чачка. КУД „Сава Јеремић“ је учествовало и на више међународних фестивала и то у Бугарској, Пољској, Грчкој. Што се тиче даљег развоја КУД-а „Сава Јеремић“, приоритет ће бити пре свега очување чланства и друштва као целине, а пре свега успешност очувања једне здраве и организоване организације, где ће млади људи имати интерес и испољавати своје жеље да науче нешто ново, путују, друже се, а тиме и да очувају наше изворно народно стваралаштво.

На територији општине Ражањ, у Прасковчу, егзистира манастир Свети Роман из 13. века који је под заштитом Регионалног завода за заштиту споменика културе из Ниша са очуваним живописом из 18. века.

Поред овог постоји још низ храмова који имају дугу историју и који данас окупљају велики број верника. Такође, у окружењу тих храмова организују се и културна збивања као што су Петровдански дани и ликовна колонија у цркви Светих апостола Петра и Павла у Грабову.

Културне манифестације имају релативно скорашњу традицију ако се изузму некада чувени „сусрети села“ као манифестације које су одржаване у месним заједницама. Данас је најпознатија манифестација под називом „Дани Саве Јеремића“ која се већ осам година одржава у јулу месецу у Ражњу и Послону, родном селу легендарног фрулаша Саве Јеремића. То је већ широко познат сабор фрулаша и народног стваралаштва овог краја. Од осталих манифестација треба поменути песнички маратон „Младенци српски дан љубави“ који се одржава у марту месецу као и манифестацију музичко фолклорног стваралаштва „Ја погледах преко кола“ која се одржава почетком августа месеца.

Стање у култури. Због пада мотивације за модернију и садржајнију наставу у школама и недостатка иницијатива у институцијама културе, слаба је веза између

просвете и културе чиме ученици губе важну образовну компоненту, а култура нову публику.

Не постоји адекватна веза између културних програма и привреде, потенцијалних донатора и спонзора. У институцијама културе, маркетиншка функција готово и да не постоји тако да неки вредни програми протичу без одговарајуће публике, могуће финансијске подршке и пласмана. Јачањем менаџмента у култури потребно је обратити пажњу на ову функцију. У презентацији рада и укупне делатности културе не користи се довољно интернет као мрежа која пружа велике могућности за представљање, регионалну и међународну сарадњу, а главни разлог оваквог стања је лош ниво техничке опремљености свих установа културе.

4.3. Спорт

Општину Ражањ, у области спорта, карактерише мали број спортских клубова који окупљају задовољавајући број младих и чија је спортска инфраструктура солидно изграђена за организовање општинских и међуопштинских такмичења.

ФК БУКОВИК РАЖАЊ је један од најстаријих клубова који се од сезоне 2013/14 такмичи у Нишкој зони. Постоји уређен градски стадион са уређеним трибинама, просторије управе клуба, свлачионице за домаћине и госте. Постоје чак и услови за већи ранг такмичења. ФК Буковик Ражањ има и омладински погон школу фудбала.

ФК ПОЛЕТ ВИТОШЕВАЦ се такмичи у Општинској лиги јер је ове сезоне испао из Окружне лиге Нишавског округа. Има уређен стадион у МЗ Витошевац.

Општина Ражањ има уређене терене за мале спортове у Месним заједницама јер се на територији општине сваке године реализује спортска манифестација – ОПШТИНСКА ЛИГА У МАЛОМ ФУДБАЛУ – преко Канцеларије за младе Општинске управе Општине Ражањ. Ова манифестација окупи током Спортског лета општине Ражањ 150-200 младих који се друже и квалитетно проводе слободно време на спортским теренима промовишући здрав живот.

Општина Ражањ преко Канцеларије за младе на нивоу ОШ Иван Вушовић Ражањ и Вук Караџић Витошевац реализује спортску манифестацију за децу – ШКОЛСКА ОЛИМПИЈАДА – такмичење у екипним спортовима, како би децу школског узраста подстицали на бављење спортом и промоцију здравог живота.

Спортски терени постоје у следећим МЗ : Подгорац, Витошевац у оквиру ОШ Вук Караџић Витошевац, Смиловац, Скорица, Стари Брачин, Нови Брачин, Браљина, Мађере, Прасковче, Послон, Рујиште.

ЦЕНТАР ЗА ДЕЦУ И МЛАДЕ ЗДРАВ СТИЛ ЖИВОТА је новоотворена теретана у Ражњу како би се млади као и деца школског узраста, основци и средњошколци подстицали на рекреативно бављење спортом и промоцију здравог начина живота.

С обзиром да постоје спортске манифестације у оквиру Спортског лета општине Ражањ које окупе до 200 младих који квалитетно проводе слободно време на спортским теренима промовишући здрав начин живота, потребно је проширити спортске капацитете постојеће спортске инфраструктуре (спортски терени за мале спортове на територији општине Ражањ). У плану је такође повећање броја спортских манифестација у оквиру Спортског лета општине Ражањ које реализује Канцеларија за младе Општинске управе општине Ражањ.

4.4. Здравствена заштита

Здравствену заштиту становништва организује и спроводи Дом здравља "Др Милорад Михајловић" у Ражњу који у свом саставу има четири амбуланте (у насељима Скорица, Смиловац, Нови Брачин и Браљина) и једну здравствену станицу у Витошевцу. Запослено је 17 лекара од чега је 11 специјалиста и 6 доктора опште медицине од којих су 2 специјализанта. Укупно је запослено 63 радника на неодређено време и 3 радника на одређено време.

Превентивна здравствена заштита се обавља у диспанзерима и то:

- дечја и хигијенско-епидемиолошка заштита,
- гинеколошко-акушерска заштита,
- дечја стоматологија,
- општа медицина и
- патронажна служба.

Здравствена установа у свом саставу нема апотеку већ снабдевање лековима врше Удружене апотеке из Ниша које, поред апотеке у Дому здравља у Ражњу имају и апотекарске станице у Новом Брачину и Скорици. Формирање апотека у саставу Дома здравља захтева, у складу са прописима Министарства за здравство, већи број становника. Из овог проблема произилази то да се у сеоским срединама становници тешко снабдевају лековима, како због недовољно развијене мреже, тако и због радног времена постојећих апотека.

Застарелост опреме је карактеристика постојећег стања. Недостају нови ЕКГ апарати, ЕКГ холтер, дигитални рентген апарат, кардиолошка и вагинална сонда, гинеколошка столица, колпоскоп, возило за потребе ХЕ службе, возило за потребе патронаже, аутоматски биохемијски анализатор, центрифуга и др. Последњих месеци делимично је зановљена медицинска опрема тако што је набављена машина за развијање РТГ филмова, хематолошки анализатор, уређај за читање урин трака, пулсни оксиметар, инвалидска колица и др. Такође је набављена и додатна рачунарска и пратећа опрема, репрограмирана телефонска централа и набављени нови фиксни и мобилни телефонски апарати, покренут нови програм електронског фактурисања и вођења електронског картона пацијената.

С обзиром да у старосној структури становништва 29% су становници преко 65 година јавља се потреба за кућну негу и обилазак пацијената на терену. Организациона јединица формирана у ту сврху постоји у организационој структури Дома здравља Ражањ и пружа здравствене услуге кроз ангажовање медицинских сестара на терену. За сада не постоји служба хитне медицинске помоћи, а покривање ових случајева врши редовна служба дома здравља (сменским радом).

Планира се завршетак изградње и опремање амбуланте у Скорици, комплетно реновирање здравствене станице у Витошевцу и реновирање матичног објекта Дома здравља у Ражњу. У плану је изградња гаражног простора за смештај санитетских возила у Ражњу (урађена је пројектно-техничка документација), реконструкција и замена дотрајале столарије на објекту у Ражњу. Такође је у плану набавка додатне опреме за лабораторијску дијагностику (аутоматски биохемијски анализатор, уређај за одређивање фибриногена...), набавка путничког аутомобила за потребе установе, опремање просторије за инфузију, сређивање архиве ДЗ и др.

Треба напоменути да је највећи део инвестиционих активности реализован помоћу финансијских средстава локалне самоуправе, одређених за финансирање примарне здравствене заштите.

4.5. Социјална заштита

Центар за социјални рад Ражањ постоји као самостална установа од 2007. године када се издвојио из Центра за социјални рад за општине Алексинац и Ражањ. Центар сада послује као једна радна јединица која обухвата територију целе општине.

Оснивач Центра је Општина и финансира се из републичког буџета а делом из буџета општине Ражањ.

Центар за социјални рад обавља послове у циљу остваривања права од општег интереса, пружања услуга социјалног рада, породично-правне заштите, спровођења старатељства, збрињавања деце лишене родитељског старања, збрињавања и саветодавног рада са децом чији је развој ометен породичним приликама, децом и одраслима са посебним потребама, проучавања социјалних потреба и проблема, примене и реализације одлука СО-е Ражањ из области проширених права социјалне заштите.

Услуге и права које се обезбеђују из буџета локалне самоуправе су : тренутне новчане помоћи, сталне новчане помоћи, помоћ у кући, дневни боравак, опрема корисника за смештај у установу социјалне заштите, бесплатан оброк, стипендије, привремени смештај у прихватилиште или прихватну станицу, становање уз подршку, привремено становање, социјално становање у заштићеним условима.

Табела 4.5.1 Услуге и права која се обезбеђују из буџета локалне самоуправе

	2007	2008	2010	2011	2012	2013
Број корисника народних кухиња				-	-	-
Број корисника пакета хране и хигијенских пакета – ЦСР				-	-	350
Број дистрибуираних хигијенских пакета –Црвени Крст				300	-	
Број корисника домова за децу						
Број корисника домова за децу ометену у развоју- опрема						
Број корисника домова за одрасле ометени у развоју-опрема				5	5	5
Број корисника домова за старе				8	8	9
Број хранитељских породица				2	2	2
Број деце на хранитељству	4	9	10	10	12	15
Број старих – помоћ у кући				35	40	50
Тренутне новчане помоћи –		171	130	110		

укупно породица						
Тренутне новчане помоћи-корисници НСП		53	38	78		
Тренутне новчане помоћи-нису корисници ТНП		18	92	32		

Стратегија развоја социјалне заштите се у својој поставци фокусира на развој модела интегралне социјалне заштите на локалном нивоу, успостављајући интегративни систем социјалне заштите, којим се обједињују активности општинске управе, социјалних, образовних, здравствених, установа министарства унутрашњих послова, правосудних органа и других установа, сектора запошљавања као и активности цивилног сектора. Подршка примени оваквог модела интегралне социјалне заштите, довешће до неопходне веће ефикасности јер се консолидују услуге и доводи до боље испоруке, уз мобилизацију већег броја актера и инструмената. Област социјалне заштите усмерена је ка побољшању социјалног статуса грађана на личном, породичном и ширем социјалном плану.

Табела 4.5.2 Услуге и права која се обезбеђују из буџета Републике

Облик заштите	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усвојење	1	-	3	-	-	-		-				
хранитељство за децу	1	1	1	1	2	-	2	10	10	10	10	14
Број хранитељских породица						-	1	2	2	2	2	4
старатељство	12	10	11	11	14	7	5	8	6			
привремено старатељство	7	8	9	8	6	-	1	-				
смештај у установу СЗ	27	38	38	30	31	5	5	5	3	5	5	5
смештај одраслих и старих лица						7	13	13	15	8	10	7
додатак за помоћ и негу	58	38	41	45	45	20	22	39	25	27	31	27
увећани додатак за помоћ и негу	-	-	-		8	14	11	29	33	32	32	32
Новчана социјална помоћ	40	81	57	55	67	65	52	165	188	193	255	218
помоћ за оспособљавање за рад (рехабилитација)	-	-	-	-	-	-	-	-	2			
заштићено становање	-	-	-	1	1		-	-				

Црвени крст Ражањ је друштвено-хуманитарна организација, која делује као саставни део Црвеног крста Србије. Основни правци деловања организације су: пружање помоћи угроженим лицима, организовање добровољног давања крви, стална брига о старима и болеснима, здравствено-васпитно образовање омладине и одраслих, припрема становништва за деловање у ванредним и другим ситуацијама: обука из прве помоћи и самопомоћи, кућна нега, организација смештаја и снабдевања становништва.

Црвени крст је активан од 50-их година 20.века.

5. ПРИВРЕДА

5.1. Положај локалне привреде

Проблеми са којима се Србија суочила деведесетих година и који су довели до великог пада привредне активности, пада стандарда становништва, раста незапослености, раста обима сиве економије, били су у пуној мери изражени у општини Ражањ. Услед неповољне почетне позиције, пад нивоа привредне активности био је још драматичнији у односу на већину других општина.

У изради Стратегије полази се од главног дугорочног циља који треба остварити у наредном десетогодишњем периоду, а односи се на смањење негативне разлике нивоа привредног развоја општине Ражањ у односу на просек Србије (мерено оствареним националним дохотком по становнику). У перспективи треба тежити достизању просека Србије и даље, уласку општине Ражањ у групу општина које имају надпросечни ниво дохотка по становнику. Остварење таквог циља смањило би или елиминисало негативне демографске трендове и побољшало дугорочне перспективе развоја општине Ражањ.

Разлози споријег привредног раста у општини Ражањ су углавном структурне природе. Пољопривреда, која је деловала као стабилизујући економски ресурс у периодима изражених друштвених криза доминира у структури привреде општине Ражањ. Ниска продуктивност пољопривреде у односу на друге привредне гране, слаба оријентисаност локалне привреде на више облике прераде и финализације примарних пољопривредних производа, депресиране цене, мали поседи по домаћинству и низак ниво организованих кооперативних производних процеса условили су екстензивно привређивање у овој области и реални пад дохотка по глави становника у претходном периоду. У читавом послератном периоду задржано је претежно учешће пољопривреде (индивидуалног сектора) у формирању народног дохотка, које се уз годишње осцилације кретало у распону од 76 % до 58 %. Удео индустрије се одржавао на ниском нивоу и није, по годишњим показатељима, прелазео износ остварен у 1981. години од 18 %. Од осталих делатности значајнију заступљеност имају трговина и грађевинарство.

Драстично опадање привредних активности последњих година у Републици имало је наглашен негативан одраз на привредне субјекте Општине, чији је ниво активности знатно испод оптималне стопе рентабилног пословања. Дугорочно посматрано, динамика развоја привредних делатности Општине и структурни односи међу њима нису могли да обезбеде ефикаснији и бржи развој привреде.

Екстензивна производња пољопривредних газдинстава и недовољно стимулативне мере аграрне политике, уз неповољне демографске тенденције ограничавајуће су деловали на привредни развој Општине. Гранска структура индустријске производње није задовољавајућа будући, да у њој учествују делатности са програмима нижих фаза прераде (металопрерађивачка, текстилна, индустрија грађевинског материјала). Распоживи природни ресурси у шумарству и пољопривреди нису довољно и рационално искоришћени кроз прерађивачку индустрију.

Процеси реструктурирања и приватизације који су у току, одвијају се недопустиво споро. Улога општинских служби у овом послу морала би да буде значајнија и одговорнија, посебно у оним пословима у којима је при решавању имовинско-правних односа неопходно или могуће учешће Општине.

Криза и тешки услови пословања укупне привреде током 90-их година, праћени макроекономском нестабилношћу и великом инфлацијом, разорно су деловали на

привредне субјекте са дугим периодом репродукције и ниским стопама акумулације (конфекција, трговина на мало, прерада метала и др.).

Привреду општине Ражањ карактерише:

- Недовољна динамика привредног раста;
- Привредна криза, која је посебно негативно утицала на сектор секундарних делатности код којих се уочава низак степен коришћења капацитета и пад физичког обима производње, низак ниво конкурентности локалних производа, недостатак обртних средстава и технолошка заосталост;
- Према физичком обиму производње пољопривреда је последњих година била највиталнији део привреде и то само у оквиру приватног сектора (производња у бројним сеоским домаћинствима), нарочито у делу примарне производње, углавном сточарства – узгој говеда и производња млека и воћарства које захтева највећи степен учешћа непосредног физичког рада;
- Терцијарни сектор привреде (трговина, угоститељство, туризам, занатске и остале услуге) пословао је под непосредним утицајем укупних кретања у привреди што је резултирало падом реалних зарада и дохотка. Формирана је релативно густа мрежа трговинских и занатских радњи.
- Привредне субјекте из области индустријске производње карактерише нефункционалност, неупошљеност капацитета, технолошка заосталост, спор процес приватизације услед нерешених имовинско-правних односа и недостатак обртног капитала. Мали број индустријских предузећа успешно послује и у њима се очекује даља стабилизација свих економских елемената развоја;
- Приватизација је спора и није остварила услове за повећање упошљености становништва нити за повећање конкурентности домаће привреде чиме се терет социјалне напетости додатно преноси на буџетску потрошњу.

5.1.1. Структура предузећа и предузетника

На територији општине Ражањ послују 33 предузећа. Најбројнија су микропредузећа која запошљавају 1-5 радника, затим мала предузећа од 5-50 радника. Средњих (50-250 радника) и великих предузећа (преко 250 радника) нема на територији Општине.

Следеће табеле приказују стање на крају 2012. и стање на почетку 2013. године, према подацима Републичке Пореске управе- експозитура Ражањ.

Табела 5.1.1.1 Привредна друштва према местима

НАСЕЉЕ	БРОЈ	%
Ражањ	16	48,48
Витошевац	3	9,09
Скорица	2	6,06
Силовац	2	6,06
Нови Брачин	1	3,03
Грабово	1	3,03
Шетка	2	6,06
Липовац	1	3,03
Мађере	1	3,03
Подгорац	1	3,03
Прасковче	2	6,06
Претрковац	1	3,03
Укупно:	33	100

Табела 5.1.1.2 Привредна друштва према правној форми (власничка структура)

ПРАВНА ФОРМА	БРОЈ	%
Друштво са ограниченом одговорношћу	17	51,51
Ортачко друштво	6	18,18
Јавно предузеће	1	3,03
Задруге	5	15,15
Друго	4	12,12
Укупно:	33	100

Привредна друштва према делатностима: На територији општине Ражањ најзаступљеније су следеће делатности у којима привредна друштва остварују своје пословање:

Табела 5.1.1.3 Привредна друштва према делатностима

ДЕЛАТНОСТИ	БРОЈ
Мешовито фармерство	4
Узгој говеда, производња млека	3
Превоз робе у друмском саобраћају	3
Трговина на мало металном робом, бојама и сл.	3
Неспецијализована трговина претежно храном	3
Остала трговина на велико	4
Ливење осталих обојених метала	3
Производња опеке, црепа од глине	1

Одржавање и оправка моторних возила	2
Гајење жита и других усева и засада	1

Материјална основа развоја индустрије и грађевинарства општине Ражањ се темељи на следећи привредним субјектима:

- ЛОМ "14 Октобар" Ражањ, (ливење обојених метала)
- ДОО "Металопрерада" Ражањ (производња металних конструкција)
- ДОО "Тербер експорт" Витошевац, (прерада метала)
- ДИС "Тодоровић" Ражањ, (производња млечних производа)

ПРОБЛЕМАТИКА:

1. Недостатак адекватног пословног простора
2. Слаба куповна и платежна моћ
3. Незаинтересованост инвеститора за улагање у централне магацине за складиштење робе и материјала на нашем подручју.

На територији општине Ражањ послују 146 предузетничких радњи. Према делатности најбројнији су предузетници у области трговине, производњи амбалаже од дрвета, угоститељству и пружању услуга.

Табела 5.1.1.4 Предузетници према местима

НАСЕЉЕ	БРОЈ	%
Ражањ	69	47,27
Витошевац	15	10,28
Скорица	6	4,10
Смиловац	8	5,47
Нови Брачин	7	4,79
Стари Брачин	3	2,05
Рујиште	3	2,05
Црни Као	4	2,73
98,63Шетка	3	2,05
Липовац	4	2,73
Мађере	3	2,05
Подгорац	4	2,73
Прасковче	3	2,05
Пардик	3	2,05
Послон	1	0,68
Варош	4	2,73
Малетина	2	1,36
Чубура	2	1,36
Грабово	1	0,68
Маћија	1	0,68
УКУПНО	146	100

Табела 5.1.1.5 Предузетници према облику организовања

ОБЛИК ОРГАНИЗОВАЊА	БРОЈ	%
Самостална радња	144	98,63
Оргачка радња	2	1,36
УКУПНО	146	100

Локална самоуправа одлукама из своје надлежности поспешује развој приватног предузетништва независно од врсте делатности којима се физичка лица баве.

Већ више година број регистрованих радњи се креће око овог броја из следећих разлога:

1. Ниске зараде,
2. Обавезе на име социјалних доприноса,
3. Недовољан број корисника производа и услуга.

5.1.2. Запосленост

Према подацима Републичког завода за статистику у општини Ражањ је запослено 737 лица. Структура запослених по секторима делатности:

Табела 5.1.2.1 Запослени по секторима делатности

Запослени по секторима делатности	2008	2009	2010	2011
- Пољопривреда , шумарство, рибарство	58	69	83	88
- Рударство	0	0	0	
- Прерађивачка индустрија	127	175	190	185
- Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	28	30	34	23
- Снабдевање водом и управљање отпадним водама	18	19	21	12
- Грађевинарство	2	11	17	19
- Трговина на велико и мало и поправка моторних возила	78	83	99	54
- Саобраћај и складиштење	28	35	46	26
- Услуге смештаја и исхране	11	15	26	11
- Информисање и комуникације	3	4	4	2
- Финансијске делатности и делатности осигурања	5	8	14	12
- Пословање некретнинама	4	9	14	5
- Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	0	0	0	0
- Административне и помоћне услужне делатности	3	9	12	11
- Државна управа и обавезно социјално осигурање	74	65	66	47
- Образовање	131	131	132	98

- Здравствена и социјална заштита	101	99	98	74
- Уметност, забава и рекреација	0	0	0	
- Остале услужне делатности	19	42	78	70

Извор: РЗС-Статистика запослености и зарада, НСЗ-Национална служба за запошљавање

Структура запослених по делатностима указује да је највећи број радника запослен у прерађивачкој индустрији, образовању, трговини на велико и мало, у здравственој и социјалној заштити и у осталим услужним делатностима.

5.1.3. Зараде

Према подацима Републичког завода за статистику у 2010. години просечна зарада без пореза и доприноса на територији општине Ражањ је износила 25.721 дин. Општина Ражањ се по том показатељу налазила на 105. месту у Републици Србији. Просечна зарада на нивоу Републике Србије је у бруто износу 47.450 динара, а у нето износу 34.142 динара. Нето зарада у општини Ражањ је за 24,67 % мања у односу на просечну зараду у Републици Србији. То је превасходно последица даљег заостајања привредне активности Ражња за просеком у Србији.

5.2. Индустрија

Индустријска производња је поред пољопривреде један од најзначајнијих носилаца развоја општине Ражањ. Почела је да се развија крајем 19. и почетком 20. века када су настале прве привредне мануфактуре и веће занатске и трговинске радње. Развој индустрије у Ражњу је интензиван након Другог светског рата када је формиран највећи број индустријских предузећа у области прераде метала и производње пољопривредне механизације, ливења обојених метала, млевења житарица, производње грађевинског материјала и производње лаке и средње конфекције. У читавом послератном периоду развој индустрије се базирао на предузећима из ових делатности ("Металац", "14.Октобар", "Млин-Озрен", "Индустрија грађевинског материјала", конфекција "25 мај"). Наведена предузећа су запошљавала велики део радно-способног становништва општине Ражањ и давала велики допринос расту друштвеног бруто производа у посматраном периоду.

Индустрија је у Ражњу била концентрисана на уском простору у самом седишту општине. Све је то несумњиво негативно утицало на развој индустрије у осталим деловима општине.

Друштвена, политичка и економска криза, економске санкције међународне заједнице током 90-их година резултирали су смањењем производње и продуктивности, смањењем учешћа локалног у националном БДП-у, смањењем конкурентности, даљим падом индустријске производње и губитком тржишта за највећи број производа ражањских предузећа. Оснивање приватних предузећа и радњи је само делимично

ублаживло разорне ефекте кризе. Последице негативних друштвено-економских кретања из наведеног периода се данас директно осећају и представљају баријеру даљем развоју.

Највећи број наведених индустријских предузећа данас обавља производњу у условима дубоке економске и производне кризе са смањеним коришћењем инсталираних капацитета. Нека од њих уопште не обављају делатност услед нерешених имовинско-правних односа и споре или лоше приватизације ("Индустрија грађевинског материјала", МК "Вронски"). Потенцијални инвеститори губе жељу за улагањем у наведена предузећа због наведених проблема.

Данас се најзначајнија индустријска производња обавља у следећим предузећима и секторима:

ЛОМ "14. Октобар" Ражањ (ливење обојених метала) - има статус радне јединице у саставу "14 Октобра" – фабрике компонената – Крушевац. Постоје три технолошке линије: 1. линија одливака од бакра, / 2. линија алуминијумских легура, / 3. машинска обрада одливака, само стругарска обрада. Основне сировине су: бакар, алуминијум, цинк, олово и магнезијум.

ДОО "Металопрада" Ражањ (производња металних конструкција) – има статус радне јединице у саставу ДОО "Металопрада" Ниш које се бави производњом метал-конструктивних металних оквира, производа од кованог гвожђа, резервоара за гориво и др.

ДОО "Чурдић" из Београда, пословна јединица Ражањ тренутно инвестира у спортско рекреативни центар користећи објекат и простор бившег предузећа "Морава-турист". До 2015.године очекује се заокружење комплетне инвестиције. Куповином из стечаја конфекције "Вронски", ступиће у партнерски однос са одговарајућом фирмом из области конфекције ради пуштања у рад. Овај објекат располаже производном халом од 777 m², магацинским простором од 120 m², управном зградом од 266 m², локалом од 100m² и пословним простором од 47 m². Предузеће не ради већ дуже време.

ДОО "Гербер експорт" Витошевац (прада метала). Основни производни програм предузећа чини производња челичних конструкција, ХВ профила и металне галантерије. Основне капацитете чини 1000 тона челика годишње у конструкцијама и профилима, 150-200 тона металне галантерије. Запошљава 33 радника. Главни купци су: Ниш Експрес, Милан Благојевић Смедерево, "OEP Furniture PLC" из Енглеске, циглане у Србији и на Косову.

ДИС "Тодоровић" Ражањ (производња млечних производа). Располаже производним простором од 800 m² и прерадним капацитетима од 10 тона дневно. Искоришћеност капацитета је 30%. Запослено је 13 радника.

Валоризација природних ресурса, модернизација постојећих и комплетирање новоизграђених капацитета, нови производни програми, више фазе прераде, потпуније коришћење капацитета и радне снаге, уз уважавање закона и потреба тржишта и техничко-технолошког процеса, очување животне средине, основна су полазишта развоја индустрије општине Ражањ.

5.3. Пољопривреда

5.3.1. ЗЕМЉИШТЕ КАО ФАКТОР РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ

Од расположивих природних ресурса, највећи развојни значај има пољопривредно земљиште. Проблем земљишта као биолошког и природног услова обично се своди на проблем плодности, под којим се подразумевају не само физичко-хемијске особине земљишта, већ и сви остали услови неопходни за организовано гајење биљака и стоке (као положај земљишта по конфигурацији и рељефу, према тржишту, трошковима производње).

Територија општине Ражањ је делом равничарског, а делом брдско-планинског карактера. Однос измедђу равничарског и брдско планинског дела територије је 58:42 %.

На подручју општине Ражањ најзначајнија земљишта су гајњача, смоница и алувијална земљишта у долини Ражањске реке и Јужне Мораве. То су високо квалитетна земљишта која представљају базу пољопривредне производње.

Велики економски проблем је проблем уситњености и разбацаности парцела. Деоом се парцеле уситњавају тако да њихова величина све више опада.

О комасацији као мери укрупњавања земљишних поседа је пре десетак година било речи али је то питање остало нерешено до данас.

Табела 5.3.1.1: Површине пољопривредних култура земљишта по класама у општини Ражањ¹¹

Пољопривредно земљиште у ха								
култура	Класа							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
њива	16,9610	648,7762	2641,9497	3900,2121	2204,7002	1101,2507	422,6321	147,0752
врт	0	0,0453	12,5342	8,1836	0	0	0	0
воћњаци	3,3992	68,3602	121,3202	66,6695	25,8949	4,2334	0	0
виногради	30,6808	156,6069	189,9205	39,0793	1,3433	0	0	0
ливаде	2,6713	59,7691	125,6401	134,5550	101,1412	95,1458	0	0
пашњаци	0,7870	33,6920	76,2115	106,9909	570,6226	1085,2749	563,7097	0
трстици-мочваре	0	0	0	0	0	0	0	0
укупно	54,4993	967,2497	3167,5762	4255,6904	2903,7022	2285,9048	986,3418	147,0752

¹ Katastarski pregled zemljista Opštine Razanj

Од укупне пољопривредне површине општине 45,15% су обрадиве површине, од чега су: њиве 39,56%, вртови 0,08%, воћњаци 2,26%, виногради 1,45%, ливаде 1,80%, пашњаци заузимају 9,19% земљишта, а остало земљиште (шуме, трстици, мочваре и др.) 45,66%.

Просечна величина газдинства је око 3,89 ха, подељено у више парцела. Просечна величина парцела је 0,27 ха. По структури власништва 96,60% земљишта је у приватном власништву, 2,85% је у државној својини, 0,02% је у друштвеној својини, 0,53% земљишта чине други облици својине.

Овај примарни привредни ресурс није у задовољавајућем степену валоризован. Доминантан уситњен, индивидуални сектор није у довољној мери био тржишно оријентисан. Ефикасност коришћења пољопривредних ресурса у наредном периоду, зависиће од програмске и организационе спремности произвођача у сектору агара и успешности реализације подстицајних мера Републике усмерених ка бржем развоју пољопривреде и села.

Од 14.768 ха пољопривредних површина на оранице и баште отпада 11.104,32 ха остало су воћњаци, ливаде, виногради, пашњаци. Индивидуалне пољопривредне површине чине око 12.200 ха.

Табела 5.3.1.2 преглед пољопривредног земљишта у хектарима (ха)

редни број	катастарска општина	пољопривредно земљиште у ха						
		обрадиво пољопривредно земљиште у ха						пашњаци
		њиве	вртови	воћњаци	виногради	ливаде	укупно	
		1	2	3	4	5	6(1+2+3+4+5)	
1.	КО Ражањ	406,0513	0	5,2279	7,4495	6,1374	424,8661	14,1343
2.	КО Скорица	905,4180	0,4564	40,8160	34,3503	100,9003	1081,9410	102,3308
3.	КО Смиловац	841,2130	2,5230	25,9072	42,2405	57,8743	969,7580	473,5117
4.	КО Прасковче	266,4399	0	5,6220	18,2347	13,0067	303,3033	11,2802
5.	КО Малетина	122,3122	0,2667	6,7250	6,4019	10,8803	146,5861	137,2287
6.	КО Брачин	810,2859	0,0629	13,8536	22,5887	23,6506	870,4417	16,1563
7.	КО Рујште	769,0069	3,7017	8,0780	15,3080	9,0317	805,1263	56,2470
8.	КО Липовац	296,7808	0	0,7136	9,1735	0,6350	307,3029	19,1052
9.	КО Мађија	201,1180	0,0040	1,4100	9,4675	5,1666	217,1661	47,6474
10.	КО Мађере	499,4253	0,7433	13,6267	23,8422	15,3893	553,0268	34,0189
11.	КО Претрковац	333,5382	0,1206	1,5811	1,4326	13,0763	349,7488	3,8142
12.	КО Варош	724,3318	0,2763	13,4442	7,9519	15,7844	761,7886	30,2040
13.	КО Витошевац	1389,4881	3,0572	33,5721	54,4419	72,6853	1553,2446	338,3326
14.	КО Манастирско	110,4665	0	4,3726	3,7771	13,2504	131,8666	6,5906
15.	КО Браљина	385,2361	0,0163	11,3692	38,2607	8,6978	443,5801	265,9186
16.	КО Грабово	246,8491	0	16,4814	6,7102	24,4705	294,5112	45,0307
17.	КО Пардик	422,8826	1,0751	11,3774	16,8395	10,6396	462,8142	5,6640
18.	КО Подгорац	425,5033	6,3151	10,6650	33,2047	29,6145	505,3026	117,6087
19.	КО Шетка	746,7138	0,5903	22,5557	18,4020	34,5044	822,7662	41,1790
20.	КО Церово	95,1930	0	3,2849	6,3176	11,8414	116,6369	194,0069
21.	КО Чубура	106,3327	0	2,6313	5,7894	3,8066	118,5600	24,1014
22.	КО Црни Као	625,5599	1,1322	10,9225	18,9188	7,7412	664,2746	173,2958
23.	КО Послон	353,4108	0,4220	25,6400	16,5276	30,1379	426,1383	279,8816
укупно		11083,5572	20,7631	289,8774	417,6308	518,9225	12330,7510	2437,2886

5.3.2. СТАНОВНИШТВО И РАДНА СНАГА У ПОЉОПРИВРЕДИ ОПШТИНЕ РАЖАЊ

Становништво је извор радне снаге, значајни чинилац производње, а истовремено оно одређује обим и структуру потрошње. Основна питања која се јављају када је реч о становништву су: демографски токови, економска структура и квалификациона структура.

Демографска обележја становништва- У погледу распрострањености и броја становника Ражањ припада групи мањих општина. На површини од 289km² живи 9.150 становника или 32 становника на km². У односу на 1991.годину број становника се смањио за 4.350 становника. Природни прираштај на 1000 становника је -10,1. По густини насељености Општина знатно заостаје у односу на регионални и републички просек. Ретка насељеност је нарочито изражена у њеном североисточном делу.

Економска структура становништва- У општини Ражањ живи 57,4% пољопривредног у односу на укупно становништво (5.252 становника). Тај број се последњих година знатно смањује и мења старосна структура, углавном остају старци и старице на селу (око 32% сеоског становништва има преко 60 година, а мање од 25 година свега 22.4% становништва). При том не само да се ради о одласку са газдинства већ се напуштају и села. Овоме доприноси у великој мери процес изградње индустријских и других непољопривредних капацитета.

5.3.2. ПОЉОПРИВРЕДНЕ, ОБРАДИВЕ И СЕТВЕНЕ ПОВРШИНЕ

Општина Ражањ обухвата 14.798 ха пољопривредних површина, што представља 51% од укупне површине територије Општине. Структура пољопривредних површина одликује се великим уделом обрадивих површина које чине 12.330,75 ха пољопривредних површина (83,32%). Остатак пољопривредних површина обухватају воћњаци и виногради. Највише се гаје жита (45,2%), затим крмно биље (15,62%), поврће (1,11%) док је индустријско биље слабо заступљено са свега (0,01%).

Воћњаци и виногради и поред повољних услова за гајење слабо су заступљени. Воћњака има на свега 289,8774 ха (2,35% обрадивих пољопривредних површина). Виногради се простиру на 417,6308 ха (3,39% обрадивих пољопривредних површина).

Травне површине (пашњаци и ливаде) обухватају 2.437,289 ха (16,50% пољопривредних површина). Општина има повољне услове за развој сточарства. У задњих неколико година дошло је до смањења сточног фонда.

5.3.3.1. РАТАРСТВО

У хлебна жита спадају пшеница, раж, наполица и крупник. Међутим, у пољопривредној производњи велики значај имају и друге житарице, које се користе за исхрану стоке. Пшеница и кукуруз су најзначајније ратарске културе у општини Ражањ.

Према подацима за 2012.годину површине под кукурузом, пшеницом, јечмом и овсом заузимају око 5.570 ha, односно око 45,17% обрадивих површина,

Пшеница најбоље успева на хумусном земљишту у котлинама око Јужне Мораве. Има вишеструку намену и важна је сировина за прехранбену индустрију. Један део произведене пшенице користи се за исхрану стоке.

Производња кукуруза у општини Ражањ добија се са породичних газдинства (100%). На повећање производње и просечног приноса значајно је утицала примена нових, селекционираних високородних сорти кукуруза. У 2012. години површина засејана под кукурузом је око 2.800 ha.

5.3.3.2. ПРОИЗВОДЊА У ПОВРТАРСТВУ

Према пољевеним површинама, најважније повртарско биље које се гаји на територији општине Ражањ јесте кромпир, пасуљ, бели и црни лук, али и паприка, парадајз.

Углавном производња овог и другог повртарског биља производи се за сопствене потребе, а тржишни вишкови се пласирају на пијацама с обзиром да не постоје откупне станице за поврће.

На производњу поврћа у великој мери утичу климатски услови и мали обим наводњавања. Планински део општине погодан је за гајење кромпира док се у долини реке Мораве засађује углавном паприка. Један део производње одвија се у пластеницима ради добијања раног поврћа (углавном се ради о производњи парадајза).

5.3.3.3. ПРОИЗВОДЊА ВОЋА

Природни услови општине Ражањ, клима и земљиште, изузетно су повољни за успевање разних врста воћа. Карактеристике воћарства овог краја су ниски и неуједначени приноси по стаблу. Ти приноси су до 50% нижи у односу на просек који важи за Србију. Осим тога наше воћарство карактерише слаб квалитет производа због слабе неге и недовољне заштите од разних болести. Томе доприноси и постојање воћњака мешовитог типа што отежава негу воћњака.

Воћњака има на површини од 289,877 ha што чини 1,96% пољопривредних површина.

По укупном броју стабала способних за род највећи значај има шљива и јабука. Укупан број стабала јабука повећао се од 2000. до 2007. за око 25%, а шљиве за око 8%. За гајење воћа најповољнији је планински део општине.

У производњи јабука изражена је тенденција опадања приноса по ха иако се број стабала повећао у овом периоду, док је принос по ха у производњи шљива показао варијације у овом периоду.

5.3.3.4. ВИНОГРАДАРСТВО

Винова лоза се може гајити и на лошијем земљишту. Поред особина земљишта, на квалитет произведеног грожђа утичу и климатски услови и сорта винове лозе. Ови фактори утичу и на висину приноса у виноградарској производњи. Виногради у општини Ражањ заузимају површину од 417,6308 ha што чини 2,83% пољопривредних површина.

За примену механизације посебно су погодни плантажни виногради пољопривредних предузећа. У подножју планине Буковик налазе се плантаже винограда које обрађује предузеће „Рубин“ Крушевац.

5.3.4. ОСНОВНИ ЕКОНОМСКИ РЕЗУЛТАТИ ПРОИЗВОДЊЕ У СТОЧАРСТВУ

5.3.4.1. ПРОИЗВОДЊА У ГОВЕДАРСТВУ

Говедарство је у оквиру сточарства најзначајнија грана. Број говеда у последњих неколико година бележи перманентан пад. Од 1996. до 2002. број говеда је смањен са 5.994 на 4.834. Међутим, напредак у говедарству се огледа у узгоју продуктивних грла говеда, што је веома важно за производњу говеђег меса и млека. То указује на прелазак са радно-интензивног на производно-интензивно говедарство.

Према подацима за 2012. годину на територији општине Ражањ има 3.873 грла говеда.

Што се тиче размештаја у општини Ражањ можемо истаћи да је он прилично равномеран, захваљујући доминацији индивидуалних газдинства где свако тежи да има бар једно грло говеда.

Ако погледамо расни састав говеда, пре свега је заступљено домаће шарено говече, али и знатно продуктивније расе као што је сименталска. У наредном периоду очекује се повећање сточног фонда и побољшање његовог квалитета. У процесу измене расног састава говеда највећи значај имају задруге које стимулишу и убрзавају ову трансформацију на индивидуалним газдинствима набавком квалитетног приплода и вештачким осемењавањем крва.

5.3.4.2. ПРОИЗВОДЊА У СВИЊАРСТВУ

С обзиром да општина Ражањ обухвата највећим делом сеоско становништво у чијој исхрани ја најзаступљеније свињско месо, значај узгоја свиња је изузетно велики. Свињско месо се брже производи, а осим тога конзервисање овог меса сушењем се обавља и у оквиру породичних газдинства. Због тога је на селу већа потрошња свињског него говеђег меса.

После повећања производње свиња од 1996. до 1999. запажена је тенденција опадања у 2000. и 2001. години.

Велики део клања свиња обавља се у оквиру породичних газдинстава за сопствене потребе или продају (без вршења откупа).

У исхрани свиња првенствено се користе житарице и сточно крмно биље које се производе на самим индивидуалним пољопривредним газдинствима, док се у мањој мери користи индустријски произведена сточна храна (концентрати) и то првенствено на тов свиња. С обзиром на такву исхрану свињско месо је изузетног квалитета. Број свиња на 100 ha обрадивих површина износи 160.

Како у производњи и узгоју свиња велики значај има кукуруз, то годишње осцилације у производњи кукуруза имају утицаја на производњу свињског меса.

Негативно на производњу у свињарству утиче то да око 18% свиња угине. Највеће угинуће стоке је управо у овој грани сточарства па је неопходно остварење потпуније ветеринарске заштите свиња.

Број свиња у 2012.години на територији општине Ражањ износи 14.324.

5.3.4.3. ОВЧАРСКА ПРОИЗВОДЊА

Општина Ражањ обухвата брдско-планинско подручје изузетно погодно за узгој оваца. Значај оваца није само због произдвоње меса, већ и због производње млека и вуне. Међутим, производња оваца је на веома ниском нивоу. Оваква ситуација у овчарству условљена је постепеним напуштањем домаће прераде вуне и израде одевних предмета од вуне, јер је ту активност преузела текстилна индустрија. Такође смањење пољопривредног становништва и оних који су заинтересовани за ову грану сточарства условила је постојања малог броја грла оваца.

Даљи развој овчарске производње зависи од могућности обезбеђења квалитетне крмне базе, а суша је појединих година умањивала могућност испаше оваца.

Што се тиче расног састава оваца, постоји непрекидна тежња како да се поправи домаћа раса *праменка* укрштањем са витенбершком и другим расама оваца, тако и да се побољша узгој домаће праменке као што су сврљишки и пиротски сој.

На овом подручју забележен је и узгој коза, пре свега због изузетно здравог и квалитетног млека.

Број коза и оваца креће се у 2012. години око 6.300 грла.

5.3.4.4. ПРОИЗВОДЊА У ЖИВИНАРСТВУ

Код ове производње је карактеристична уравнотеженост по свим деловима општине, јер је гајење живине заступљено у свим деловима. Већина газдинстава земљорадника у производној структури има живинарску производњу.

У овој грани сточарства производни циклус је кратак. Трошкови радне снаге могу бити знатно мањи него у другим гранама сточарства. Највиши ниво савремене технологије у сточарству остварен је управо у живинарству.

Према подацима за 2012. годину сматра се да у општини Ражањ има око 70.000 живине. Домаће примитивне расе кокошака су уступиле место племенитим расама, углавном хибридним расама. Фактор раста живинарске производње је и висока потражња производа које даје ова грана сточарства (месо, јаја).

5.3.5. СРЕДСТВА ЗА РАД НА ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВИМА

5.3.5.1. ГРАЂЕВИНСКИ ОБЈЕКТИ

Према попису из 2001. пољопривредна газдинства у општини Ражањ имала су у просеку по 3,2 зграде. Модернизација села захватила је и изградњу грађевинских објеката од квалитетнијег материјала. Капацитети зграда и њихова намена условљени су величином земљишног поседа, квалитетом земљишта, бројем чланова у домаћинству и сл. Неопходни су објекти за смештај стоке, сточне хране, прерађених или непрерађених производа итд.

Од укупног броја зграда на земљорадничким газдинствима око 60% су привредне зграде. Преко 60% привредних зграда су зграде за смештај стоке. Такође у оквиру привредних зграда, значајне су зграде за смештај пољопривредних машина и оруђа.

5.3.5.2. МЕХАНИЗАЦИЈА НА ГАЗДИНСТВИМА

Производи металне индустрије су брзо потисли ручно израђена пољопривредна оруђа. Тиме је повећана ефикасност у обављању пољопривредних радова и омогућено једном делу пољопривредног становништва које је до тада било стално упослено на газдинству да напусти село.

Данас скоро свако газдинство има трактор као основну пољопривредну машину. Међутим, тракторизација још увек није у потпуности потисла примену сточне вучне снаге, што се првенствено односи на употребу крава и коња као вучне снаге. Тракторизација је омогућила и употребу великог броја прикључних машина за обраду земље, али се и поред тога може рећи да је примена механизације на индивидуалним газдинствима непотпуна. Постојећа механизација поред тога је још и доста амортизована (просечне године старости трактора у употреби су око 20 година).

За решавање проблема водоснабдевања изграђени су бунари и користе се пумпе за наводњавање. Данас земљорадничка газдинства располажу са око 1500 пумпи за наводњавање.

Табела 5.3.5.2.1: Број пољопривредних машина и оруђа индивидуалних пољопривредних произвођача у 2001. години⁸²

Редни број	Назив		Број
1.	Једноосовинске самоходне машине-ручни трактори, мотокултиватори и фрезе са или без седишта		1.673
2.	Самоходне моторне косачице са или без седишта		77
3.	Двоосовински Трактор	До 18kW (25кс)	98
		19-26kW (25кс)	1.079
		27-37kW (25кс)	671
		пеко 37kW (25кс)	410
		Укупно	2.493
4.	Тракторски прикључци	Плугови	2.003
		Тањираче	818
		Дрљаче	1.650
		Сејалице	769
		Расипач вештачког ђубрива	327
		Косачице	705
		Самовезачице	39
		Приколице	559
5.	Комбајни	За стрнажита	104
		Остали комбајни	35
6.	Берачи кукуруза		27
7.	Моторне вршалице		19
8.	Прекрупачи и млинови		1.782
9.	Пумпе за наводњавање		1.528
10.	Моторне приколице		200
11.	Апарати за мужу крава		99

5.4. Туризам

Захваљујући повољном географском положају – општина Ражањ се налази између Балканске и Карпатске Србије, Великог и Јужног поморавља, те постоје повољни услови за развој различитих облика туризма. Кроз општину пролази најзначајнија републичка друмска саобраћајница Београд – Ниш (Коридор X). На североисточној страни Ражња налази се планина Буковик, а на северној превој Мечка. Варошица Ражањ се налази на 55

⁸ Sluzba za poljoprivredu opstine Razanj, 2001. Godina

км од Ниша према Београду, на надморској висини од 264 м. Средња годишња температура у јужно моравском долинском простору износи око 11°C. Најхладнији је месец јануар са средњом температуром од -0,8 °C, а најтоплији јул са 22 °C. Средња годишња вредност влажности ваздуха у Моравској котлини износи 76,2%. Средња годишња количина падавина износи 650 мм. Највише падавина је у мају, јуну и у јесењим месецима, а најмање у марту и фебруару.

У наредном периоду треба искористити положај Општине и близину ауто-пута за развој транзитног туризма. Неопходно је оспособити одговарајуће смештајно-угоститељске капацитете. ДОО **“Чурдић”** из Београда (пословна јединица Ражањ) тренутно инвестира у спортско рекреативни центар, користећи објекат и простор бившег предузећа **“Морава-турист”**. До 2015.године очекује се заокружење комплетне инвестиције.

На крају треба рећи да сеоски туризам, грађење имиџа чисте, здраве средине, где се негује традиција и живи у складу са природом, треба да буду главни туристички адути Ражња. У складу са претходно изнетим ставом треба и дефинисати туристички производ/понуду општине Ражањ, као први приоритет у развијању туризма. Наравно, нужно је спроводити перманентно и друга два зацртана програма: Програм едукације у АГРО-Туризму и Програм промоције туристичке понуде општине Ражањ.

5.4.1. ЗНАМЕНИТОСТИ

Иако нису вршена значајна археолошка истраживања на територији Ражањске општине, приликом градње кућа, копања бунара и сл. наилази се на врло занимљиве археолошке локације које потврђују постојање овог насеља још п.н.е. Нађени предмети који се чувају у музејима, у Београду и Нишу, сведоче да је ово подручје било насељено у праисторијско доба.

- Културно-историјски споменици

Од културно-историјских споменика старијег датума важно је споменути манастир **Св. Роман** из IX века. Манастир се налази крај пута који води од Ражња према Крушевцу, на десној обали Јужне Мораве. Припада групи манастира који су подигнути пре Немањиха.

- Црква **“Светог Петра и Павла”** у селу Грабову;
- Црква у Ражњу **“Храм светог пророка Илије”** подигнута 1840. године;
- Црква **“Свете Петке”** у Витошевцу;
- Црква **“Свете Тројице”** близу села Претрковца;
- Црква **“Светог Николе”** у Браљини.

- Културне знаменитости

- Општинска народна библиотека са значајним фондом књига;
- Књижевни клуб **“Десанка Максимовић”**;
- Аматерско драмско позориште у Ражњу;
- Културно-уметничко друштво **“Сава Јерemiћ”**.

- Знамените личности

Од знаменитих личности треба поменути легендарног фрулаша **Саву Јеремића**. Рођен је у селу Послону, 13. јануара 1904. године и свој животни век обележио је фрулом – инструментом којим је у периоду од 1936. године, када постаје члан Радио Београда, па све до смрти, 21. априла 1989. године, забележио видан траг у српском изворном стваралаштву.

У периоду, који је забележен као најуспешнији у стваралаштву Саве Јеремића, са многобројним оркестрима наступа у земљи и иностранству исписујући златне странице наше народне музике.

Памти се велики успех Саве Јеремића на међународном фестивалу у Ланголену крај Лондона, када је освојио прво место у свирању на народним инструментима. Тада је Сава Јеремић представљао Радио Београд, односно своју земљу. И данас се памте кола као што су "Параћинка", "Ражањско", "Крушевачко", "Палилулка" и многа друга.

На предлог КУД-а „Сава Јеремић“ које од 18. јуна 1998. године носи име легендарног фрулаша, СО Ражањ је манифестацију „Дани Саве Јеремића“ уврстила у програмско-развојна документа. Прва културна манифестација одржана је 6. и 7. јула 2000. године у Ражњу.

Организатор манифестације је КУД „Сава Јеремић“ уз покровитељство општине Ражањ, суфинансијера Министарства културе и медијског спонзора РТС-а.

Сабор има за циљ очување од заборава наше народно изворно стваралаштво, а посебно народну музику и фрулу као народни инструмент.

5.4.2. СМЕШТАЈ (ХОТЕЛИ И РЕСТОРАНИ)

У наредном периоду треба искористити положај Општине и близину ауто-пута за развој транзитног туризма. Неопходно је оспособити одговарајуће смештајно-угоститељске капацитете. Бивше предузеће мотел "Морава турист" у Ражњу располаже са капацитетима за смештај до 120 гостију и тренутно се налази у фази адаптације и реконструкције. Адаптацијом и реконструкцијом ауто-кампа крај мотела, од стране новог власника омогућио би се смештај великог броја туриста, пре свега у летњој сезони. Неопходна је и изградња пратећих објеката за брзо припремање хране, посластичарнице, трговина сувенирима и здравом храном из овог краја, неке занатске услуге итд.

Треба поменути ресторан "Пролеће" у Ражњу, ресторан "Мис маркет" у Ражњу, "Тропикана" у Новом Брачину, кафе бар "Елит", кафе бар "Џипси" и кафе бар "Матрикс" у Ражњу и др.

5.4.3. ПРИРОДНЕ АТРАКЦИЈЕ

- Јужна Морава протиче кроз југозападни део територије општине Ражањ у дужини од 20 km. Изузетно је погодна за развој **речног риболова** јер обилује рибом (шаран, сом, караш и др.)

- На територији општине Ражањ постоје три ловишта: Варница којим газдује ловачко друштво „Буковик“, Велика Река којим газдује ловачко друштво „Срна“ и Буковик којим газдује ЈП „Србијашуме“. Сва три ловишта су уређена и поседују планове газдовања који су верификовани од стране Министарства за пољопривреду, шумарство и водопривреду, те се врши планинско изловљавање и заштита дивљачи. Од дивљачи најзаступљеније су: срна, зец, фазани и дивља свиња. Атрактивност овог подручја омогућава развој **ловног туризма** као сегмента туристичке понуде.

- На раскрсници Балканске и Карпатске Србије и Великог и Јужног поморавља налази се планина Буковик са највећом тачком општине, врх Рожањ, 893 m надморске висине. Подручје је pogodно за развој **спортско-рекреативног туризма**. У наредном периоду треба иницирати изградњу планинарских домова и спортско-рекреативног центра-обука и тренинг спортиста и друге активности.

- Лепота природе и њена очуваност, близина ауто-пута, повољни услови за производњу здраве хране, богатство шума разним биљем, ловном дивљачи и други садржаји стварају повољне услове за развој **сеоског туризма**. Комплетирањем инфраструктуре и едукацијом стимулисаће се домаћинства за пружање услуга смештаја и исхране, припремање народних специјалитета за посетиоце итд. Неколико породица са подручја општине Ражањ укључено је у пројекат развоја села кроз агро-еко туризам, програм локалног економског развоја –LEDIB који финансира влада Данске и укључује пројекте у десет општина нишавског округа. Циљ овог пројекта је разноврснија туристичка понуда на сеоском подручју која ће привући већи број посетилаца.

- На подручју Општине налазе се неколико излетишта која лепотом природе привлаче посетиоце не само са територије општине Ражањ већ и са територија суседних општина. То су излетишта на Варници изнад села Мађера, Обрадова столица изнад села Скорица, двориште цркве Св. Петра и Павла у селу Грабову, двориште манастира Св. Роман, крај села Прасковча, врх планине Буковика са предивним пашњацима и планинским изворима.

5.5. Привлачење инвестиција

Спољне инвестиције представљају изузетно значајан фактор развоја локалне економије, било да су изражене у форми "greenfield" или "brownfield" инвестиција. Оне не уносе само довољно финансијских средстава, већ и нове менаџерске вештине, иновације, технологије, нова тржишта.

Оснивање нових и раст постојећих предузећа и радњи услед нових инвестиција, битни су елементи развоја Србије. С тога је на нивоу републике Србије успостављен систем мера које треба да реше идентификоване проблеме везане за процедуре и трошкове

оснивања и пословања привредних субјеката. Такође је развијен и систем подстицаја, пре свега из домена фискалне политике.

Постојање неприватизованих и неупошљених индустријских капацитета, квалификована радна снага, релативно добра инфраструктурна опремљеност, природна богатства, Коридор 10 и близина великих центара су битни предуслови за привлачење инвестиција и развој привреде у општини Ражањ.

На привлачење нових инвестиција у локалну економију директно утиче успешност маркетиншке и промотивне стратегије. Реорганизацијом Општинске управе и формирањем Канцеларије за локални економски развој, општина Ражањ је озбиљно решила да се позабави проблематиком маркетиншких и промотивних активности, привлачењем инвестиција, формирањем јединствене базе података за потребе локалне економије, израдом предлога пројеката за финансирање и пружањем помоћи у вези оснивања предузећа, радњи и пољопривредних удружења.

6. ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Основно опредељење општине Ражањ у развојној политици за наредни десетогодишњи период представља одрживи економски развој, који подразумева задовољење садашњих потреба уз непрекидно праћење коришћења ограничених ресурса. Коришћење ових ресурса у садашњости мора бити такво да не доведе у питање развој у будућности нити задовољење потреба будућих генерација. На овај начин изражава се тежња ка чувању природног богатства наше планете и стварању бољег света оптимизацијом економског напретка и фактора заштите животне средине.

Развој економије, привредни раст и повећање потрошње у досадашњој пракси праћени су пропорционалним повећањем потрошње ограничених природних ресурса, неконтролисаним испуштањем штетних материја и као такви, неминовно су ишли на штету природе и животне средине. Створена је предрасуда да су економија и екологија у сукобу. Међутим, трошкови који настају неконтролисаним загађивањем човекове околине далеко премашују користи које се добијају повећањем било ког вида производње и задовољењем ма какве потребе коју човек данас има. У том смислу, све најразвијеније земље данас све већи новац улажу у истраживања која омогућавају заштиту околине, штедњу енергије и других ресурса и у развој технологија пријатељских према околини. Општина Ражањ је препознала такав пут као пут којим ће ићи у сусрет европским интеграцијама и исте дочекати спремна и смањити период прилагођавања на најмању могућу меру. Стављајући интерес и добробит грађана испред свих осталих интереса, општина Ражањ ће тежити да свој привредни развој у потпуности усклади са захтевима које намеће заштита животне средине и да сведе штетне утицаје на најмању могућу меру и то у свим пољима подједнако: заштити ваздуха, воде, земљишта, животних намирница, управљању отпадом, заштити и очувању биодиверзитета.

6.1 Квалитет воде за пиће

Водом за пиће грађани општине Ражањ снабдевају се разнолико. Са градског водовода воду добија становништво Ражња и села Шетка, Варош и Чубура. Овим видом снабдевања питком водом покривено је нешто мање од 21% укупног становништва општине. У осталим сеоским местима снабдевање се врши или преко мањих јавних водовода или се становништво снабдева из сопствених бунара (хидрофори и сл.).

- Квалитет воде за пиће из јавног градског водовода врши се редовно једном месечно и то узимањем једног узорка сирове воде и два узорка из мреже. Анализе су вршене од стране Завода за јавно здравље Крушевац. Резлтати испитавања дати су следећим графиконима.

- Вода за пиће у сеоским водоводима је непречишћена и у већини случајева нема података о потрошњи. Контрола квалитета се не врши редовно. Једно узорковање је извршено крајем 2010. године. Узето је 20 узорака са 17 сеоских водовода у 15 сеоских месних заједница. Анализу је вршио Институт за јавно здравље Ниш. Од 20 узорака код 9 је констатована физичко хемијска а код 12 микробиолошка неисправност. Седам узорака је било потпуно исправно и може се

употребљавати за пиће. Становништво се редовно обавештава о свим извршеним мерењима.

6.1.1 Коришћење воде у домаћинствима

Од насељених домаћинстава у месним заједницама које се водом снабдевају са градског водовода 95% је прикључено на систем. Водовод нема водомер који мери количину сирове воде која уђе у систем па је немогуће измерити губитке у мрежи. Према јачини пумпи које воду из бунара са изворишта упумпавају у систем и времену рада тих пумпи могуће је проценити количину воде која уђе у систем. На основу фактурисаних количина ЈКП-а могуће је одредити количину испоручене финалне воде па се на тај начин може израчунати/проценити и количина воде која се изгуби у систему. Тако се у систему за водоснабдевање са изворишта у Брачину као прихватљива цифра за губитке у мрежи узима 40%, што је и количина коју прихватају санитарни и водопривредни инспектор.

Градски водовод (Ражањ, Варош и Шетка) се напаја водом преко застареле водоводне мреже из 1978. године и још старије секундарне мреже из 1928. године, због чега је одржавање скупо и неефикасно, а део мреже грађен је од азбеста. Честе су хаварије на примарној, дотрајалој мрежи. Разделна мрежа у насељу Ражањ састоји се од

цеви пречника Ø 60, Ø 80, Ø 100 и Ø 200, укупне дужине 21 km на коју су прикључене зграде као и две јавне чесме.

У току 1992. године замењена је секундарна мрежа у селу Шетка око 250 m, у правцу од црпне станице према селу Шетка цевима Ø 110 од полиетилена, где је дошло до знатног смањења растурања пијаће воде.

Фактурисана вода домаћинствима се разликује од месеца до месеца, што је и логично с обзиром на различите потребе у различитим годишњим добима. Тако је најнижа количина испоручена у 2011.години у месецу јануару и износи 4.173 m³ а највиша у месецу јулу и износи 8.025 m³.

**Табела 6.1.1.1 Испоручена количина воде
према подацима ЈКП „Комуналац“**

Година	Испоручена количина воде у m ³
2009	68.036 m ³
2010	63.520 m ³
2011	81.144 m ³
2012	77.496 m ³
2013	76.946 m ³

Уколико се као референтна година узме 2010.година, просечна годишња потрошња воде по становнику у општини Ражањ, рачунајући становнике прикључене на јавни водовод износи око 25,8 m³ годишње или 25800 литара, односно око 70 литара воде по становнику дневно, што је знатно испод републичког просека од 350л/стан/дан.

6.1.2 Проценат становника прикључен на јавни водовод и канализациону мрежу

Јавни градски водовод којим газдује ЈКП "Комуналац" из Ражња снабдева водом Ражањ, Шетку, Варош и Чубуру. У односу на укупан број домаћинстава у општини то износи приближно 25%. Проценат прикључења варира од места до места, па је тако највећи у Ражњу и Шетки где износи и преко 90% од насељених домаћинстава, затим у Вароши где је негде око 70% домаћинстава и најмањи у Чубури, која је прикључена на водовод тек у 2010. години и где је процес прикључивања у току и где се проценат прикључења предвиђа око 95% од насељених домаћинстава.

У осталим месним заједницама домаћинства се снабдевају или преко заједничких водовода у сарадњи са два или више домаћинстава или индивидуално преко копаних бунара и хидрофора. Највећи број домаћинстава се водом снабдева преко заједничких сеоских водовода, а веома мали број је домаћинстава која немају воду у кући, мада су забележени и такви случајеви.

Примарна и секундарна канлизациона мрежа постоји само у Ражњу. Примарном мрежом је покривено преко 95% територије насеља, а на мрежу је прикључено око 90% насељених домаћинстава.

6.1.3 . Вода у сеоским местима која нису покривена јавним градским водоводом

Према расположивим подацима, снабдевање водом у сеоским местима, са изузетком села Мађере, је неорганизовано. Врши се преко јавних водовода направљених за различити број домаћинстава или се становништво снабдева из сопствених бунара. Испитивање исправности воде из оваквих изворишта се скоро никада не врши. Последњи расположиви подаци добијени од санитарно еколошког инспектора Дома здравља Ражањ датирају из 2005. године. Према поменутом узорковању, од 17 узетих узорака, два су из комуналног водовода, осам из сеоских водовода (каптирано извориште), пет из локалних водовода (каптирана изворишта) и два са јавних чесми (каптирана изворишта). Од седамнаест узорака седам је било исправних (од којих два из градског водовода), четири су била бактериолошки неисправна, један физичко-хемијски неисправан а преосталих пет је било неисправно и у погледу физичко-хемијских и бактериолошких показатеља. Забрињавајући је податак да је од неисправних узорака шест узето из основних школа.

Овако лоша ситуација налази свој узрок у томе што су јавни водоводи у селима прављени у сарадњи неколико домаћинстава. Они јесу изграђени по прописима са станицама за хлорисање, али како се не зна ко њима управља, не врши се наплата, нико и не врши узорковање, поправку или хлорисање воде.

Изузетак представља село Мађере чијим водоводом је обухваћено целокупно становништво. Водоводом управља месна заједница Мађере, врши наплату и обезбеђује неопходне контроле.

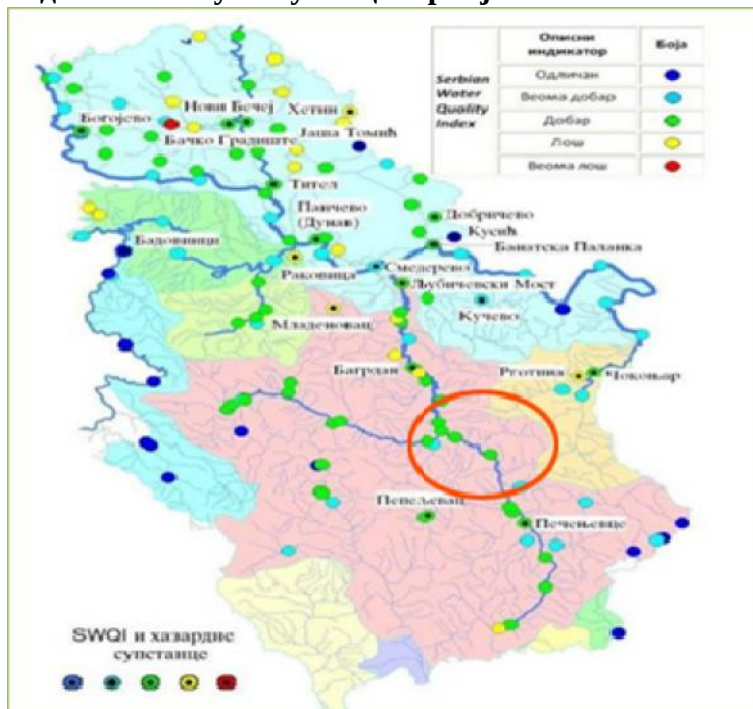
Села Витошевац, Послон, Малетина, Рујиште, Липовац и Прасковче нису ни на какав начин решила питање водоснабдевања, већ се становништво снабдева само из сопствених бунара. Стање воде за пиће у овим местима је још проблематичније, јер је контрола препуштена иницијативи власника бунара и о тим контролама не располажемо никаквим подацима. Ово представља посебан проблем, поготову што у свим овим местима постоје школе, у Витошевцу осморазредна школа, у некима и амбуланте.

Решење за овај проблем је потражено и изградња регионалног водосистема Бован са општинама Алексинач, Сокобања и Параћин, али је тај пројекат у току и не зна се када ће вода са овог система бити доступна за употребу.

6.2 SWQI (Serbian water quality index)

SWQI представља индикатор развијен од стране Агенције за заштиту животне средине тако да у себи садржи десет параметара квалитета физичко-хемијског и микробиолошког квалитета површинских вода (засићеност кисеоником, БПК₅, амонијум јон, рН вредност укупни оксиди азота ортофосфати, суспендоване материје, температура, електропроводљивост и колиформне бактерије).

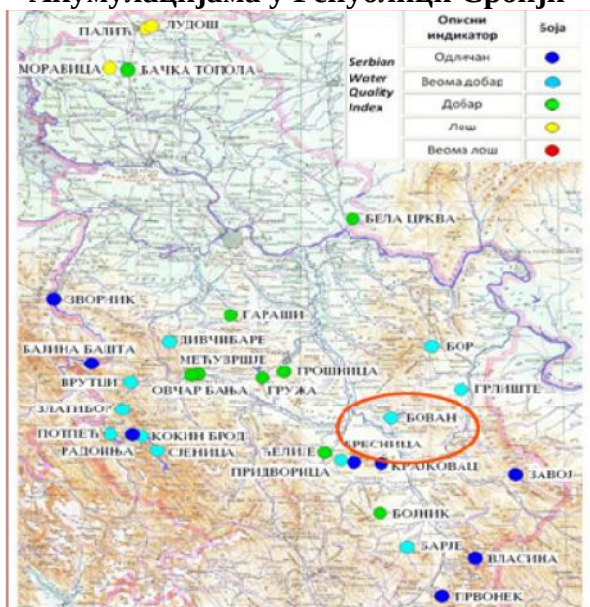
Слика 6.2.1 Приказ SWQI за мерна места на водотоковима у Републици Србији

Већи део општине Ражањ припада сливу Јужне Мораве на којој се мери SWQI. Према подацима Агенције за заштиту животне средине, у делу којом Јужна Морава пролази кроз општину Ражањ, вредност SWQI измерена је као "добар". Ова вредност представља воде које се у природном стању могу употребљавати за купање и рекреацију грађана, гајење других врста риба (циприниде) и које се уз савремене методе пречишћавања могу употребљавати за снабдевање становништва водом за пиће и у прехрамбеној индустрији.

Поред водотокова, индикатор SWQI се такође израчунава и за квалитете вода у акумулацијама. За општину Ражањ значајна су мерења за акумулацију Бован која за 2009.годину показују вредност „веома добар“.

Слика 6.2.2 Приказ SWQI за мерна места на Акумулацијама у Републици Србији

6.3 Постројења за пречишћавање отпадних вода

На територији општине Ражањ не постоји ни једно постројење за пречишћавање отпадних вода.

Постоји Генерални пројекат за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода на територији општине Ражањ који предвиђа изградњу 14 постројења за по једну месну заједницу и четири постројења за две или више месних заједница. Највећи проблем је то што ни једна сеоска месна заједница нема изграђену канализациону мрежу, што представља један од највећих проблема у загађењу животне средине на територији општине.

6.4 Отпад

6.4.1 Укупна количина произведеног отпада према врстама отпада

У општини Ражањ се врши организовано евидентирање количина, врста и састава комуналног отпада. Следећа табела показује укупне количине произведеног отпада (у кг) по насељима у општини Ражањ на годишњем нивоу и по глави становника.

Насеље	Број становника (попис 2011.године)	Количина произведеног отпада на годишњем нивоу у кг	Количина произведеног отпада по глави становника у кг
Ражањ	1245	293.657,040	235,869
Прасковче	418	91.325,716	218,482
Скорица	803	174.903,705	217,813
Рујиште	315	66.980,228	212,636
Претрковац	285	53.020,509	186,037
Браљина	125	17.800,211	142,402
Варош	290	59.964,443	206,774
Витошевац	1070	230.929,856	215,822
Грабово	161	31.929,119	198,317
Липовац	254	53.020,509	208,742
Мађере	421	79.064,898	187,803
Малетина	131	23.779,962	181,526
Маћија	73	12.474,050	170,877
Нови Брачин	511	104.413,967	204,333
Пардик	326	61.188,207	187,694
Подгорац	403	79.433,417	197,105
Стари Брачин	298	60.541,095	203,158
Церово	48	8.517,677	177,452
Црни Као	378	81.509,413	215,633
Чубура	160	31.389,550	196,185
Шетка	353	77.939,406	220,792
Смиловац	891	19.886,772	22,320
Послон	191	33.373,070	174,728
Укупно	9.150	1.747.042,820	4.382,500

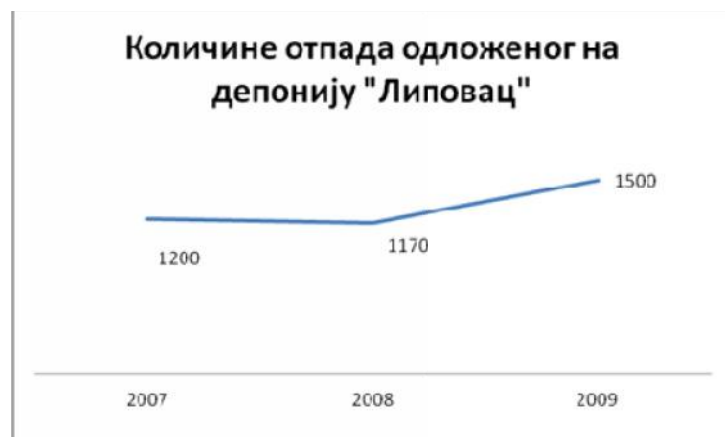
На основу документације Главни пројекат санације депоније комуналног отпада Општине Ражањ која је урађена од стране Предузеца ТЕХНОИНГ из Београда, јуна 2007.године, дат је оријентациони састав отпада, представљен у наредној табели, дат у масеним процентима.

Врста отпада	%
Папир и картон	5%
Стакло	5%
Пластика	20%
Метали (укупно)	5%
Органски отпад	15%
Грађевински отпад (шут)	5%
Текстил	3%
Остало	42%

6.4.2 Депоније отпада – сметлишта

За потребе одлагања комуналног отпада Јавно предузеће "Комуналац" из Ражња користи локалитет "Липовац", односно долину јаруге уз локални пут Ражањ - Липовац. Овај простор, удаљен од Ражња око 2 км се за ове потребе користи око десетак година и величине је око 2,0 ха. Депонија је издуженог облика, дугачка је око 300 м, док је ширина променљива и креће се од 20 - 100 м, односно просечно око 60 м. Депонија је формирана у узводном делу јаруге - суве долине, која је у периодима обилних киша подложна бујичном току падавинских вода. Дебљина слоја одложеног отпада је различита и креће се до 4,00 м. Депоновање се углавном врши централно, а материјал се накнадно разастире булдожером, тако да се депонија повремено равна. Укупна количина отпада одложеног у претходном периоду је процењена на око 5.000 м³.

На основу документације о санацији градске депоније Ражањ, на постојећој депонији, након санације, моћи ће се депоновати отпад у пројектном периоду од још 10 година.

Тренутна попуњеност површине тела депоније износи преко 90%.

Према Националној стратегији, депонија општине Ражањ сврстана је у категорију К4, али због кашњења изградње регионалне депоније иста се уредује и сврстава у категорију К3, чиме се омогућава њено коришћење до почетка рада регионалне депоније, када се очекује приближавање нивоу «нулте емисије» у третману чврстог отпада.

На територији општине Ражањ постоји и 14 депонија – сметлишта која служе као привремено одлагалиште смећа за сеоске месне заједнице, али имају карактер дивљих депонија.

Према проценама укупна количина отпада која се налази на ових 14 локалитета износи око 400 тона отпада.

6.4.3 Количина издвојеног, прикупљеног, поново искоришћеног и одложеног отпада

На подручју општине Ражањ организовано издвајање и сакупљање секундарних сировина врши се само у месној заједници Ражањ и то ПЕТ амбалаже и картонске амбалаже.

Ове сировине су до 2009. године продаване предузећима која се баве рециклажом, али је са том праксом прекинуто због нерентабилности.

На подручју Општине нема регистрованих предузећа која се баве организованим сакупљањем и откупом секундарних сировина. Регистровано је повремено присуство, нарочито у пролеће и у летњем периоду, неорганизованих сакупљача посебно метала.

На територији општине Ражањ не постоје друге опције третмана генерисаног отпада осим одлагања.

На основу ових података изводи се закључак да се укупна количина генерисаног отпада искључиво одлаже.

6.5 Квалитет ваздуха

На територији општине Ражањ не врше се мерења квалитета ваздуха. Најближа метеоролошка станица је у Ђуприји и она не располаже подацима о квалитету ваздуха на територији општине Ражањ. План за мерење квалитета ваздуха у општини треба да обухвати сеоске месне заједнице и Ражањ подједнако, али услед непостојања већих загађивача, питање оправданости оваквих трошкова у односу на законску обавезу један је од већих проблема са којим се суочавамо.

Индустријских загађивача нема, па се највеће емисије загађујућих материја јављају услед сагоревања индивидуалних ложишта, што не представља мали проблем обзиром да се као енергенти користе дрво, угаљ и лож уље. Такође један од потенцијалних загађивача су и емисије гасова из возила.

Не може се изузети утицај загађујућих материја које, посредством ветра, утичу на квалитет ваздуха на подручју општине Ражањ, а долазе са подручја других општина, али се мора нагласити да су ти утицаји пролазног карактера и да не нарушавају у бити квалитет ваздуха у Ражању.

На основу свега напред наведеног, сматрамо да је оправдано да се, као квантитативни показатељ квалитета ваздуха на територији општине Ражањ може узети Републички просек, па чак и вредност која је нижа од просека. Тако можемо да констатујемо да је концентрација чађи, сумпорних и азотних оксида на територији општине Ражањ $<0,3\mu\text{g}/\text{m}^2$ на 24 часа таложења.

6.6 Природни ресурси

Од расположивих природних ресурса највећи развојни значај има пољопривредно земљиште, шуме и неметаличне сировине.

Пољопривредно земљиште представља 60,1% од укупне површине територије општине Ражањ. Најзначајнија земљишта су гајњаче и алувијална земљишта у долини Ражањске реке и Јужне Мораве. То су висококвалитетна земљишта која представљају базу пољопривредне производње. Осим коришћења у пољопривредној производњи, алувијална земљишта су од великог значаја за саобраћај и водопривредну инфраструктуру.

Травне површине обухватају 21% пољопривредних површина што је добра подлога за развој сточарства.

У досадашњем периоду овај примарни ресурс није у задовољавајућем степену валоризован. Доминантан уситњени индивидуални сектор није у довољној мери био тржишно оријентисан.

Шуме и шумско земљиште чине 34% укупне територије општине Ражањ. У структури шума највећи део чине састојине лишћара и то: храст китњак, бели граб и буква а присутни су у знатном обиму цер, бели и црни јасен, липа, јова, бела врба, ива и багрем. Од најзаступљенијих четинара су јела, смрча и бор.

Значај овог ресурса увећан је богатством пратећих шумских плодова: вргањ, лисичарка, шипурак, купина, лековито биље као и разноврсном и бројном дивљачи.

У непосредној близини општинског центра постоји налазиште бентонитске глине за израду опекарских производа које је годинама било у експлоатацији.

На територији општине нису вршена детаљна истраживања минералних сировина са аспекта билансирања резерви али су делимичним истражним радовима идентификоване следеће минералне сировине: кварцни песак у пределу Послонских планина, графит у пределу Горунов поток према селу Витошевцу и руде антимона и бакра у пределу Крћеве реке.

6.7 Природа и биодиверзитет

6.7.1 Заштићена подручја

На основу документације Завода за заштиту природе Србије, као и увидом у Централни регистар заштићених природних добара, констатовано је да се на територији која је обухваћена границама Просторног плана општине Ражањ не постоје заштићена природна добра, осим предела изузетних одлика Мојсињске планине и Сталаћка клисура Јужне Мораве који се веома малим делом простире и на територији општине Ражањ.

У поступку доношења Акта о заштити налази се Стабло Храста лужњака у селу Шетка. Такође, постоје станишта дивљих биљних и животињских врста, које штити Бернска конвенција.

Током обиласка терена посебно су идентификована стара стабла храста која имају свој популарни назив „Храст запис“. Сва ова стабла су стара више од 100 година али ни једно није стављено под заштиту Актом о заштити. На територији општине Ражањ идентификовано је 5 стабала „Храста записа“:

Храст запис код цркве Св. Лука у Подгорцу,
Храст запис у дворишту домаћинства Илић у Новом Брачину,
Храст запис у Малетини,
Храст запис у Липовцу (на приватним њивама),
Храст запис у Витошевцу,
Храст лужњак, Васицко лојзе, Смиловац (на међи к.п.бр.4364 и 4365/1).

Идентификована су и 4 стабла:

стабло крушке под називом „Под лојзе“, Црни Као;
стабло врбе код каптираног извора Сење, Варош,
стабло врбе у Послону, недалеко од пута.

Слика 6.7.1.1 Стабло крушке „Под Лојзе“

Слика 6.7.1.2 Храст запис у Витошевцу

Детаљна обрада оваквих појединачних случајева дата је у Катастру природних вредности општине Ражањ.

Поред овога, ловачка удружења „Буковик“ из Ражња, „Срна“ из Витошевца и ловиште „Буковик“ имају резервате проглашене Ловним основама. Резерват ЛУ „Буковик“ заузима површину од 3.750 ха или 31% од укупне површине ловишта. Границе резервата одређене су од места Маћија до аутопута, аутопутем до Липовца где се одваја путем према Прасковчу до Јужне Мораве, а затим Јужном Моравом па путем поново до места Маћија.

6.7.2 Диверзитет врста

Имајући у виду повољне природне услове, заступљеност животињских врста је веома изражена и разноврсна. Према подацима из ловних основа, на територији Општине могу се наћи следеће дивље животињске врсте са режимима заштите:

о Ловостајем заштићене врсте дивљачи:

Срна, дивља свиња, зец, веверица, сиви пух, јазавац, куна златица, куна белица, ондата, дивљи голуб (гривнаш), грлица, гугутка, фазан, пољска јаребица, јаребица камењарка, препелица, дивља гуска (глоговњача и лисаста), дивља патка (глувара, кржуља, крца – пупчаница, звиждара, ђубаста, риђоглава, ледењарка, превез, чегртуша, кашикара, мраморка, црнка и њорка), сива чапља, барски петлови, барска кока, креја, јастреб кокошар, гачац, ронци (велики, средњи, мали), вранци и гњурци (ђубасти и мали), ноћни потрк, шумска шљука, шљуке жалари и друге повремено.

о Трајно заштићене врсте дивљачи:

Видра, шарени твор, хермелин, лисица, сове, соколови, орлови, јастребови (осим јастреба кокошара), ронци, црна и бела рода, чапља осим сиве чапље), еје луње, шљуке, сабљарке, кукавице, златовране, водомари, пупавци, дивље гуске (осим глоговњаче и лисасте), шљуке (осим шумске шљуке), детлићи, птице певачице (осим сиве вране, свраке, креје и гачца) и друге повремено.

				
<i>Capreolus capreolus</i>	<i>Sus scrofa</i>	<i>Canis lupus</i>	<i>Canis vulpes</i>	<i>Canis aureus</i>
				
<i>Lepus europaeus</i>	<i>Sciurus vulgaris</i>	<i>Lutra lutra</i>	<i>Mustela erminea</i>	<i>Mustela nivalis</i>
				
<i>Mustela putorius</i>	<i>Glis glis</i>	<i>Meles meles</i>	<i>Martes martes</i>	<i>Martes foina</i>

о Дивљач ван режима заштите:

Лисица, вук, шакал, твор, сива врана и сврака.

о Главне гајене врсте:

Срна, дивља свиња, зец, фазан и пољска јаребица.

Од трајно заштићених врста птица могу се пронаћи: сове, соколови, орлови, јастребови, црна рода, бела рода, чапље, шљука, сабљарка, кукавица, златоврана, водомара, пупавац, дивље гуске, шљуке, детлићи, птице певачице, свраке, креје и гачца.

Општи еколошки услови станишта, првенствено физико-хемијски квалитет воде и прехранбена основа, утичу на ихтиофауну. Јужна Морава је река на коју је наслоњено неколико великих индустријских градова, те је реципијент непречишћених отпадних вода како комуналних тако и индустријских.

Ихтиофауна Јужне Мораве: смуђ, буцов, деверика, кленка, кркуша, шаран, сом, караш, шкобаљ, шљивар и др. У водотоку Јовановачке реке има речног рака, кленка и кркуше.

Када су у питању биљне врсте, најпре врсте дрвећа, према подацима Шумске управе Ражањ, најзаступљенија је буква, нешто мање цер и сладун, а присутне су и китњак, граб, багрем и четинари.

Мере неге и заштите шума спроводе се према Шумско привредним основама који се доноси на период од 10 година. Најчешће мере су: садња, пошумљавање, попуњавање, санитарна сеча, прореди, кресање и резање грана и заштита: од штеточина и гљивичних болести и заштита од пожара. Заштита од обољења врши се аеротретирањем и ручно. Пошумљавање се врши садним материјалом који се добија из ШГ "Расина" из Крушевца.

Подаци о нижим спратовима шумских екосистема показују следеће: од жбунастих врста на подручју општине Ражањ могу се наћи: леска, мечја леска, црни глог, дрен, свиб, јоргован, срна удица, чибиговина, орлови нокти, павит, зова, хајдучка опута.

У приземној флори заступљене су: купине, папрат, лазаркиња, љубичица, млечика, јагоде, зова и разне траве као што су: аптовина, бршљан бујад, јаглика, јажевица, кантарион, раставић, коприва, љутић.

6.7.3 Површине деградираног земљишта

Деградација земљишта настаје услед лоше пољопривредне производње (прекомерне употребе пестицида, монокултура), ерозије, експлоатације минералних сировина, депоновања отпада, неадекватног одвођења и непречишћавања отпадних вода, поплава, прекомерне урбанизације и др.

Према подацима добијеним од "Агроразвоја" заснованим на узорцима које је служба обрађивала, на територији општине Ражањ нема деградираних земљишта. Забележена је само повећана рН вредност, али је то решавано калцификацијом.

Присуство хемијских заштитних средстава и средстава за побољшани раст биља нису мерени. За процену присуства ових показатеља морамо се поново позвати на велики део необрађених површина, ниску образовну структуру становништва и изразито ниску куповну моћ велике већине пољопривредних домаћинстава, који указују на то да примена агрохемијских средстава у пољопривредној производњи на подручју општине Ражањ није и не може да буде узрочник већих поремећаја у квалитету земљишта.

Највећа угроженост квалитета земљишта у општини Ражањ узрокована је неадекватним одлагањем отпада. На територији општине Ражањ за потребе одлагања комуналног отпада ЈКП "Комуналац" из Ражња користи локалитет "Липовац" величине је око 2,0 ха. Дебљина слоја одложеног отпада је различита и креће се до 4,00 м. Депонија је

формирана у узводном делу јаруге-суве долине, која је у периодима обилних киша подложна бујицном току падавинских вода. За санацију и рекултивацију комуналне депоније "Липовац" израђена је пројектно техничка документација. Осим деградације земљишта, процедурне воде депоније могу значајно угрозити подземне воде.

Остале месне заједнице имају одређен простор за одлагање отпада, тзв. сметлишта. Укупно је регистровано четрнаест дивљих депонија за које ће се решења санације спровести након обезбеђења услова одлагања отпада према важећем законском оквиру.

Када су у питању деградиране површине земљишта узроковане експлоатацијом минералних сировина, на територији општине Ражањ, изузев експлоатације грађевинског камена за потребе изградње новог моста на Морави, нема друге значајније експлоатације минералних сировина.

Специфична загађења и један од најургентнијих проблема на територији општине Ражањ представљају септичке јаме из домаћинстава и отпадне воде сточарства.

На локалном путу Липовац – Ражањ, услед формирања путне инфраструктуре и огољивања шумског појаса дошло је до ерозије земљишта. Клизиште и даље угрожава постојећи пут.

**Слика 6.7.3.1 Приказ деградираних, угрожених
и еколошки осетљивих зона**

Поред деградираних површина, на територији општине Ражањ могу се идентификовати и угрожене и еколошки осетљиве зоне.

Од угажених зона идентификоване су:

- зоне са леве и десне стране коридора 10, услед непостојања „зелених зидова“, као заштите од буке и непостојања „зелених мостова“ за прелаз животиња, нарочито миграторних врста.
- зона Јужне Мораве и приобалног појаса.

Такође идентификоване су угрожене зоне водотокова Крчева река и Река Прчевица и то антропогеном активношћу и услед развоја путне инфраструктуре.

Посебан акценат на територији општине Ражањ односи се на шумске екосистме Послона и Буковика, које су станиште многих биљних и животињских врста, појас коридора 10 /ауто-пут/ који онемогућује прелаз животиња, водотокови, са посебним освртом на Јужну Мораву и преосталим шумама дуж њене обале. Ада на Јужној Морави је станиште за многе барске птице и треба је третирати као специфично осетљиву зону.

6.7.4 Потрошња минералних ђубрива и средстава за заштиту биља

Поузданих података о потрошњи агрохемијских средстава на територији општине Ражањ немамо. Не постоје мерења за присуство ових средстава у земљишту. Као што је већ наведено, велики део пољопривредног земљишта се не обрађује или се обрађује на екстензиван начин. Одређена површина се обрађује интензивно, али је у укупној површини пољопривредног земљишта то ипак занемарљиво.

У наредном периоду очекује се опадање површине пољопривредног земљишта које се обрађује на конвенционалан начин у корист површина које се обрађују у складу са принципима органске хране. С тим у вези, очекује се знатно опадање количине агрохемијских средстава које се на територији Општине употребљавају. Тренутно, на територији Општине једно пољопривредно газдинство има пријављене површине под органским културама и то у површини од око 20 ха.

7.ИНДИКАТОРИ

7.1 Квалитет површинских вода у општини Ражањ

Индикатор 1.		ТЕМА: ЖИВОТНА СРЕДИНА-ВОДА ИНДИКАТОР: Квалитет површинских вода	
ВРЕДНОСТИ			
Квалитет површинских вода Индекс SWQI	2009.	2010.	2011.
Ражањ Јужна Морава	„Добар“	„Добар“	„добар“
Извор података: Агенција за заштиту животне средине SWQI- Serbian water quality index-у себи садржи десет параметара квалитета физичко-хемијског и микробиолошког квалитета површинских вода (засићеност кисеоником, БПК ₅ , амонијум јон, рН вредност укупни оксиди азота ортофосфати, суспендоване материје, температура, електропроводљивост и колиформне бактерије).			

7.2 Управљање отпадним водама у општини Ражањ

У општини Ражањ не постоји ни један колектор за пречишћавање отпадних вода. Садашње стање показује да се сва прикупљена отпадна вода испушта у Ражањску реку кроз једну испусну тачку. Сва отпадна вода се испушта практично без претходног третмана, иако се може рећи да шахте у мрежи служе и као делимични таложници.

Индикатор 2.	ТЕМА: ЖИВОТНА СРЕДИНА- ВОДА ИНДИКАТОР: Управљање отпадним водама у општини Ражањ		
ВРЕДНОСТИ			
Управљање отпадним водама	Примарно	Секундарно	Без пречишћавања
Република Србија 2012	3%	11%	86%
Општина Ражањ 2012	0%	0%	100%
Извор података: Републички завод за статистику.			

7.3 Број дана са лошим квалитетом ваздуха

Индикатор показује колико је пута (у колико случајева) повећана гранична вредност одређеног загађивача у односу на дозвољену концентрацију. На територији општине Ражањ не врше се мерења квалитета ваздуха. Најближа метеоролошка станица је у Ћуприји и она не располаже подацима о квалитету ваздуха на територији општине Ражањ. Индустијских загађивача нема, па се највеће емисије загађујућих материја јављају услед сагоревања индивидуалних ложишта.

ИНДИКАТОР 3.	ТЕМА: ЖИВОТНА СРЕДИНА- ВАЗДУХ ИНДИКАТОР: Број дана са лошим квалитетом ваздуха		
ВРЕДНОСТИ			
Број дана са лошим квалитетом ваздуха	2010	2011	2012
SO2	/	/	/
NO2	/	/	/
Чађ	/	/	/
NH3	/	/	/
HCL	/	/	/
Извор података: не постоји			

7.4 Заштићене области у општини

Овај индикатор се тиче одрживог развоја, рестаурације и заштите земљишта и локација на територији општине.

На основу документације Завода за заштиту природе Србије, као и увидом у Централни регистар заштићених природних добара, констатовано је да се на територији која је обухваћена границама Просторног плана општине Ражањ не постоје заштићена природна добра, осим предела изузетних одлика Мојсињске планине и Сталаћка клисура Јужне Мораве који се веома малим делом простире и на територији општине Ражањ.

Индикатор 4.	ТЕМА: ЖИВОТНА СРЕДИНА- КОРИШЋЕЊЕ ЗЕМЉИШТА/ БИОДИВЕРЗИТЕТ	
	ИНДИКАТОР: Заштићене области	
ВРЕДНОСТИ		
Заштићене области	Km2	%
Република Србија	5427	6,14
Општина Ражањ	0	0
Извор података: Завод за заштиту природе Србије, Централни регистар заштићених природних добара		

7.5 Праћење квалитета обрадивог земљишта

Овај индикатор се мери односом броја регистрованих пољопривредних газдинстава која испитују квалитет земљишта у односу на укупан број регистрованих пољопривредних газдинстава. На територији општине Ражањ испитивање квалитета земљишта обавља ДП за развој аграра "Агроразвој" из Ниша на иницијативу пољопривредних произвођача. Право на бесплатну контролу квалитета имају сви пољопривредни произвођачи који су регистровани пољопривредно газдинство. У 2012.години испитано је 126 узорака са 50 газдинстава. С обзиром да је у 2012.години у општини Ражањ било 1847 РПГ, можемо закључити да је јако мали број извршио испитивање. Подаци о испитивању за 2013.годину још увек нису познати, али се очекује да овај број буде далеко већи.

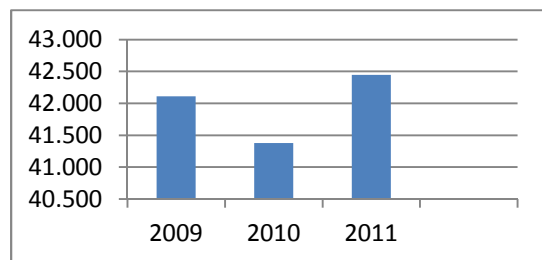
Према информацијама добијеним од "Агроразвоја", на добијеним узорцима земљишта врше се анализе које имају за циљ да утврде рН вредност, присуство фосфора, укупног азота, калијума и калцијума у земљишту, као и удео хумуса у структури земљишта.

Према подацима добијеним од "Агроразвоја" заснованим на узорцима које је служба обрађивала, на територији општине Ражањ нема деградираних земљишта. Забележена је само повећана рН вредност, али је то решавано калцификацијом.

7.6 Јавни превоз у Општини

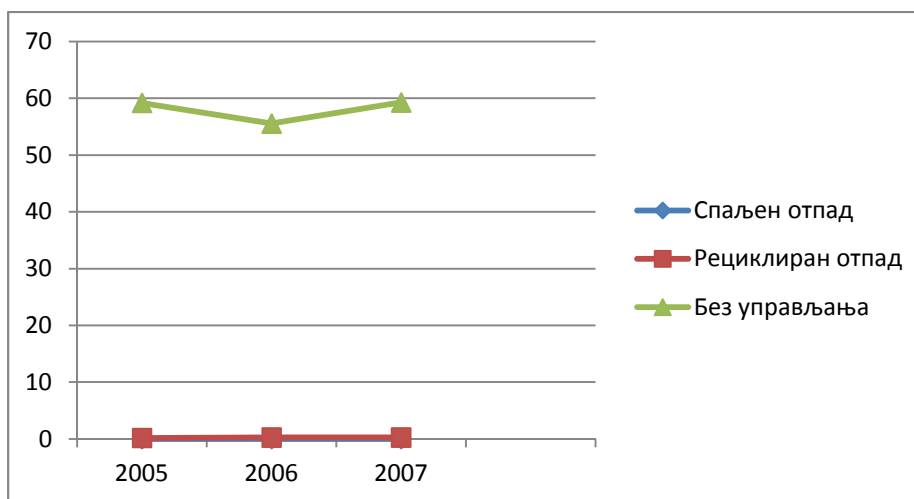
Индикатор који се односи на квалитет јавног превоза, а мери се бројем путника у локалном саобраћају као и бројем превозника. Јавни превоз врши неколико предузећа: Ниш-експрес из Ниша, Југопревоз из Крушевца, Еуролине из Параћина.

Индикатор 6.	ТЕМА: ЖИВОТНА СРЕДИНА ИНДИКАТОР: Јавни превоз		
	2009	2010	2011
Број путника у локалном путничком саобраћају Ниш-експрес	42.112	41.376	42.448
Извор података: Подаци су добијени од службе Ниш-експрес и одређени су приближно на основу броја продатих карата.			

7.7 Општински отпад по врсти одлагања

Индикатор 7.	ТЕМА: ЖИВОТНА СРЕДИНА ИНДИКАТОР: Општински отпад по врсти одлагања							
	Депонија, t и %		Спаљен отпад, t и %		Ресиклиран, t и %		Процена количине отпада која завршава без икаквог управљања, %	
Република Србија 2007								
Општина 2005	1095	40,63	/	/	5	0,19	1595	59,18
Општина 2006	1193	44,19	/	/	7	0,26	1500	55,55
Општина 2007	1162	40,47	/	/	8	0,28	1701	59,25
Извор података: ЈКП „Комуналац Ражањ								

7.8 Рециклирани отпад

На подручју општине Ражањ организовано издвајање и сакупљање секундарних сировина врши се само у месној заједници Ражањ и то ПЕТ амбалаже, картонске амбалаже и стакла.

На подручју нема регистрованих предузећа која се баве организованим сакупљањем и откупом секундарних сировина. Регистровано је повремено присуство, нарочито у пролеће и у летњем периоду, неорганизованих сакупљача посебно метала.

На територији општине Ражањ не постоје друге опције третмана генерисаног отпада осим одлагања.

7.9 Укупна потрошња енергије подељена по врсти горива

Као енергенти у зградарству у општини Ражањ користе се: дрво, струја, гас, лож уље, мазут и угаљ. Ако се за референтну годину узме 2010.година, оквирна потрошња енергената у општини Ражањ била је следећа:

Енергент	Потрошња у 2010.години
Дрво	15 000 м3
Угаљ	15 т
Струја	22 123 900 Wa (KWx)
Лож уље	32м3
Мазут	3,5т
Гас	15 23 м3

7.10 Потрошња обновљиве енергије по изворима

Индикатор који се односи на праћење укупне потрошње алтернативних извора енергије: енергије из биомасе, биогаса, геотермалне енергије, енергије ветра, соларне енергије.

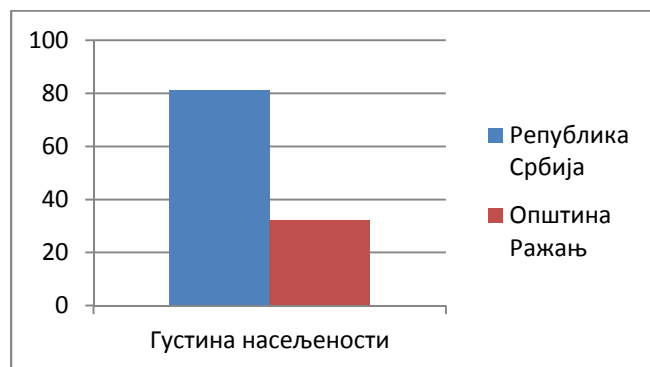
На територији општине Ражањ постоји немали потенцијал за коришћење обновивих извора енергије. Да би се ове врсте обновљиве енергије могле користити у већем обиму и у комерцијалне сврхе, неопходно је едуковати грађане о могућностима и предностима, али и инвестирати у истраживања и реализацију пројеката.

СТАНОВНИШТВО

7.11 Густина насељености

У погледу распрострањености и броја становника спада у групу мањих општина у Србији. На површини од 289 km² живи 9.150 становника (по попису из 2011. године) или 32 становника на 1 km². По густини насељености Општина знатно заостаје у односу на регионални и републички просек.

Индикатор бр.11	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО ИНДИКАТОР: Густина насељености		
Опис	Број становника- попис 2011.	Површина у км2	Густина насељености у 2011.години-број становника по км2
Република Србија	7.186.862	88.361	81
Општина Ражањ	9.150	289	32
У погледу распрострањености и броја становника спада у групу мањих општина у Србији. На површини од 289 km ² живи 9.150 становника (по попису из 2011. године) или 32 становника на 1 km ² . По густини насељености Општина знатно заостаје у односу на регионални и републички просек.			Извор података: Републички завод за статистику; Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији

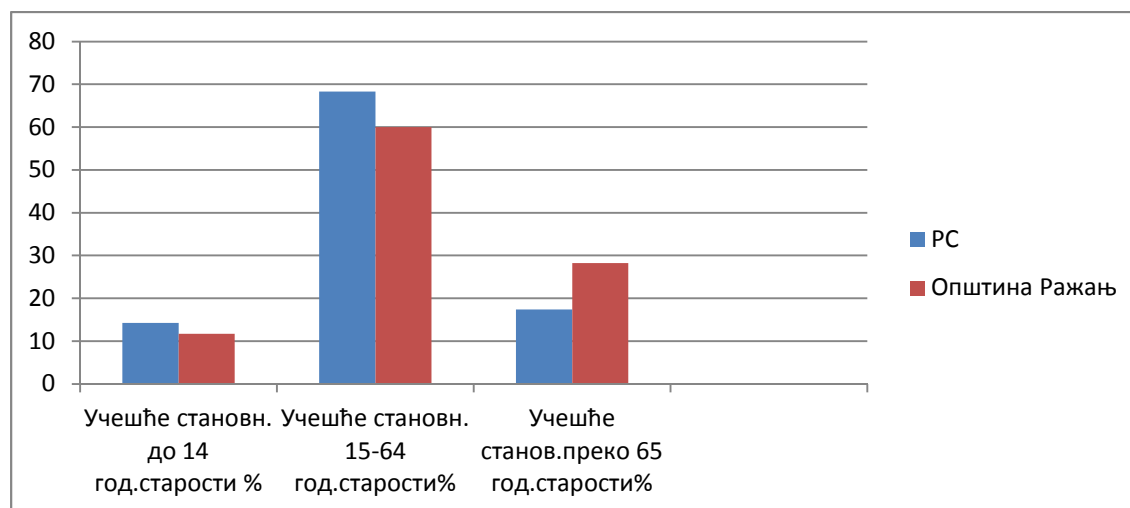
СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА

7.12 Становништво према старости

Структуру становништва према старости чини: од 0-4 год - 299 становника (3,2% укупног становништва), 5-9 год.-366 становника (4% укупног становништва), 10-14 год - 409 становника (4,4% укупног становништва), 15-19 год - 450 становника (4,9% укупног становништва), 20-24 год - 381 становник (4,1% укупног становништва), 25-29 год - 418

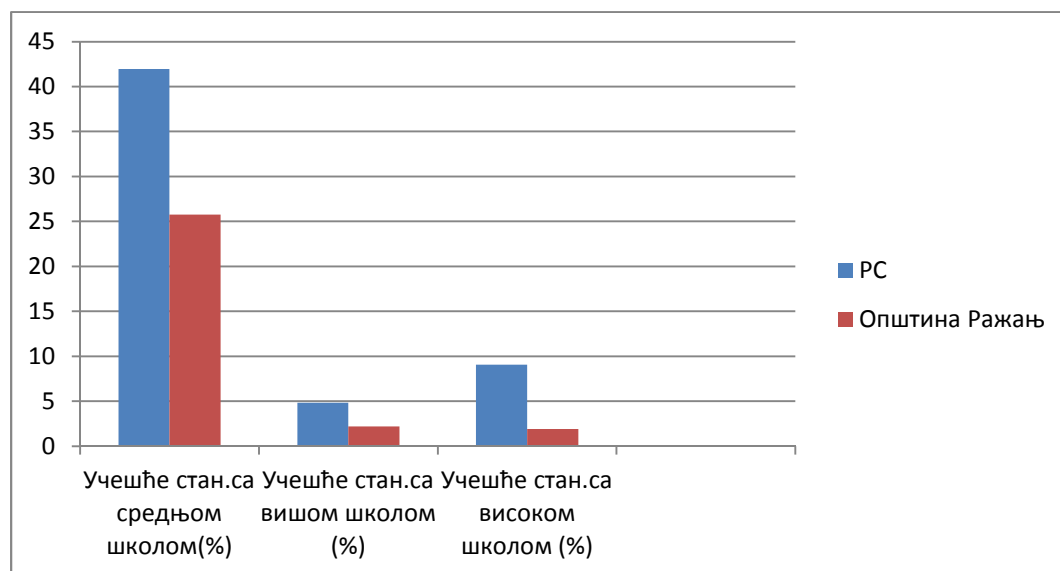
становника (4,5% % укупног становништва), 30-34 год - 442 становника (4,8 % укупног становништва), 35-39 год - 524 становника (5,7 % укупног становништва), 40-44 год - 491 становник (5,3 % укупног становништва), 45-49 год - 470 становника (5,1 % укупног становништва), 50-54 год - 585 становника (6,3 % укупног становништва), 55-59 год - 869 становника (9,4 % укупног становништва), 60-64 год - 862 становника (9,4 % укупног становништва), 65-69 год - 619 становника (6,7 % укупног становништва), 70-74 год - 640 становника (6,9 % укупног становништва), 75-79 год - 672 становника (7,3 % укупног становништва), 80-84 год - 441 становник (4,8 % укупног становништва), 85 и више година -212 становника (2,3 % укупног становништва). Просечна старост становника општине Ражањ је 48,5 година. Највећи удео становништва је од 55-65 година старости.

Индикатор бр.12	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО ИНДИКАТОР: Становништво према старости	
	Република Србија	Општина Ражањ
Укупно становништво	7.186.862	9150
Становништво до 14 год.старости	1.025.278	1074
Становништво 15-64 год.старости	4.911.268	5492
Становништво преко 65 год.	1.250.316	2584
Учешће стан.до 14 год.старости %	14,27%	11,74%
Учешће стан.15-65 год.старости %	68,34%	60%
Учешће стан.преко 65 год. %	17,39%	28,24%
Извор података: Републички завод за статистику; Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији		

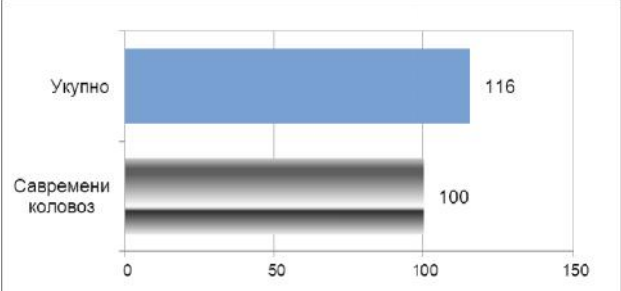
7.13 Удео становништва са завршеном средњом, вишом и високом школом

Индикатор бр.13	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО ИНДИКАТОР: Удео становништва са завршеном средњом, вишом и високом школом	
Укупно становништво	Општина Ражањ	Република Србија
Становништво са средњом школом	2358	3.015.092
Становништво са вишом школом	207	348.335
Становништво са високом школом	175	652.234
Учешће становништва са средњом школом (%)	25,77%	41,95%
Учешће становништва са вишом школом (%)	2,2%	4,84%
Учешће становништва са високом школом(%)	1,9%	9,07%
Извор података: Републички завод за статистику; Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији		

7.14 Дужина путева у км по m2

Ова категорија индикатора показује утицај саобраћаја на укупни социо-економски развој, односно, благостање становништва општине.

Индикатор бр.14	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Дужина путева у км по км²		
Опис	Дужина путева у км	Површина км ²	Дужина путева у км по км ²
Република Србија	38.436	88.361	0,43
Општина Ражањ	116	289	0,40
			Извор података: Републички завод за статистику, публикација-Годишњак Општине у Републици Србији 2010; Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ, РЗС- Саобраћај и телекомуникације.

7.15 Проценат домаћинства са сигурним приступом води за пиће

Показује укупан број домаћинства са сигурним приступом води-прикључени на водовод. Рачуна се као количник броја домаћинства прикључених на водоводну мрежу према укупном броју домаћинства x100.

Индикатор бр.15	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Проценат домаћинства са сигурним приступом води за пиће		
Општина	Укупан број домаћинства	Број домаћинства прикључених на водовод	Проценат домаћинства са сигурним приступом води за пиће
Република Србија	2.497.187	-	-
Општина Ражањ	2.988	1.954	65,39%
На градски водовод је прикључено 890 домаћинства. Остала домаћинства су прикључена на сеоске водоводе, који снабдевају најмање 2 а највише 178 домаћинства. Остала домаћинства се снабдевају индивидуално (копани бунари, хидрофори).			Извор: Републички завод за статистику, Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011.први резултати, ЈКП „ Комуналац“ Ражањ

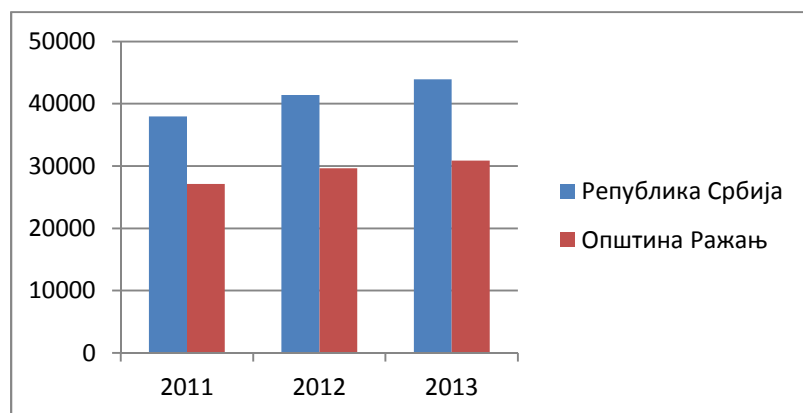
7.16 Број становника на један објекат друштвених, културних и рекреативних активности

Индикатор бр.16		ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Број становника на један објекат друштвених, културних и рекреативних активности					
Опис	Укупан број станов.	Број друш. објеката	Број култур. објеката	Број објеката за рекреацију	Остварено учешће друш. објеката (Ст./обј.)	Остварено учешће објеката културе (Ст./обј.)	Остварено учешће рекреатив. објеката (Ст./обј.)
Општина	9.150	-	12	13	-	9.150	704

Извор података: Канцеларија за младе општине Ражањ
Број спортских објеката и објеката за рекреацију је релативно задовољавајући. Број културних објеката обухвата Дом културе у Ражању у чијем саставу постоји и Општинска народна библиотека, као и сеоске Домове култура који постоје у појединим месним заједницама.

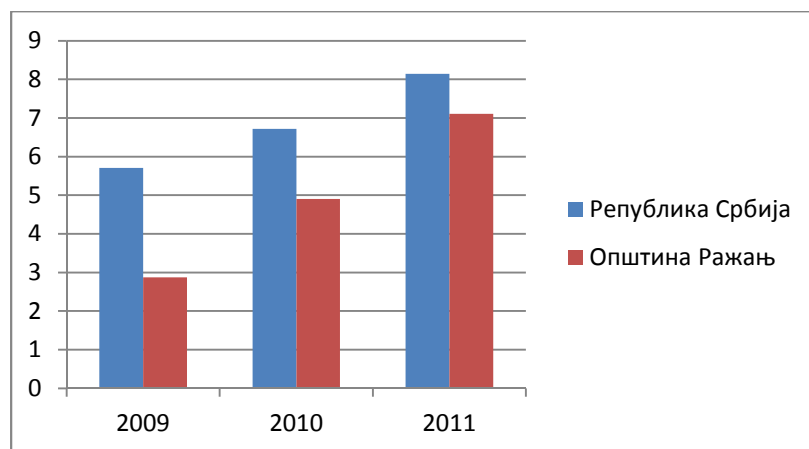
7.17 Просечна нето зарада

Индикатор бр.17	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Просечна нето зарада			
Просечна нето зарада у РСД	2011.	2012.	2013.	Извор података: Републички завод за статистику.
Република Србија	37.976	41.377	43.932	
Општина Ражањ	27.113	29.645	30.881	

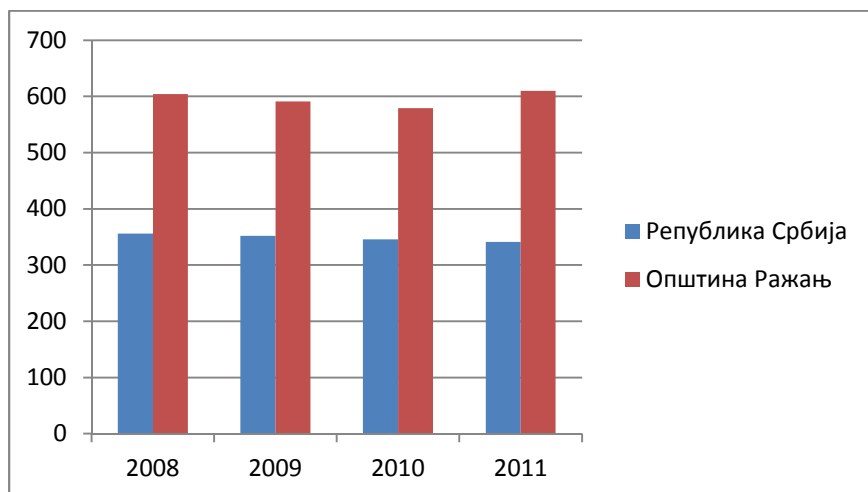
7.18 Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву

Индикатор бр.18	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Учешће корисника социјалне заштите у укупном становништву (%)					
Година	Укупан број становника		Број корисника социјалне заштите		Остварено учешће (%)	
	Република Србија	Општина Ражањ	Република Србија	Општина Ражањ	Република Србија	Општина Ражањ
2009	7.320.807	9.454	417.335	271	5,71	2,87
2010	7.291.436	9.263	490.060	454	6,72	4,90
2011	7.186.862	9.150	584.828	651	8,14	7,11
Наведеном статистиком су обухваћени корисници услуга које се финансирају из буџета Републике као и корисници услуга које се финансирају из буџета Општине. Евидентан је пораст у % корисника социјалне заштите.					Извор података: Центар за социјални рад Ражањ, Републички завод за статистику.	

7.19 Број становника на једног лекара

Индикатор бр.19	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Број становника на једног лекара					
Година	Укупан број становника		Укупан број лекара		Број становника на једног лекара	
	РС	Општина	РС	Општина	РС	Општина
2008	7.350.222	9.667	20.668	16	356	604
2009	7.320.807	9.454	20.825	16	352	591
2010	7.291.436	9.263	21.103	16	346	579
2011	7.186.862	9.150	21.079	15	341	610
Извор података: РЗС-Статистички годишњак Републике Србије-Здравство и социјална заштита и осигурање, 2013, Дом здравља Ражањ. Коментар: Извесно је велико заостајање у односу на Републику Србију када је у питању овај показатељ.						

7.20 Учешће правоснажно осуђених лица према месту извршења кривичног дела у укупном становништву

Индикатор бр.20	ТЕМА: СТАНОВНИШТВО, ОБРАЗОВАЊЕ, КВАЛИТЕТ ЖИВОТА ИНДИКАТОР: Учешће правоснажно осуђених лица према месту извршења кривичног дела у укупном становништву					
Година	Укупан број становника		Број осуђених лица према месту извршења кривичног дела		Учешће правоснажно осуђених лица према месту извршења кривичног дела у укупном становништву	
	РС	Општина	РС	Општина	РС	Општина
2011	7.186.862	9.150	33.097	25	0,46	0,27
Извор података: Републички завод за статистику- Статистика правосуђа. Податак о броју осуђених лица говори о степену безбедности и сигурности у општини, као и о ажурности и ефикасности правосудних органа. Због тога је тешко вршити упоређивања са националним нивоом или са општинама у окружењу.						

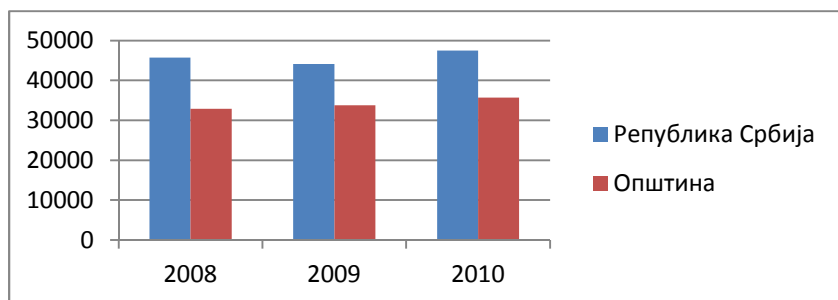

Број правоснажно осуђених пунолетних лица, према месту извршења и старости, 2011

ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

7.21 Просечна бруто зарада

Индикатор бр.21	ТЕМА: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ИНДИКАТОР: Просечна бруто зарада			Извор података: Републички завод за статистику, Просечне зараде по општинама и окрузима.
Просечна бруто зарада у РСД	2008.	2009.	2010.	
Република Србија	45.674	44.147	47.450	
Општина Ражањ	32.885	33.778	35.692	
У периоду од 2008-2010.године дошло је до повећања просечне бруто зараде у Републици Србији и општини Ражањ. Просечна зарада у општини Ражањ је испод републичког просека.				

7.22 Локацијски коефицијент запошљавања

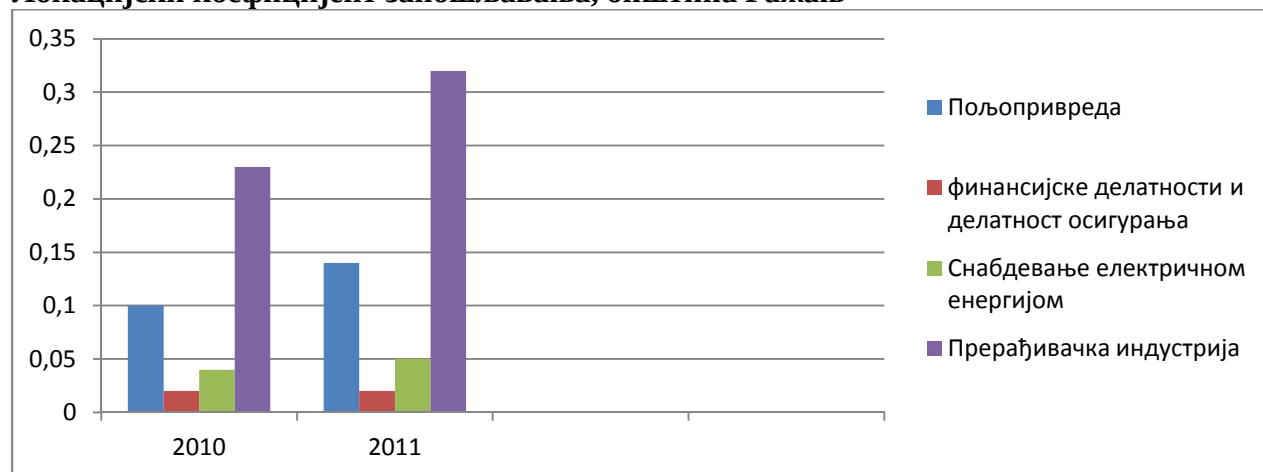
Локацијски коефицијент (LQ) је индекс којим се врши поређење удела неке активности дате области са уделом основне активности или удружених активности дате области.

Локацијски коефицијент = запосленост у региону у датој индустрији и за дату годину/ запосленост на националном нивоу у датој индустрији и за дату годину

Индикатор бр.22	ТЕМА: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ИНДИКАТОР: Локацијски коефицијент запошљавања							
Локацијски коефицијент запошљавања	Пољопривреда		Финансијске делатности и делатност осигурања		Прерађивачка индустрија		Снабдевање електричном енергијом	
Година	РС	Општина	РС	Општина	РС	Општина	РС	Општина
2010	0,29	0,10	0,02	0,02	0,22	0,23	0,02	0,04
2011	0,27	0,14	0,03	0,02	0,22	0,32	0,02	0,05
2012	0,25	-	0,02	-	0,21	-	0,02	-

Извор: Републички завод за статистику, Национална служба за запошљавање
Коментар: Кључни сектори локалне економије су пољопривреда, прерађивачка индустрија, производња електричне енергије и финансијско пословање. У њима је заступљена највећа запосленост локалног становништва. Највише је запослених у прерађивачком сектору а најмање у финансијском пословању. Иста је ситуација и на националном нивоу.

Локацијски коефицијент запошљавања, општина Ражањ

7.23 Површина пословног простора на 1000 становника изграђена предходне године

Укуна површина новоизграђеног пословног простора на територији општине Ражањ у 2012. године износи око 300 m², што износи 0,3 m² на 1000 становника. Ово је оквирни податак добијен из Одсека за урбанизам и изградњу општинске управе Општине Ражањ.

7.24 Обим унутрашњих СДИ по глави становника

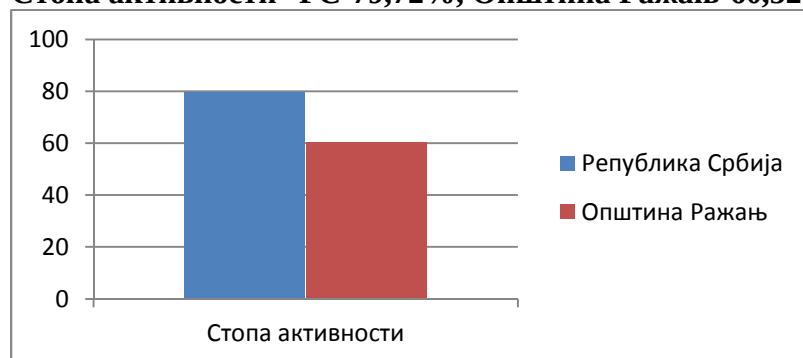
СДИ се дефинишу као компаније пореклом из једне државе које праве физичке инвестиције у изградњу фабрика у другој држави. Обим СДИ по глави становника показује интензитет активности транснационалних компанија у региону. Тренутно у општини Ражањ нема страних директних инвестиција.

7.25 Укупне активности, стопа запослености и незапослености

Индикатор бр.25	ТЕМА: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ИНДИКАТОР: Укупне активности, стопа запослености и незапослености				
	Укупно становништво	Радни контингент становништва 15-65 год.	Укупно активно становништво	Активно запослено становништво	Незапослено становништво
Република Србија	7.186.862	4.911.268	3.915.119	3.282.073	666.046
%	100	68,34	54,48	45,67	9,27
Општина Ражањ	9.150	5492	3.654	3.377	277
%	100	60,02	39,93	36,91	3,03

Извор: Републички завод за статистику, Становништво према економској активности, старости и полу, по општинама/градовима
Коментар: Подаци се односе на 2011.годину.

Стопа активности- РС-79,72%, Општина Ражањ-60,52%

7.26 Фискални капацитет општине – Остварење изворних прихода (фискалних облика) по глави становника

Индикатор бр.26	ТЕМА: ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ИНДИКАТОР: Фискални капацитет општине – Остварење изворних прихода (фискалних облика) по глави становника		
	Укупно остварење фискалних облика изворних прихода	Број становника	Приход по глави становника
2008	8.481.000,00	9.667	877,00
2009	9.125.000,00	9.454	965,00
2010	18.117.000,00	9.263	1.956,00
2011	20.492.000,00	9.150	2.240,00
2012	20.079.000,00	9.150	2.194,00

Извор података: Одељење за привреду и финансије општине Ражањ.
Општину Ражањ карактерише низак ниво прихода по глави становника када су у питању изворни приходи општине, иако показују тенденцију раста из године у годину, у односу на друге општине они су ниски.

7.27 Степен задужености општине

Задуживање је посебан облик дужничко – поверилачког односа у коме неки субјект врши узимање средстава од других приватно-правних или јавно -правних ентитета ради финансирања или реализације одређених циљева, уз услов да се позајмљена средства, након истека одређеног временског периода, врате повериоцу уз плаћање одређеног износа камате.

Ред.број		2009	2010	2011	2012
1.	Остварење или процена остварења ТЕКУЋИХ прихода буџета за посматрану буџетску годину	139.697.000	158.500.000	182.000.000	246.497.000
2.1	15% остварења или процене остварења текућих прихода буџета за посматрану буџетску годину	20.954.550	23.775.000	27.300.000	36.974.550
2.2	Износ главнице и камате који доспева у посматраној години	0	0	0	0
2.3	РАСПОЛОЖИВА СРЕДСТВА У АПСОЛУТНОМ ИЗНОСУ	20.954.550	23.775.000	27.300.000	36.974.550
2.4	РАСПОЛОЖИВА СРЕДСТВА У АПСОЛУТНОМ ИЗНОСУ - % УКУПНИХ ТЕКУЋИХ	20.954.550	23.775.000	27.300.000	36.974.550

	ПРИХОДА БУЏЕТА				
3.1	50% остварења или процене остварења текућих прихода буџета за посматрану буџетску годину	69.848.500	79.250.000	91.000.000	123.248.500
3.2	Укупан износ неизмиреног дугорочног задужења буџета општине или града за капиталне инвестиционе расходе	0	0	0	0
3.3	РАСПОЛОЖИВА СРЕДСТВА У АПСОЛУТНОМ ИЗНОСУ	69.848.500	79.250.000	91.000.000	123.248.500
3.4	РАСПОЛОЖИВА СРЕДСТВА У АПСОЛУТНОМ ИЗНОСУ - % УКУПНИХ ТЕКУЋИХ ПРИХОДА БУЏЕТА				

Општина Ражањ тренутно није задужена по основу кредита нити има намеру да подиже кредит у наредном периоду.

8.ОКВИР ЗА МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈУ

Израда документа Стратегије одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023. године и његово усвајање од стране Скупштине општине Ражањ не представља крај процеса. То је почетак његовог најтежег дела – имплементације, односно спровођење активности ради постизања задатих циљева. То је обавеза према нашим становницима и грађанима. Будући да Стратегије имају сврху и вредност једино уколико се спроводе, неопходно је јасно утврдити механизме њиховог спровођења, односно мониторинг спровођења и евалуацију, вредновање спроведеног.

Циљ мониторинга и евалуације је:

- Систематично и редовно прикупљање података;
- Праћење процеса спровођења Стратешког документа (Циљева и пројеката)
- Процена успешности реализације стратешког документа (циљева и пројеката)

Сврха мониторинга и евалуације је:

- Побољшање ефикасности и успешности спровођења Стратегије;
- Предлагање измена на основу извештаја о спровођењу активности

Мониторинг и евалуација представљају целовито сагледавање спровођења Стратешког документа и његовог акционог плана кроз:

- Праћење процеса имплементације
- Праћење резултата спроведених активности
- Процену утицаја које спроведене активности имају на локалну заједницу
- Мониторинг се спроводи у континуитету за цео период трајања Стратешког документа
- Евалуација се врши једном годишње на основу достављених извештаја

Мониторинг спровођења Стратегије одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023. године врши Одељење за локални економски развој на основу прибављених извештаја о спровођењу Стратегије од стране свих одговорних институција за спровођење конкретних пројеката.

Одељење за локални економски развој општине Ражањ на основу прибављених извештаја о спровођењу Стратегије од стране свих одговорних институција за спровођење конкретних пројеката сачињава Извештај о спровођењу Стратегије.

У циљу праћења и вредновања спровођења Стратегије, Решењем општинског већа именују се лица задужена за мониторинг и евалуацију Стратегије.

Вредновање спровођења Стратегије врши се мерењем индикатора у односу на њихове почетне вредности, које су дате у самом документу Стратегије.

Током процеса израде Стратегије одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023. године дефинисане су две врсте индикатора:

1. Индикатори резултата – који су дефинисани за сваки пројекат, односно програм предвиђен акционим планом. На основу ових индикатора може се вршити провера и праћење да ли су предвиђени пројекти реализовани и да ли су дали очекиван резултат или производ.
2. Индикатори утицаја – односно индикатори стања којима се дугорочно посматрано прати утицај стратегије на локалну заједницу. Укупно је дефинисано двадесет седам таквих индикатора чији су почетни резултати презентовани у поглављу Индикатори одрживог развоја.

Извештај о спровођењу пројеката заједно са извештајем о мерењу индикатора чине Извештај о евалуацији спровођења Стратегије одрживог развоја општине Ражањ сачињава се једном годишње и упућује најпре општинском већу а затим и Скупштини општине на разматрање и усвајање.

Доступност Стратегије одрживог развоја општине Ражањ, односно информисаност и обавештеност заједнице о степену њене реализација, од велике је важности, јер заинтересоване стране треба да буду упознате како са напретком, тако и са активностима које могу предузети како би помогли у остварењу циљева и приоритета дефинисаних овом Стратегијом. Из тог разлога, неопходно је редовно обавештавати јавност о спровођењу Стратегије.

9.СВОТ АНАЛИЗЕ

9.1 ИНФРАСТРУКТУРА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
- Повољан географски положај (кроз територију Општине пролази Коридор 10, који обухвата ауто пут Е-75, магистрална железничка пруга Београд-Ниш, магистрални гасовод Појате-Ниш, оптички кабл) - Добре комуникације на нивоу локала, региона и округа (магистрални пут и железница), као услов за даљи развој инфраструктуре - Незагађеност подземних вода - Очувани природни ресурси - Добар рад надлежних инспекцијских служби - Двоструки систем напајања Општине - Даљинско управљање трафо станицом 35/10 KV - Средњи напон на бетонским стубовима - Постојање воље надлежних институција за побољшање инфраструктуре - Прикључак на магистрални гасовод - Постојање урбанистичко планске документације (Просторни план општине Ражањ, План генералне регулације Ражањ).	- Недостатак финансијских средстава за одржавање и развој инфраструктуре - Недовољна база података о постојећој инфраструктури - Дотрајала путна мрежа - Неповољна конфигурација терена због одржавања путне мреже - Недовољна свест код грађана о одржавању путне мреже - Недовољна ангажованост Републике у одржавању регионалних путева - Недовољна изграђеност и дотрајалост постојеће водоводне мреже - Недовољно изграђена примарна и секундарна канализациона мрежа на руралном подручју - Непостојање система за пречишћавање отпадних вода - Нерешени имовинско-правни односи - Смањен број радника за одржавање електроенергетског система - Нема гасификације у руралном подручју - Непостојање уређене санитарне депоније - Мали обим реконструисаних НН мрежа (замена стубова и опреме) - Угрожавање објеката (ДВ и мреже) растињем.
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
- Реконструкција постојеће и изградња нове путне мреже - Израда недостајуће урбанистичко-планске документације - Изградња регионалног водосистема „Бован“ - Изградња канализационе мреже и система за пречишћавање отпадних вода на територији општине Ражањ - Осавремењивање и проширење телекомуникационог система - Побољшање услуга мобилне телефоније - Коришћење финансијских средстава (кредита и донација) за побољшавање инфраструктуре - Страна улагања - Могућност коришћења алтернативних извора енергије.	- Политичка нестабилност - Недостатак финансијских средстава за изградњу инфраструктурних објеката - Недовољна сарадња са републичким институцијама - Опасност по здравље људи због неизграђене и нефункционалне канализационе мреже и незаштићена изворишта водоснабдевања - Немогућност привредног развоја због недовољно изграђених инфраструктурних објеката - Екстремни природни фактори.

У наредном периоду општина Ражањ ће из сопствених средстава и могућих средстава министарстава значајну пажњу посветити обнови и одржавању путне и водоводне мреже. Канцеларија за ЛЕР ће перманентно пратити одговарајуће Јавне позиве код надлежних министарстава, посебно за инвестирање у области изградње канализационе мреже и система за пречишћавање отпадних вода.

9.2 ПОЉОПРИВРЕДА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
• Близина ауто-пута Е-75 и коридора 10, • Финансијска и логистичка подршка локалне самоуправе, • Погодни климатски услови за ефикасну производњу, • Задовољавајући квалитет земљишта, • Хемијски и бактериолошки исправна вода, • Ефикасна контрола и рад инспекцијских служби, • Традиција у пољопривредној производњи, • Постојање удружења пољопривредника и земљорадничких задруга, • Млади се све чешће опредељују за бављење пољопривредном производњом, • Квалитетна приплодна грла, • Ефикасан рад Фонда за развој пољопривреде, • Ефикасна међурегионална сарадња, • Здрава животна средина, • Богата флора и фауна.	• Мале површине (уситњени поседи) и разбацаност парцела, • Неурађена комасација, • Нема довољно система и услова за наводњавање, • Нема канала за одводњавање (проблем поплава), • Непостојање система за пречишћавање воде, • Застарела механизација, • Недовољна заинтересованост произвођача за нове технологије, • Лоша старосна структура становништва, • Сваштарење, • Примитиван начин чувања стоке, • Недостатак уређених сточних пијаца, • Непостојање сточног гробља, • Дивље и неуређене депоније, • Неконтролисана употреба хемијских средстава у пољопривреди, • Хаотично стање на тржишту (неорганизован откуп пољоприврених производа), • Непостојање саветодавне службе, • Недовољна радна снага, • Недостатак складишних капацитета, • Недовољна спремност за удруживање.
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
• Специјализација у производњи, • Изградња система за наводњавање, • Поправљање квалитета земљишта, • Планско осеменавање, матичење и селекција, • Удруживање зарад заједничког наступа на тржишту, • Перманентна едукација и стручно оспособљавање, • Увођење стандарда Европске уније, • Конкурси код Министарства пољопривреде, • Проширење сарадње са међународним организацијама, • Боље могућности финансирања, • Боља контрола, • Стварање услова за развој органске пољоприврене производње, • Привлачење инвестиција у пољопривредну производњу; • Формирање саветодавне пољопривредне службе, • Привођење непољопривредних површина култури.	• Неконкурентна производња, • Отпадна вода из других подручја, • Старачка домаћинства, • Нерешени имовински односи, • Бављење другим професијама, • Неконтролисан квалитет воде, • Сталне ценовне осцилације на тржишту, • Несигурност пласмана производа, • Аграрна политика државе, • Споро прихватање стандарда Европске уније; • Смањење броја грла у сточарству, • Нелегалан откуп стоке и пољопривредних производа, • Одлазак младих са села.

У наредном периоду посебна пажња биће посвећена уређењу земљишта, пре свега комасацијом. Тежиће се значајном улагању у пољопривреду у смислу обнављања застареле механизације, подизања воћних засада, развоја сточарства.

Промене климатски услови захтевају и значајна улагања у наводњавање.

Посебна пажња биће посвећена сталној едукацији пољопривредних произвођача, имајући у виду унапређење и развој нових технологија.

Радиће се и на организацији пољопривредних произвођача у смислу олакшавања пласмана производа.

9.3 ПРИВРЕДА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
• Позитивне политичке прилике, • Повољан географски положај (коридор 10 и близина великих центара), • Јефтина радна снага, • Природна богатства (песак, камен, шљунак, шуме, воде, руде) • Постојање индустријских капацитета, • Млади стручњаци у општинској управи, • Постојање удружења предузетника, • Културно-историјско наслеђе, • Гостољубивост; • Путна и комунална инфраструктура; • Постојање планских развојних докумената; • Расположиве braunfeld инвестиције;	• Спора и неуспешна приватизација, • Технолошка заосталост, • Одлив високо-школског стручног кадра, • Лоша квалификациона структура постојеће радне снаге, • Старосна структура становништва, • Непостојање инфраструктурно-опремљене индустријске зоне, • Лоша информисаност, • Недовољно развијен предузетнички дух, • Недостатак смештајних капацитета, • Недостатак оспособљеног кадра за развој туризма, • Непостојање маркетинга за развој туризма; • Недовољна маркетиншка промоција привредних потенцијала општине
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
• Здравно животно окружење; • Уређење, развој и промоција индустријске зоне, • Маркетиншка промоција општине и лобирање у циљу привлачења инвестиција, • Проширење постојећих индустријских и пословних капацитета; • Нове технологије и стандарди Европске уније; • Специјализација производње и промена структуре привреде; • Организација откупа вишка пољопривредних производа у циљу даље прераде и пласмана; • Развој рударства (експлоатација камена и графита), • Повраћај општинске имовине, • Сарадња са привредницима из окружења, • Формирање општинске туристичке организације, • Развој туризма на бази постојећих капацитета;	• Одумирање и миграција становништва, • Апатија становништва, • Недостатак тржишта; • Конкуренција других општина и привреда, • Сива економија, • Корупција; • Недовољно добра алокација буџетских средстава; • Институционално одумирање општине; • Оптерећеност привреде различитим врстама намета; • Непостојање одговарајуће регионалне развојне политике;

Стварањем повољних услова за живот и рад у општини, омогућиће се задржавање потребне стручне радне снаге, преко удружења привредника тежиће се стварању услова за оживљавање постојећих производних капацитета.

Промовисањем повољних услова за привређивање, тежиће се привлачењу нових инвестиција .

Постоје услови и за развој ловног, риболовног и верског туризма.

9.4 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
- У свим месним заједницама где има деце ђачког узраста, ради школа; - Широке могућности едуковања кадрова (стручни семинари); - Акредитација и лиценцирање институција; - Самостална установа социјалне заштите; - Самосталност у одлучивању; - Мултисекторска сарадња; - Постојање институција културе и спорта; - Заинтересованост омладине за бављење спортом као и за културне садржаје; - Добра међусобна сарадња између институција; - Постоји задовољавајући број удружења;	- Опадајући тренд броја уписаних првака последњих 10 так година; - Непостојање установа средњег и високог образовања; - Недовољна заступљеност волонтерства; - Велики број корисника социјалне и здравствене заштите; - Нефункционалисање интерресорне комисије; - Недовољна опремљеност институција; - Непрофесионалност у култури и медијима; - Непостојање медија; - Непостојање базе података; - Недовољан број спортских и физкултурних објеката; - Мали број младих у удружењима (слаба мотивисаност и информисаност);
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
- Доступност домаћих и страних фондова; - Државне ресорне стратегије; - Међуопштинско повезивање институција; - Програми на омасовљавању културних, спортских догађаја; - Средства електронске комуникације; - Промоција општине;	- Отпор променама; „ Сива зона „ социјалне заштите; - Рационализација у овим областима; - Миграције становништва ка већим центрима; - Негативан природни прираштај; - Пораст незапослености; - Законска ограничења; - Недовољна информисаност; - Споро прихватање стандарда ЕУ;

У наредном периоду активности ће бити усмерене на стварање услова за отварање неких од установа средњег и високог образовања. У буџету општине биће планирана повећана средства да би се задовољиле потребе социјално угрожене и старачке популације.

Наставиће се сарадња са медијима из окружења уз могућност стварања локалних медија.

Поспешиваће се оснивање НВО и волонтерски рад.

9.5 ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
- Кадровски потенцијал (млади људи запослени у Општинској управи); - Широке могућности едуковања кадрова (стручни семинари); - Знање и искуство; - Расположиви простор; - Формирана канцеларија за локални економски развој; - Квалитетно и благовремено пружање услуга грађанима; - Довољна техничка опремљеност; - Тимски рад.	- Недовољна јавност и транспарентност у раду Општинске управе; - Лоша повезаност и сарадња са регионалним и републичким институцијама; - Недостатак кадрова са довољним радним искуством из појединих области;
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
- Доношење закона и подзаконских аката о финансирању општина; - Маркетиншка промоција општине ради привлачења инвестиција; - Отвореност или транспарентност Општинске управе; - Формирање дирекције за изградњу и развој; - Сталне едукације; - Формирање службе за правну помоћ; - Формирање услужног центра; - Боља стимулација постојећих кадрова; - Размена искустава и примери добре праксе у области развоја општинске управе на међуопштинском нивоу.	- Постојећа законска решења; - Неизвесна будућа законска регулатива; - Непредвиђена средства за пренете надлежности од стране Републике (здравство, образовање, социјална заштита); - Недовољан прилив средстава у буџет Општине због лоше економске ситуације; - Споро прихватање стандарда ЕУ; - Нестабилна економска ситуација у земљи; - Смањење укупног броја радно активног становништва; - Негативан природни прираштај.

У циљу побољшања јавности у раду, редовно ће бити ажуриран сајт општине и устаљена информисаност у медијима о свим активностима у општини. Природним одливом кадрова или на други начин, вршиће се обнова квалитетних кадрова. Перманентном едукацијом биће оспособљени кадрови за успешну сарадњу са институцијама ЕУ, у смислу праћења законских прописа и коришћења доступних средстава за инвесатирање.

9.6 ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

СНАГЕ	СЛАБОСТИ
• Задовољавајући квалитет намирница животињског порекла; • Задовољавајући број контрола намирница животињског порекла; • Незагађен ваздух • Зелени појас око ато-пута • Квалитетна сирова вода (градски водовод) • Квалитетна вода за пиће (градски водовод) • Квалитетни подземни извори воде; • Одвојен отпад – ПЕТ и папир, стакло у припреми • Постојање одлука о: сточним пијацама, чистоћи, забрани држања домаћих животиња, комуналним таксама, такси за заштиту животне средине, пијацама, • Дobar рад општинских и републичких инспекцијских служби • Нема деградираног земљишта • Квалитетне шуме са очуваном биодиверзитетом, • Разноврсност дивљих животињских врста • Ловочуварске службе • Разноврсност рибљих врста • Рибочуварске службе • Порибљивање по редовном преограму; • Редовна едукација становништва посебно пољопривредног у области заштите животне средине; • Рециклира се ПЕТ амбалажа, картон и стакло а у припреми је рециклажа органског отпада; • Израђена канализациона мрежа у МЗ Ражањ, а у припреми израда пројектно техничке документације за канализациону мрежу у МЗ Смиловац, МЗ Витошевац и МЗ Скорица; • Задовољавајућа локална регулатива; • Катастар прир • одних вредности; • Генерални пројекат за прикупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода са претходном студијом оправданости на територији општине Ражањ; • Локални план управљања отпадом; • Организовано прикупљање и одвожење медицинског отпада; • Формиран Фонд заштите животне средине;	• Сточне пијаце • Велики број димњака • Непостојање централног водовода • Не ради се хлорисање (сеоски водоводи) • Незаштићена изворишта/базени сирове воде • Површинске воде низводно од насељених места • Постројење за пречишћавање комуналних отпадних вода • Делимично организовано прикупљање чврстог отпада; • Нерешен проблем отпада животињског порекла; • Сточна гробља (нема) • Сеоске депоније (нема; дивље и неуређене); • Неконтролисана употреба хемијских средстава у пољопривреди; • Ловокрађа; • Мониторинг (вода, ваздух, земљиште, намирнице, лов); • Депонија на локалитету Липовац; • Непостојање система за пречишћавање отпадних вода у МЗ Ражањ, у осталим МЗ отпадна вода се испушта у водоток неконтролисано; • Непостојање канализационе мреже у свим МЗ, осим у Ражњу; • Загађеност пијаће воде, септичке јаме и ђубране нису изграђене по правилима струке; • Недостатак снабдевања водом за пиће у већини МЗ; • Дистрибуциони систем локалног система водоснабдевања са изворишта у Брачину је застарео и лош, нарочито у летњим месецима када се повећава потрошња воде; • Опрема ЈКП је стара и незадовољавајућа;
МОГУЋНОСТИ	ПРЕТЊЕ
• Конкурси код Министарства за подстицајна средства • Позиви за извођење Јавних радова • Конкурси по специјализованим програмима • Конкурси за озелењавање јавних површина	• Институције контроле (мањак, преоптерећеност) • Неисправне намирнице са територија других општина • Неисправна предаја млека

• Сарадња са ино-организацијама и фондовима • Добра пракса других општина (домаће и стране), програм прекограничне сарадње Србија-Бугарска; • Едукација (чување и производња животних намирница, употреба хемијских средстава у пољопривреди, управљање отпадом,) • Одлука о приступању регионалној депонији • Сарадња са Републичком савезом (риболов) • Повољни ветрови • Артеријски бунар • Ловни туризам • Законска одредба "загађивач плаћа" (Закони) • Чек листа • Развој капацитета у области заштите животне средине; • Буџетски фонд заштите животне средине у министарству; • Статус земље кандидата за ЕУ; • Постојање регионалних институција и добра сарадња са републичком инспекцијом;	• Отпадне воде (индустријска, комунална, са територије других општина) • Загађена вода Јужне Мораве узводно од територије наше општине као и других површинских вода • Ауто пут • Неконтролисана употреба хемијских средстава у пољопривреди • Могућност намерног загађивања • Недовољна санитарна сеча шума • Прекомерна експлоатација песка • Ловокрађа • Недостатак стручног кадра • Неусклађеност законске регулативе • Низак стандард; • Низак буџет, недовољан за учешће у финансирању пројеката; • Статистички подаци са националног нивоа недоступни, незадовољавајући или стари;
--	---

Задатак локалне самоуправе у предстојећем периоду биће предузимање свих потребних активности у циљу заштите воде, ваздуха и земљишта од загађења.

Инвестираће се у изградњу и поправку постојећих извора водоснабдевања, изградњу канализационе мреже у свим насељеним местима и одговарајућих система за пречишћавање отпадних вода.

Посебна пажња биће усмерена на сакупљање чврстог отпада, у смислу рециклаже и примену адекватних технологија за потпуну прераду чврстог отпада и постизања нивоа „нулте емисије“.

У циљу реализације побројаних активности, значајна пажња биће посвећена едукацији становништва у области заштите животне средине, а очекује се реализација одређених инвестиција у овој области како би могли да пратимо стандарде ЕУ.

10.ВИЗИЈА

10.1 ИНФРАСТРУКТУРА

Насеља у општини Ражањ снабдевају се здравом пијаћом водом са више извора, а главни извори снабдевања су водосистем „Бован“ и из артеријских бунара у подножју Јовановачке реке.

Извршена је комплетна реконструкција секундарних мрежа у Ражњу као и у осталим насељеним местима чиме су створени услови за квалитетно и поуздано снабдевање потрошача здравом пијаћом водом.

Посебна пажња се посвећује праћењу квалитета пијаће воде из разлога што на територији Општине постоје капацитети за производњу органске хране.

У циљу стварања услова за проглашење целог подручја здравом еколошком средином, у свим насељеним местима изграђена је канализациона мрежа која је прикључена на колекторска постројења из којих се испушта вода најмање друге категорије квалитета. Септичке јаме су у потпуности уништене, тако да квалитет воде у бунарима и на јавним чесмама испуњава услове о хигијенској исправности воде.

Санација органског отпада врши се компостирањем као и сагоревањем осталог дела отпада у пећима за производњу цемента (рециклажа, компостирање, сагоревање= “Нулта емисија”).

Захваљујући перманентној едукацији становништва, разврставање комуналног и осталих врста отпада врши се на самом извору настајања што прати и одговарајућа инфраструктура у смислу амбалаже, тако да се преко 70% поново враћа у производњу кроз секундарну сировину. У свакој Месној заједници постоји простор за привремено депоновање отпада који се у одговарајућим временским размацима одвози на општинску депонију у Ражњу, са које се транспортује до регионалне депоније на дефинитивно одлагање.

У протеклом периоду значајан број становништва је едукацијом упознат са принципима енергетске ефикасности у циљу рационалног трошења енергије. Комплетан стамбени простор је уређен на принципима енергетске ефикасности, тако да је потрошња енергије у домаћинствима у односу на базну 2014.годину смањена за 60%.

Коришћење фосилних, чврстих и течних, горива смањено је у значајној мери јер је гасификација спроведена у 50% насеља на територији општине Ражањ.

Значајна пажња је посвећена коришћењу обновљивих извора енергије (енергије ветра и сунчеве енергије) јер су на појединим местима у општини постављене „ветрењаче“, а и на крововима неких кућа постављени сунчани колектори.

Приступност интернету је обезбеђена са свих локација у општини, а процењује се да преко 70% домаћинстава поседује рачунаре.

Имајући у виду да је добар део производње који се реализује на територији општине Ражањ извозно оријентисан, у сарадњи са железницом извршена је реконструкција железничке станице Браљина тако да се део робе транспортује железницом до крајњег корисника.

У свим Месним заједницама су изграђене или реконструисане капеле на гробљима и обезбеђена задовољавајућа површина и решено питање гробних места.

У протеклом периоду Локална самоуправа је обезбеђивала довољно средстава за све Месне заједнице које су градиле мање инфраструктурне објекте локалног значаја као што

су мостови, уређење сеоских путева, реконструкција и изградња заједничких просторија за потребе Месних заједница итд.

10.2 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Општина Ражањ 2023. године је општина чији су грађани интегрисани у савремене европске и светске образовне, културне, социјалне, здравствене и спортске токове.

Образовни ниво становништва је значајно побољшан. Несметано се одвија основно и средње образовање у сасвим задовољавајућим условима у погледу простора, опреме и дидактичких средстава. Школски објекти су опремљени у погледу енергетске ефикасности, санитарних чворова, обезбеђености чистом пијаћом водом.

Део простора Основне школе у Ражњу користи се за одвијање мешовите средње школе и гимназије.

Просветни кадар својом структуром задовољава захтеве како стручне тако и у погледу упошљености кадрова са територије општине Ражањ. Око 70% кадрова је са територије Општине. Локална самоуправа чини напоре да се обезбеди и остатак кадрова за несметано одвијање наставе. Обавља се континуирано едуковање наставног кадра за савремену наставу а у складу са програмима ресорног министарства.

Сва деца са територије општине Ражањ су у могућности да прате и похађају предшколски програм у оквиру Дечјег вртића у Ражњу.

Своје културне потребе грађани општине Ражањ задовољавају у Центру за културу Ражањ који пружа богат културни програм који се манифестује преко Културно уметничког друштва „Сава Јеремић“, његове драмске и фолклорне секције, КУД-а „Видовдански вез“ из Смиловца, КУД-а „Витошевац“ из Витошевца. Културни садржај обогаћују стална гостовања професионалних позоришта. У Центру за културу одвија се перманентно оспособљавање грађана, пре свега младих, за разне области а кроз курсеве који се реализују преко околних радничких универзитета било за учење страних језика, информатике и свих других области за које грађани покажу интересовање.

Повећана је стопа запослености чиме је знатно смањен социјални притисак као ограничавајући елемент развоја. Становништво је социјално и здравствено обезбеђено. Стари, као наугроженија група, су збринуте у Центру за старе који обухвата институционални смештај малог капацитета (до 50 лежајева) уз дневне активности подршке као и саветовалиште за старе. У оквиру Центра у свим месним заједницама организоване су заједнице становања за старе, пружају се услуге помоћи старима у кући, смештај старих у хранитељске породице. Поред старих као најугроженије категорије Центар пружа услуге и младима као што су психосоцијалне радионице, саветовалишта за децу и младе, за проблематичне категорије, за брак и породицу. Ставља се акценат на превенцију насиља у породици кроз едукативне и креативне радионице.

Учињени су сви напори локалне самоуправе да се сви здравствени објекти доведу у пристojно стање. Набављена је опрема и потенцира се превентивна здравствена заштита становништва, посебно старих лица. Техничка и опремљеност кадровима стварају услове за пружање широког спектра здравствених услуга при чему само најтежи облици интервенција се пружају у већим здравственим центрима. Значајна средства су издвојена за стручно усавршавање радника са циљем подизања нивоа здравствених услуга.

Значајно је развијена спортска култура, младих пре свега. Спортски центар поседује спортске терене: фудбалско игралиште, игралиште за мале спортове, базен, клуб за младе. Богат садржај који Центар нуди анимира велики број младих и висока је заинтересованост

за бављење спортом. На територији општине формирано је више фудбалских клубова који се такмиче у општинској лиги и у одговарајућим међуопштинским и регионалним лигама а успешно ради и подмладак у већим клубовима. Спортски центар прати рад и кошаркашког и рукометног клуба.

У оквиру школа изграђени су спортски објекти који омогућавају задовољење потреба младих за спортом како у настави тако и у ваннаставним активностима.

Успешно раде шах клуб „Ражањ“ и карате клуб „Младост“ који су модернизовани у складу са захтевима савремених спортских клубова.

Буџет Општине издваја значајна средства за рад свих клубова и максимално подржава њихов рад.

На територији општине Ражањ успешно функционишу удружења грађана из свих области друштвеног живота. Удружење Рома „ЈУ Ром“ окупља ову заједницу, помаже у развоју инфраструктурних услова као и образовних услова ромске деце. Заједница Рома у Ражњу је одржива заједница која је развила свест о свеукупном свом развоју.

Удружење омладине општине Ражањ успешно окупља младе, организује различите видове културних и спортских сусрета кроз активности које остварују искључиво или претежно развијајући креативни дух младих и негујући алтернативне културне садржаје.

10.3 ИНДУСТРИЈА/МАЛА И СРЕДЊА ПРЕДУЗЕЋА/ПРЕДУЗЕТНИШТВО

Комплетан индустријски развој у претходном периоду засниван је на одрживом развоју и чистим технологијама, тако да није дошло до угрожавања постојећег екосистема (земљиште, вода, ваздух).

У самом Ражњу дефинисане су две индустријске зоне: једна за прераду у области производње хране и друга за остале врсте производње пре свега металско-грађевински комплекс. У Ражњу постоје мала и средња предузећа. Окосницу развоја у металском комплексу чини производња пољопривредних машина-трактора, прикључака и друго, око које се развило још пет мањих предузећа из области прераде метала која се баве израдом делова за тракторску производњу.

У области прераде дрвета у смислу производње намештаја и погребне опреме развијен је већи број малих предузећа.

У области трговине и занатства развијена је мрежа предузетничких радњи које запошљавају велики број грађана општине Ражањ.

Смањена је незапосленост испод 6%. Највећи број људи ради у агро-бизнису, агро-туризму и индустријским капацитетима.

10.4 ПОЉОПРИВРЕДА

Завршен процес транзиције на руралном подручју Општине који је као резултат донео следеће промене:

- Око стотинак домаћинстава су постали прави робни произвођачи који са својим производима равноправно конкуришу на заједничком тржишту ЕУ;
- Преко 80% домаћинстава послују преко задруга и удружења пољопривредних произвођача;

- Око 40% домаћинстава се бави неким од облика органске производње било као произвођачи сировина или финалних производа који се највећим делом пласирају у извоз;
- Захваљујући обимној едукацији сво расположиво земљиште се обрађује по принципима одрживог развоја уз оптимално коришћење препарата;
- Захваљујући развијеној сточарској производњи и преради комуналног отпада редовно се врши обнављање хумуса у земљи чиме се постижу задовољавајући приноси и без превеликог додатка хемијских средстава;
- У циљу оспособљености за извоз пољопривредних производа, знатан број домаћинстава ради по стандарду GLOBAL GAP-а, који подразумева уређену пољопривредну производњу.
- Одређени број домаћинстава живи од прихода оствареног од сеоског туризма који се развио у значајној мери захваљујући погодним природним условима, побољшању инфраструктуре на селу, едукацији која је значајно променила свест људи да живе по принципима одрживог развоја као и доступност здраве хране;

У појединим областима пољопривреде постигнут је значајан напредак као што је:

Ратарство

Квалитет земљишта је потпуно очуван у смислу органског и неорганског састава. Захваљујући познавању и праћењу састава земљишта на поседима са интензивном пољопривредном производњом користи се оптимална количина вештачких ђубрива.

На поседима са органском производњом редовно се контролише присуство нитрата, нитрита, ретких метала и органофлорних једињења и константно се добијају задовољавајући резултати захваљујући оспособљености пољопривредника за ову врсту производње.

Захваљујући сарадњи са научним установама врши се правилан одабир сорти и у сетви користи искључиво сертификовани семенски материјал.

Због увезаности у ланцу производње највећи део поседа је осигуран од елементарних непогода код одговарајућих осигуравајућих кућа.

Захваљујући сложеној обради култура за органску пољопривредну производњу обезбеђене су најсавременије машине које обезбеђују оптимални утрошак радне снаге по јединици производа.

Коришћењем савремених достигнућа у области биоинжењеринга у органској производњи у примени су најсавременији препарати за исхрану и заштиту биља.

Повртарство

У насељеним местима дуж Јужне Мораве организована је савремена повртарска производња. Захваљујући уређењу земљишта у смислу изградње водопривредних објеката омогућена је заштита од поплавног таласа и наводњавање у току целог вегетативног периода.

Значајан број домаћинстава који поседују веће поседе гаје паприку на савремен начин постижући значајне приносе по јединици површине са уједначеним квалитетом тако да наведени производи налазе пут у извозу.

На око 50% површина прихваћени су принципи органске пољопривреде тако да ова домаћинства своје производе пакују у специјалној амбалажи која је намењена искључиво извозу.

Претходно наведени резултати су постигнути захваљујући чињеници да је бар један од чланова домаћинства завршио неки од курсева у организацији локалне самоуправе и чињеници да се врши константна едукација захваљујући доступности литературе из које се могу пратити савремени трендови у овој области.

Воћарство

Захваљујући стратешком опредељењу да се првенство да воћарској производњи, примењују се савремене технологије које обезбеђују висок квалитет и солидне приносе а највећи део производње се обавља по принципима GLOBAL GAPA.

У односу на базну 2013.годину, засади под воћем су повећани за 200%. На њима се обавља интензивна производња која већини домаћинства обезбеђује солидну економску egzистенцију.

Од воћних врста највише засада има под шљивом, купином, дуњом и кајсијом, а заступљене су и воћне врсте као што су: јабука, крушка, трешња, вишња, орах и остале врсте воћа. Значајне површине су и под виновом лозом што је омогућило и развој неколико винарија.

Успостављена је сарадња између удружења воћара и пчелара, што је значајно повећало принос у воћарској производњи захваљујући благовременом опрашивању и смањило одумирање пчела због стриктних договора са воћарима о терминима прскања и примени одговарајућих пепарата.

Воћарство је највећим делом сконцентрисано на висоравнима и брдовитим теренима, а посебно у подножју планине Буковик – на просторима где се не могу гајити ратарске и повртарске културе.

Највећи број воћара прихвата принципе органске производње тако да се готови производи највећим делом извозе. Као подршка воћарској производњи изграђен је одређен број мањих хладњача и погона за калибрисање и паковање воћа.

Од стране локалне самоуправе потенцијални воћари су на време упозорени на плански распоред воћарске производње у оквиру ЕУ тако да је свако домаћинство имало довољно времена да се определи за одређени тип воћарске производње.

Сточарство

Руководећи се савременим достигнућима у области сточарства значајно је промењен расни састав посебно у области говедарства са циљем веће производње и бољег квалитета млека и меса. Развој говедарства је у значајној мери подстакнут и повећаним потребама за стајњаком без кога нема органске ратарске производње.

Набављене су висококвалитетне расе оваца које се могу до два пута јагњити у току године.

Измењен је расни састав коза пре свега у смислу обезбеђења квалитетнијег млека и меса.

Из фонда за развој пољопривреде подстиче се и развој и унапређење расног састава у свињарству како би се перманентно повећавала продуктивност у овој грани.

Сточарска производња се обавља на савременим фармама које подразумевају слободно кретање животиња, а по могућству и испашу.

Посебна пажња се посвећује одржању стандардног квалитета млека што се постиже бољом хигијеном и коришћењем савремених уређаја за мужу и складиштење млека.

Организација ветеринарских услуга је на задовољавајућем нивоу пре свега у смислу превентиве.

Стока на свим фармама је осигурана.

Набавка репроматеријала и пласман готових производа се обавља искључиво преко задруга и удружења.

Све сточарске фарме раде према важећим европским стандардима за ову врсту производње тако да њихови производи немају никаквих ограничења у смислу извоза.

Редовно се организују изложбе и сајмови стоке у Ражњу, као и учешће наших сточара на сајмовима и изложбама у другим местима.

Живинарство

Захваљујући иностраним кредитима у нашој општини је лоцирана заокружена производња товних пилића по принципима органске производње. Заокружена производња подразумева производњу јаја, једнодневних пилића, тов и кланицу са припадајућим прерадним капацитетима и хладњачом. За протеклих 5 година ова производња је потпуно освојена и достигнут је капацитет од 2,5 милиона товних пилића годишње. Преко 70% ове производње се извози.

Захваљујући слободним капацитетима у кланици, поспешена је производња товних пилића на мањим фармама у 20-так домаћинстава која своју производњу углавном пласирају на домаћем тржишту.

Све што је претходно наведено не би могло бити остварено да није локална самоуправа за протекли период интензивирала и пружала помоћ у формирању и јачању удружења пољопривредника, кооператива и задруга. Субвенционисање пољопривредне производње, формирање Регионалне агенције за рурални развој, Општинског фонда за пољопривреду, формирање базе података о свим видовима пољопривредне производње и локалног регистра пољопривредних газдинстава, удружења и задруга, изградња система за наводњавање и путне мреже кроз пољопривредна подручја, несумњиво су допринели подизању продуктивности и ефикасности свих видова пољопривредне производње на територији општине Ражањ.

Захваљујући интензивној едукацији и промени свести у смислу одрживог развоја приликом покретања било које привредне активности остварени су услови да се цело подручје Општине може сматрати еколошки исправним. Наведена чињеница омогућила је убрзани развој и других грана као што је производња и прерада култивисаног и сакупљачког лековитог биља, шумских плодова и производње меда. Дobar део наведених производа се добија по принципима органске производње тако да поседују одговарајуће сертификате што им омогућује несметан пласман по задовољавајућим ценама на целом подручју Европске Уније.

Рурални туризам

Захваљујући инвестиционој подршци из иностранства највећи део напуштених домаћинстава је ревитализован и данас служе као куће за одмор за иностране госте.

Пажљивим избором представника домаћинства која су имала основа за бављење сеоским туризмом извршена је едукација, урађени мини бизнис планови за адаптацију већ постојећих грађевинских објеката и на тај начин створен полазни основ за развој сеоског туризма.

Такође су извршена значајна улагања локалне самоуправе и Републике Србије уз подршку иностраних кредита у побољшање инфраструктуре у смислу реконструкције и изградње путне мреже, израде канализације, организованог прикупљања и прераде комуналног отпада.

Поред сеоског развијен је и агро туризам који подразумева радне активности гостију-туриста на газдинствима (спремање зимнице и сл.).

Формирана је Општинска туристичка организација која је са суседним општинама дефинисала туристичке маршруте и омогућила бројним туристима како из земље тако и из иностранства обилазак манастира и других културно-историјских знаменитости на територијама наше и суседних општина.

Такође је развијен риболовни и ловни туризам са великим бројем домаћих и страних туриста.

10.5 ЕКОЛОШКА ОПШТИНА РАЖАЊ

На територији целе општине извршена је потпуна санација чврстог отпада. Рециклабилни отпад се одваја на улазу где и настаје, пресује се, пакује и одвози до одговарајућих центара. На више места у свим насељеним местима се обавља компостирање а произведени компост или се пласира на тржишту или се у домаћинствима користи за оплемењивање земљишта. Остали чврсти отпад који поседује одређену енергетску вредност се сакупља и одвози у Цементару Поповац на спаљивање. Неутрални грађевински отпад се одлаже на посебно одређеним местима или се користи за попуну на пољским путевима.

Захваљујући достигнутом степену у третману чврстог отпада престала је потреба за одвожењем отпада на регионалне депоније и приближили смо се “нултој емисији”, у третману отпада.

У свим насељеним местима изграђена је одговарајућа канализациона мрежа. Канализациона мрежа је опремљена одговарајућим колекторским јединицама за прераду отпадних вода, одакле се добијају значајне количине компоста који се може користити у пољопривреди. Све септичке јаме на територији Општине су очишћене и заруњене, што је довело до значајног побољшања квалитета воде у сеоским бунарима и јавним чесама.

На почетку планског десетогодишњег периода урађена је студија утицаја ауто пута на квалитет земљишта, воде и ваздуха. У складу са резултатима ове студије, око ауто пута су распоређене одговарајуће привредне активности.

Идентификована су сва постојећа изворишта воде чији се квалитет континуирано прати. У правилним временским размацима контролише се и квалитет воде у водотоковима, укључујући и Јужну Мораву. Коришћење и управљање сеоским водоводима обавља се према посебном Правилнику.

Захваљујући органској производњи, континуирано се прати квалитет земљишта. Пољопривредна производња се одвија по свим принципима одрживог развоја, што подразумева одржавање константног квалитета земљишта.

Посебна пажња посвећена је енергетској ефикасности. Извршено је постављање изолационих материјала на стамбеним објектима. Врши се прелазак на коришћење

природног и биогаса уместо чврстих и течних горива. Захваљујући извршеним испитвањима емисије ветра на Калуђерским ливадама испод Смиловца изграђен је ветропарк са више ветрогенератора. На значајном броју стамбених зграда и установа и производних објеката постављене су фотонапонске ћелије за коришћење сунчеве енергије. У циљу смањења енергетске зависности постављен је и значајан број топлотних пумпи што је свеукупно довело до значајног смањења потрошње електричне енергије из мреже.

Како би се што више појачала агро-еко-туристичка понуда општине, становништво активно учествује у свим напорима очувања и обогаћивања постојећег биљног и животињског света, са посебним акцентом на дивље врсте. С тим у вези, већ постоји неколико удружења грађана који су остварили сарадњу са иностраним фондовима – донаторским организацијама. Према захтевима донатора грађани су формирали целине од својих релативно малих поседа на којима се обавезују да ће, уз одговарајућу надокнаду, водити рачуна о дивљим биљним, а првенствено животињским врстама.

На територији Општине врши се константна контрола свих природних ресурса (воде, ваздуха, земљишта) и животних намирница. Становништво се уредно обавештава о свим резултатима контрола.

Едукација становништва је непрекидан процес. Области у којима се едукација спроводи само се проширују: органска производња, одвајање чврстог отпада, страни језици, менаџмент у туризму и многе друге области.

Уз изузетне напоре свих релевантних чинилаца у општини, уложено је преко 10 милиона евра у свим видовима заштите животне средине од чега око 65% из осталих извора и 35% из сопствених средстава. Сви пројекти предвиђени акционим планом Стратегије заштите животне средине и Стратегије одрживог развоја 2014 -2023.године су реализовани што је дало одговарајуће резултате.

Захваљујући свом природном положају и свим досадашњим активностима предузетим на пољу одрживог развоја, општина Ражањ је у правом смислу и по свим параметрима постала еколошка општина.

11.СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ, ПРОГРАМИ И АКТИВНОСТИ

11.1 ИНФРАСТРУКТУРА

У циљу очувања и квалитетног развоја инфраструктуре, неопходно је адекватно улагање финансијских средстава кроз редовно и квалитетно одржавање и изградњу инфраструктуре која ће допринети економском развоју, као и повећању животног стандарда и смањењу сиромаштва.

СТРАТЕШКИ ЦИЉ 1: ”ПЕРМАНЕНТНО УНАПРЕЂЕЊЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ СА ЦИЉЕМ СТАЛНОГ УНАПРЕЂЕЊА УРБАНОГ И РУРАЛНОГ РАЗВОЈА”

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 1.1: ”РАЗВОЈ САОБРАЋАЈНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ”

1.1.1 Програм изградње нове путне инфраструктуре, реконструкције постојеће и спречавања деградације коловоза

АКТИВНОСТИ:

- Израда пројектне документације;
- Извођење припремних извођачких радова по пројектној документацији;
- Извођење главних извођачких радова по пројектној документацији;
- Адекватно улагање финансијских средстава у редовно и квалитетно одржавање путне мреже у летњем и зимском периоду (крпљење ударних рупа, просветљавање путева сечењем дрвећа, шибља и другог растиња, ископавање канала, одржавање банкина, чишћење снега са улица и путева и посипање путева са агрегатима соли и ризле, сигнализација путева).

1.1.2 Програм анализе расположивог паркинг простора у граду, у циљу утврђивања евентуалних потреба за изградњом нових

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Извођење припремних извођачких радова по пројектној документацији;
- Извођење главних извођачких радова по пројектној документацији.

1.1.3 Програм изградње бицикличичке стазе у граду

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Извођење припремних извођачких радова по пројектној документацији;
- Извођење главних извођачких радова по пројектној документацији.

1.1.4 Програм уређења пољских путева у Месним заједницама

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Извођење припремних извођачких радова по пројектној документацији;
- Извођење главних извођачких радова по пројектној документацији.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 1.2: ”РАЗВОЈ КОМУНАЛНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ”

1.2.1 Програм квалитетног и континуираног водоснабдевања грађана

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Реконструкција секундарне водоводне мреже;
- Реализација главног пројекта водоснабдевања ”Бован”;
- Прикључење Месних заједница на регионални систем водоснабдевања ”Бован”;
- Изградња резервоара ”Ражањ” у КО Варош;
- Реконструкција и доградња постојећег система градског водовода;
- Изградња испуста на централном водоводу за испирање мреже;
- Постављање водомера са даљинским читавањем у граду;
- Анализа извора воде за пиће;
- Легализација сеоских водовода;
- Каптирање сеоских водовода;
- Изградња хлорних станица;
- Реновирање сеоских чесама.

1.2.2 Програм изградње канализационе мреже у сеоским Месним заједницама

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;

- Изградња колектора за пречишћавање отпадних вода;
- Изградња канализационе мреже на целој територији града;
- Реконструкција појединих значајних примарних и секундарних делова канализационе мреже;
- Набавка цистерне за фекалну канализацију;
- Изградња канализационе мреже у свим Месним заједницама.

1.2.3 Програм изградње и уређивање комуналних објеката

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Изградња робне пијаце у граду;
- Уређење сточне пијаце са инфраструктуром у граду;
- Уређење градског гробља;
- Уређење сеоских гробља;
- Куповина или експропријација земљишта за проширење сеоских гробља;
- Регулисање сточних гробља.

1.2.4 Програм организованог прикупљања отпада, одвајања рециклабилних врста отпада и изградња трансфер станице

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Реализација главног пројекта санације и рекултивације комуналне депоније на локалитету "Липовац";
- Формирање привремених санитарних депонија за више Месних заједница;
- Организовано прикупљање отпада на територијама свих Месних заједница до 2023. године;
- Израда и постављање специјалних контејнера за примарно одвајање секундарних сировина;
- Формирање или изградња прихватних пунктова за издвојене секундарне сировине;
- Формирање или изградња централног депоа за складиштење секундарних сировина прикупљених на територији општине;
- Увођење секундарног издвајања рециклабилних материјала из прикупљеног отпада;
- Изградња трансфер станице у Ражњу;
- Набавка основних средстава.

1.2.5 Програм изградње и реконструкције Домова културе у једном делу месних заједница у којима се укаже оправдана потреба

АКТИВНОСТИ

- Израда пројектне документације;
- Извођење припремних извођачких радова по пројектној документацији;
- Извођење главних извођачких радова по пројектној документацији.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 1.3: ”КВАЛИТЕТНА ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈА ОПШТИНЕ”

1.3.1 Програм изградње система за снабдевање електричном енергијом у континуитету

АКТИВНОСТИ

- Стављање у функцији даљинско управљање;
- Израда техничке документације за изградњу трафо станица у две МЗ Варош и Шетка;
- Замена дрвених са бетонским стубовима.

11.2 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Приликом дефинисања стратешких циљева друштвеног развоја општине Ражањ пошли смо од Стратегије одрживог развоја Републике Србије, а који се односе на област друштвеног развоја и унапређења истог на територији Републике Србије, и то:

- Економски раст – право људи да боље живе;
- Заштита и развој друштвених вредности и увећање друштвеног капитала;
- Једнака права, једнакост и сигурност пред законом за све, са посебном пажњом на једнака права мушкараца и жена, права деце и младих, једнака права и заштита мањина поштовање људских права;
- Обезбеђење и промоција свеобухватне заштите здравља и безбедности људи;
- Социјална одговорност и друштвена равнотежа;
- Квалитетно образовање којим се стварају услови за индивидуални развој и очување идентитета;
- Солидарност унутар и између генерација као и глобална солидарност.

Циљ друштвеног развоја општине Ражањ јесте стварање друштвене једнакости. То значи да свим људима треба осигурати услове да се образују, користе здравствене, социјалне услуге и омогућити им да својим радом допринесу напретку друштва.

СТРЕТЕШКИ ЦИЉ 2: "РАЗВОЈ ДРУШТВЕНИХ ДЕЛАТНОСТИ И ЉУДСКИХ РЕСУРСА"

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 2.1: "КВАЛИТЕТНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ ЗА СВЕ"

2.1.1 Програм рационализације мреже школа у складу са савременом потребом економске ефикасности и побољшање резултата образовања

АКТИВНОСТИ:

- Анализа стања образовног система и мреже образовних установа у општини Ражањ;
- Израда и усвајање плана рационализације мреже школа у општини Ражањ.

2.1.2 Програм побољшања стандарда у погледу простора, опреме и дидактичких средстава у образовним установама

АКТИВНОСТИ:

- Додатно опремање школа информатичком опремом;
- Стално стручно усавршавање и обука запослених у образовању;
- Изградња и одржавање објеката за спровођење образовног процеса;
- Опремање школа дидактичким средствима;
- Замена старог и дотрајалог школског намештаја.

2.1.3 Програм стварања услова за развој средњошколских и високошколских установа

АКТИВНОСТ:

- Анализа потреба, обезбеђење услова и предлог средњошколског програма;
- Анализа потреба, обезбеђење услова и предлог програма вишег и високог образовања;

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 2.2: "УНАПРЕЂЕЊЕ КУЛТУРНОГ ЖИВОТА"

2.2.1 Програм даљег развоја културног живота у Општини

АКТИВНОСТИ:

- Увођење нових културних програма са новим интеркултурним садржајима;
- Ангажовање спољних сарадника у култури;
- Укључивање већег броја младих у културу;
- Формирање малих комерцијалних креативних радионица;
- Формирање програма који промовишу културну понуду.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 2.3: **”УНАПРЕЂЕЊЕ СПОРТА”**

2.3.1 Програм израде локалног акционог плана за спорт

АКТИВНОСТИ:

- Формирање базе података о свим спортским удружењима на територији општине Ражањ;
- Формирање спортског савеза општине Ражањ;
- Припрема и доношење Локалног акционог плана за спорт.

2.3.2 Програм развоја спортске инфраструктуре

АКТИВНОСТИ:

- Одржавање постојећих објеката за бављење спортом;
- Изградња нових објеката за бављење аматерским и школским спортом;
- Формирање фонда на нивоу Општине који ће награђивати успешне спортисте.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 2.4: **”УНАПРЕЂЕЊЕ ЗДРАВСТВЕНЕ И СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ”**

2.4.1 Програм побољшања квалитета живота угрожених група становништва и услова за пружање здравствених и социјалних услуга

АКТИВНОСТИ:

- Организовање радионица на терену о различитим актуелним питањима са подручја социјалне и здравствене заштите;
- Активности на побољшању коришћења кадровских потенцијала у институцијама као и материјалних средстава а све у циљу што боље и квалитетније услуге крајњим корисницима;
- Акредитација за рад Центра за социјални рад Ражањ;

- Активирање Дневног центра за старе;
- Помоћ у кући – организовати рад на терену ради конкретне помоћи породицама које нису у ситуацији да остваре законска права из области дечје и социјалне заштите (здравствени разлози, недоступна превозна средства, неинформисаност и сл.) – организован рад геронтодомаћица током целе године;
- Кућно лечење, нега и обилазак пацијената на терену;
- Активности којима се обезбеђује редовна здравствена заштита (редовни систематски прегледи здравог становништва, трибине (5 до 6 трибина годишње);
- Промоција здравих стилова живота;
- Активности усмерене на унапређењу превентивне здравствене заштите становништва општине Ражањ (превенција раног откривања колоректалног карцинома, карцинома грлића материце, дојке, превентивне мере на заштити зуба код предшколске и школске деце итд.).

2.4.2 Програм формирања базе података о социјалној структури становништва у циљу израде локалних социјалних програма

АКТИВНОСТИ:

- Израда социјалне карте општине Ражањ;
- Идентификација здравствених и социјалних потреба ромске популације и упознавање надлежних са тим потребама у циљу предузимања потребних активности на решавању истих.

2.4.5 Програм израде локалне стратегије за смањење сиромаштва

АКТИВНОСТИ:

- Припрема и усвајање локалне стратегије за смањење сиромаштва;
- Имплементација локалне стратегије за смањење сиромаштва.

2.4.6 Подстицање волонтерског рада у области социјалне заштите

АКТИВНОСТИ:

- Организовање кампања у циљу подизања свести о потреби и значају волонтерског рада;
- Истраживање потреба и интересовања за волонтерски рад а ради израде базе података;
- Едукација волонтера и едукација запослених у институцијама које раде са волонтерима.

2.4.7 Програм унапређења друштвеног положаја Рома

АКТИВНОСТ:

- Обезбеђење инфраструктурних услова у најугроженијим ромским насељима;

2.4.8 Програм превенције болести зависности и унапређење репродуктивног здравља

АКТИВНОСТИ:

- Едукација деце, родитеља и запослених у образовању о болестима зависности;
- Едукација грађана о репродуктивном здрављу.

11.3 ПРИВРЕДА И ПОЉОПРИВРЕДА

Приликом дефинисања стратешких циљева развоја привреде општине Ражањ пошли смо од Стратегије одрживог развоја Републике Србије, а који се односе на област развоја и унапређења привреде на територији Републике Србије:

- Економски раст – право људи да живе боље;
- Раст запослености и смањење незапослености – могућност људи да живе од свог рада;
- Стабилна и реформисана привреда – одржива привредна структура;
- Уравнотежен регионални развој – смањење утицаја ”проклетства територијалног порекла”;
- Социјална одговорност, друштвена равнотежа и већа социјална кохезија;
- Живот у друштву и привреди са мањим макро и микро ризицима.

Општина Ражањ као пре свега пољопривредна и једна од еколошки најчистијих општина у Србији акценат у своме развоју ставља на развој ефикасне и ефективне пољопривредне производње пре свега органски здраве хране. Такође ће у наредном планском периоду велике напоре уложити на привлачењу инвестиција у развој малих и средњих индустријских предузећа и тзв. малих бизниса у различитим областима привреде, а све у циљу стварања конкурентне и одрживе локалне привреде.

СТРЕТЕШКИ ЦИЉ 3: *”ОДРЖИВИ ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ”*

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 3. 1: *”ПОБОЉШАЊЕ ПРОДУКТИВНОСТИ ЛОКАЛНЕ ПРИВРЕДЕ И ПОДРШКА НОВИМ ИНВЕСТИЦИЈАМА”*

3.1.1 Програм обезбеђења повољних услова за прилив нових инвестиција и отварање нових радних места

АКТИВНОСТИ:

- Припрема документације за формирање индустријске зоне;
- Парцелизација земљишта;
- Подстицај решавању имовинско-правних односа у општини;
- Инфраструктурно опремање индустријске зоне;
- Поспешивање и отварање нових и проширење постојећих производних капацитета;
- Оснивање слободне царинске зоне;
- Оснивање зоне унапређеног пословања;
- Представљање инвестиционог потенцијала општине на сајмовима у земљи и иностранству;

3.1.2 Програм јачања малих и средњих предузећа и предузетништва

АКТИВНОСТИ:

- Израда нове Стратегије развоја малих и средњих предузећа и предузетништва на територији општине Ражањ 2015-2020.године;
- Имплементација усвојене Стратегије развоја малих и средњих предузећа и предузетништва на територији општине Ражањ;
- Формирање јединствене базе података о привредним субјектима у општини;
- Израда програма активирања постојећих индустријских капацитета;
- Подстицај удруживању, регионалном и међународном повезивању локалне привреде;
- Едукације предузетника из области финансијског пословања и маркетинга;

3.1.3 Програм унапређења пословног удружења

АКТИВНОСТИ:

- Јачање удружења предузетника општине Ражањ;
- Промоција инвестиционог капацитета општине Ражањ;
- Успостављање партнерства и сарадње са другим општинама у земљи и иностранству.

3.1.4 Програм побољшања комуникације између предузетника/привредника и општинских власти

АКТИВНОСТИ:

- Организовање редовних неформалних сусрета предузетника и привредника са представницима локалне самоуправе;
- Иницирање комуникације и сарадње са грађанима у дијаспори;

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 3.2: ”ПОБОЉШАЊЕ ПРОДУКТИВНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ И РУРАЛНИ РАЗВОЈ”

3.2.1 Програм подстицања уједначеног развоја пољопривредне производње

АКТИВНОСТИ:

- Успостављање локалног регистра пољопривредних газдинстава, удружења и задруга;
- Формирање базе података о свим видовима пољопривредне производње на територији Општине користећи последњи попис пољопривреде 2012.године;
- Израда карте напуштеног и девастираног земљишта и доношење програма његове ревитализације;
- Осмишљавање активности у циљу јачања удружења пољопривредника и задруга;
- Формирање локалне асоцијације пољопривредних удружења;
- Сарадња са регионалним службама за подршку пољопривреди;
- Субвенционисање пољопривредне производње од стране локалне самоуправе,
- Формирање службе за пољопривреду у склопу Општинске управе;
- Усмеравање средстава Фонда за развој пољопривреде у циљу стратешких праваца развоја;
- Формирање саветодавних центара за помоћ пољопривредним произвођачима;
- Интензивирање сарадње са предузећима, организацијама и институцијама из области пољопривредне производње како у земљи тако и у иностранству.

3.2.2 Програм развоја руралне инфраструктуре

АКТИВНОСТИ:

- Изградња система за наводњавање и неопходне путне мреже кроз пољопривредно земљиште;
- Израда програма укрупњававања пољопривредних парцела откупом, поклоном, заменом и локалном комасацијом;
- Израда и одржавање стране посвећене пољопривреди на општинском web-сајту.

3.2.3 Програм развоја и унапређења сточарства и производње млека и меса

АКТИВНОСТИ:

- Подстицај развоја Удружења сточара и произвођача млека и меса;
- Едукације из области сточарства;
- Формирање пашњака и ливада;
- Доношење одлуке о планском осемењавању, матичењу, селекцији и обележавању стоке;
- Унапређење здравствене заштите стоке;
- Усклађивање са стандардима Европске уније и стварање могућности за извоз.

3.2.4 Програм унапређења пчеларства и производње меда

АКТИВНОСТИ:

- Поспешивање рада и функционисања Удружења пчелара;
- Едукације из области пчеларства;
- Организован наступ пчелара на изложбама и сајмовима.

3.2.5 Програм унапређења воћарства

АКТИВНОСТИ:

- Укрупњавање производње;
- Даљи подстицај подизању нових засада;
- Формирање удружења произвођача воћа;
- Повезивање са прерађивачком индустријом;
- Производња за извоз;
- Отварање нових прерађивачких капацитета (хладњаче, сушаре, паковање производа и други облици термичке обраде воћа);
- Едукација младих из области воћарства;
- Омогућити прожимање воћарства и органске производње као приоритет.

3.2.6 Програм развоја органске пољопривредне производње

АКТИВНОСТИ:

- Перманентне едукације пољопривредног становништва (организација "Биошкола" са одговарајућим образовним установама у земљи);
- Ангажовање релевантних стручњака из области органске производње од стране локалне самоуправе који би пружили потребну саветодавну и техничку помоћ пољопривредним произвођачима;

- Изналажење могућих активности удружења произвођача органски здраве хране у циљу оживљавања истог;
- Повезивање удружења са прехранбеним сектором.

3.2.7 Програм унапређења повртарства

АКТИВНОСТИ:

- Омогућити организовање асоцијација произвођача;
- Почети са организовањем задруга по западним принципима које су спремне да прихвате улогу у развоју овог вида производње;
- Унапређење механизације и технологије на газдинствима;
- Перманентна едукација;
- Ангажовање стручњака за повртарство како би пружили потребну саветодавну помоћ произвођачима;
- Налажење стратешког партнера у прерађивачкој индустрији;
- Радити у складу са стандардима Европске уније;
- Омогућити прожимање повртарства и органске производње као приоритет.

3.2.8 Програм унапређења ратарства

АКТИВНОСТИ:

- Наставити са перманентним испитивањем квалитета земљишта;
- Побољшање земљишта квалитетним ђубрењем уз већу примену компоста и стајњака;
- Израда програма обнове и побољшања механизације;
- Формирање удружења произвођача у ратарству;
- Формирање млинско – пекарске асоцијације;
- Подржати отварање силоса који су директно повезани са произвођачима;
- Перманентна едукација;
- Примена међународних стандарда;
- Обезбедити адекватне информације о тржишту;
- Омогућити прожимање ратарства и органске производње као приоритет.

3.2.9 Програм сакупљања и прераде шумских плодова и лековитог биља

АКТИВНОСТИ:

- Едукација становништва;
- Обезбеђење средстава за подршку изградњи објеката са сушење и производњу етеричких биља;

- Формирање Удружења сакупљача шумских плодова и лековитог биља;
- Формирање откупних центара;
- Боља организација сетве, бербе и обраде лековитог биља.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 3.3 : ”РАЗВОЈ РУРАЛНОГ ТУРИЗМА НА БАЗИ РАСПОЛОЖИВИХ РЕСУРСА”

3.3.1 Програм развоја туристичке понуде

АКТИВНОСТИ:

- Подршка сеоском становништву за бављење туризмом;
- Реконструкција и изградња сеоске инфраструктуре у циљу развоја туризма;
- Формирање општинске туристичке организације;
- Креирање туристичких маршрута са суседним општинама;
- Подршка развоју ловног и риболовног туризма;
- Подршка развоју сеоског туризма;
- Подршка развоју агро туризма са акцентом на домаћу радиност (рад на пољу, спремање зимнице и др. активности),
- Развој верског туризма односно поклоничких путовања;
- Одржавање школа у природи;
- Размотрити могућности развоја здравственог туризма односно специфичних видова одвикавања од болести зависности око центара духовности;
- Размотрити могућност формирања герентолошких центара.

3.3.2 Програм развоја маркетиншких и промотивних активности

АКТИВНОСТИ:

- Наставити са израдом брошура и публикација;
- Израда Power Point презентација туристичке понуде;
- Израда и одржавање туристичке стране на општинском web-сајту;
- Учешће општинске туристичке организације и туристичке понуде на домаћим и међународним сајмовима и туристичким манифестацијама.

3.3.3 Програм развоја и стручног оспособљавања кадрова

АКТИВНОСТИ:

- Стручно оспособљавање радника за ефикасно коришћење нових технологија;
- Едукација за припрему и управљање пројектима;

11.4 ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Приликом дефинисања стратешких циљева заштите животне средине општине Ражањ пошли смо од Стратегије одрживог развоја Републике Србије, а који се односе на област заштите и унапређења животне средине и рационалног коришћења природних ресурса на територији Републике Србије, и то:

- Економски раст – право људи да боље живе;
- Успостављање одговарајућег праћења квалитета природних ресурса (вода, ваздух, земљиште);
- Одрживо коришћење природних ресурса (вода, ваздух, земљиште, шуме, биљне и животињске врсте);
- Рационално коришћење необновљивих извора енергије;
- Улагања у истраживање и коришћење алтернативних–обновљивих извора енергије;
- Иницијатива за примену нових, чистих, иновативних технологија, са одрживим коришћењем природних ресурса и смањењем отпада по јединици производа;
- Константна едукација становништва са становишта заштите и унапређења животне средине;
- Солидарност унутар и између генерација као и глобална солидарност.

Циљ општине Ражањ у области екологије јесте стварање могућности одрживог привредног, друштвеног и развоја инфраструктуре темељен на одржавању природне равнотеже и заштите животне средине. Овај развој треба да омогући квалитетно задовољење потреба садашњих генерација уз оптимално коришћење природног и створеног капитала тако да не угрози задовољење потреба будућих генерација на истом нивоу.

СТРЕТЕШКИ ЦИЉ 4: ”ЕКОЛОШКА ОПШТИНА СА ЗДРАВОМ ПИЈАЋОМ ВОДОМ, ЧИСТИМ ВАЗДУХОМ, ОПШТИНА ГДЕ СЕ ПРОИЗВОДИ ЗДРАВА ХРАНА И ЧУВА ЖИВОТНА СРЕДИНА”

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 4.1: ”УНАПРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА ВОДОСНАБДЕВАЊА И УПРАВЉАЊА ОТПАДНИМ ВОДАМА”

4.1.1 Програм изградње адекватне мреже водоснабдевања на територије целе Општине

АКТИВНОСТИ:

- Смањење губитака у мрежи система за водоснабдевање Брачин за 15% до 2020.год;
- Покривеност сеоских месних заједница водоводном мрежом ускаћеном са важећим законским прописима повећана за 80%;

- Решена дугорочна стратегија водоснабдевања до 2023.год.

4.1.2 Програм успостављања система управљања отпадним водама

АКТИВНОСТИ:

- Број становника обухваћен примарном и секундарном канализационом мрежом на територији општине повећан за 60%;
- Проценат пречишћене од укупно прикупљене отпадне воде износи 60% до 2020.год.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 4.2: „УНАПРЕЂЕЊЕ СИСТЕМА УПРАВЉАЊА ОТПАДОМ“

4.2.1 Програм успостављања система одлагања отпада према важећем законском оквиру

АКТИВНОСТИ:

- Трајно уклоњене и саниране дивље депоније до 2023.год;
- Општина Ражањ је укључена у регионални систем управљања отпадом –Нишки регион- до 2020.год.
- Развијен систем одлагања посебних врста отпада до 2018.год.

4.2.2 Програм организованог прикупљања отпада на територији целе општине

АКТИВНОСТИ:

- Сво становништво обухваћено организованим прикупљањем отпада до 2015.год;
- Проценат одвојених секундарних сировина од укупно прикупљеног отпада износи 40% до 2015.год.

СПЕЦИФИЧАН ЦИЉ 4.3: „ПОДИЗАЊЕ НИВОА СВЕСТИ СТАНОВНИШТВА У ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ“

4.3.1 Програм континуиране едукације становништва и привреде у области заштите животне средине

АКТИВНОСТИ:

- Уведени редовни едукативни и информативни програми и акције за становништво;

- Поддршка и едукација привреди и пољопривредницима у области заштите животне средине.

4.3.2 Програм развоја цивилног сектора и укључивања локалне заједнице у активности заштите животне средине

АКТИВНОСТИ:

- повећан број организација цивилног сектора и њихових активности у области заштите животне средине;
- успостављен редован систем обавештавања и испитивања становништва о питањима животне средине.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 4.4: “ ПОДСТИЦАЈ ОДРЖИВОГ КОРИШЋЕЊА ПРИРОДНИХ РЕСУРСА“

4.4.1 Програм одрживог газдовања природним ресурсима

АКТИВНОСТИ:

- Заштићени подземни извори воде и водотокови;
- Подстицај рационалне употребе воде, шума и земљишта.

4.4.2 Програм унапређења енергетске ефикасности

АКТИВНОСТИ:

- Повећана енергетска ефикасност за 20% до 2020.год;
- Испитана могућност употребе биомасе и енергије ветра.

СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉ 4.5: „ПОДИЗАЊЕ ОПШТИНСКИХ КАПАЦИТЕТА ЗА ПРАЋЕЊЕ СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ“

4.5.1 Програм успостављања система редовног праћења квалитета природних ресурса

АКТИВНОСТИ:

- Успостављен систем редовног праћења квалитета релевантних природних ресурса;
- Ојачана инспекцијска служба и сарадња са релевантним институцијама.

4.5.2 Програм развоја капацитета јавних служби за заштиту животне средине

АКТИВНОСТИ:

- Ојачана служба локалне самоуправе;
- Повећан технички и стручни капацитет ЈКП.

12. АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
1.1 ИНФРАСТРУКТУРА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
1.1.1.1 Главни пројекат реконструкције (изградње) локалног пута Послон Чесма - Л-15	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији реконструкције локалног пута Послон Чесма – Л-15	Општинска управа општине Ражањ Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру СО Ражањ	2014.	2015.	Обезбеђена сигурност и боља проходност саобраћаја	273.400	Министарство за инфраструктуру Буџет Општине
1.1.1.2 Главни пројекат реконструкције (изградње) локалног пута Црни Као-Мозгово	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији реконструкције локалног пута Црни Као-Мозгово	Општинска управа општине Ражањ Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру СО Ражањ	2015.	2016.	Обезбеђена проходност и сигурност саобраћаја као и повезивање са општином Алексинац	448.300	Министарство за инфраструктуру, Буџет Општине, Дирекција за изградњу општине Алексинац
1.1.1.3 Израда пројектне документације изградње локалног пута Грабово-Јошаница	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру СО Ражањ	2016.	2016.	Израђена пројектна документација	63.500	Министарство за инфраструктуру, Буџет Општине

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
1.1 ИНФРАСТРУКТУРА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
1.1.1.4 Главни пројекат изградње локалног пута Грабово- Јошаница	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји асвалтирања локалног пута Грабово- Јошаница	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2017.	2018.	Обезбеђе- на проходно- ст саобраћаја као и повезива- ње са суседном општином Соко Бањом	1.270.000	Минис- тарство за инфра- структуру, Буџет Општ- ине, Дирекција за изградњу Соко Бање
1.1.1.5 Израда пројектне документаци- је изградње локалног пута Церово- Малетина	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2014.	2014.	Израђена пројектна документ- ација	25.000	Мини- старство за инфраструктуру, Буџет Општ- ине
1.1.1.6 Главни пројекат изградње локалног пута Церово- Малетина	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји асвалтирање локалног пута Церово- Малетина	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2018.	2019.	Обезбеђе- на проходно- ст и сигурност саобраћаја	503.000	Министарст- во за инфра- структуру, Буџет Општ- ине

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
1.1 ИНФРАСТРУКТУРА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
1.1.1.7 Главни пројекат реконструкције локалног пута Ковиловица- Скорица	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји реконструкци- је локалног пута Ковиловица- Скорица	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2014.	2016.	Обезбеђе- на боља проходно- ст и сигурност саобраћаја	253.000	Министарст- во за инфра- структуру, Буџет Општ- ине
1.1.1.8 Главни пројекат реконструкци- је локалног пута Р-214 - Прасковче	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји реконструкци- је локалног пута Р-214 – Прасковче	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2014.	2015.	Обезбеђе- на боља проходно- ст и сигурност саобраћаја	137.600	Министарст- во за инфра- структуру, Буџет Општ- ине
1.1.1.9 Текуће одржавање путева	Редовно и квалитетно одржавање путне инфраструкт- уре	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	СО Ражањ	2014.	До краја	Крпљење рупа, просветљ- авање и сигнализа- ција путева	125.700	Буџет Општ- ине, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
1.1 ИНФРАСТРУКТУРА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
1.1.1.10 Израда пројектне документаци- је асфалтирања насељених места у општини Ражањ	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2014.	До краја	Израђена пројектна документација	312.500	Министарство за инфраструктуру, Буџет Општине
1.1.1.11 Главни пројекти асфалтирања насељених места у општини Ражањ	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји асфалтирања насељених места у општини Ражањ	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2014.	До краја	Асфалтирано 80% улица и сокака	6.253.400	Министарство за инфраструктуру, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу, Буџет Општине, сопствено учешће грађана
1.1.1.12 Израда пројектне документаци- је асфалтирања пута од Рубинових плантажа до постојећег асфалтног пута у насељу Рујиште	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру СО Ражањ	2015.	2016.	Израђена пројектна документација	18.750	Министарство за инфраструктуру, Буџет Општине

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
1.1 ИНФРАСТРУКТУРА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
1.1.1.13 Главни пројекат асвалтирања пута од Рубинових плантажа до постојећег асвалтног пута у насељу Рујиште	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји асвалтирања пута од Рубинових плантажа до постојећег асвалтног пута у насељу Рујиште	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфраструктуру, СО Ражањ	2016.	2017.	Обезбеђена проходност саобраћаја	375.800	Министарст- во за инфра- структуру, Буџет Општ- ине, А.Д. "Рубин" Крушевац
1.1.2.1 Израда пројектне документаци- је регулисања паркинг простора (код Металопрера- де и зграде ЈКП Комуналац)	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфра- структуру, СО Ражањ	2014.	2014.	Израђена пројектна документа ција	5.250	Министар- ство за инфра- структуру, Буџет општине
1.1.2.2 Главни пројекат регулисања паркинг простора(код Металопрера- де и ЈКП Комуналац)	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји изградње паркинг простора	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министар- ство за инфра- структуру, СО Ражањ	2014.	2014.	Изграђен паркинг простор	103.550	Министарст во за инфра- структуру, Буџет општине

1.1.3.1 Израда пројектне документације изградње бициклистичке стазе	Израда пројектно-техничке документације	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру, СО Ражањ	2016.	2016.	Израђена пројектна документација	1.250	Министарство за инфраструктуру, Буџет општине
1.1.3.2 Главни пројекат изградње бициклистичке стазе	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње бициклистичке стазе	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру, СО Ражањ	2016.	До краја	Израђена бициклистичка стаза	25.200	Министарство за инфраструктуру, Буџет општине
1.1.4.1 Израда пројектне документације уређења пољских путева на територији општине Ражањ	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру, СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Израђена пројектна документација	6.500	Министарство за инфраструктуру, Буџет Општине
1.1.4.2 Главни пројекат уређења пољских путева на територији општине Ражањ	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији уређења пољских путева	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу	Министарство за инфраструктуру, СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Боља проходност пољских путева	125.500	Министарство за инфраструктуру, Буџет Општине, Месне заједнице

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
1.2 ИНФРАСТРУКТУРА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекиван и резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
1.2.1.1 Израда пројектне документације комплетне реконструкције секундарне водоводне мреже у Ражњу	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ ЈКП "Комуналац"	Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде, СО Ражањ ЈКП Комуналац	2014.	2014.	Израђена пројектна документација	7.500	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац
1.2.1.2 Главни пројекат комплетне реконструкције секундарне водоводне мреже у Ражњу	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији реконструкције секундарне водоводне мреже	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП "Комуналац"	Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде СО Ражањ ЈКП Комуналац	2015.	До краја	Квалитетније водоснабдевање града		Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац

1.2.1.3 Израда пројектне документације за изградњу резервоара у насељу Прасковче	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, СО Ражањ, ЈКП Комуналац	2014.	2014.	Израђен пројекат	500.000	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац
1.2.1.4 Реализација активности на изградњи резервоара у Прасковчу	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији на изградњи резервоара	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, СО Ражањ, ЈКП Комуналац	2015.	2016.	Квалитетније водоснабдевање	7.000.000	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац

1.2.1.5 Израда пројектно техничке документације водоснабдевања општине Ражањ и успутних села општине Алексинац из водосистема «Бован»	Израда пројектно техничке документације	Фонд за изградњу регионалног водовода са акумулације "Бован" за општине Алексинац, Ражањ, Сокобања и Параћин	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, СО Ражањ, СО Алексинац, СО Сокобања, СО Параћин	2015.	2015.	Урађен пројекат	3.000.000	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, СО Ражањ, СО Алексинац, СО Сокобања, СО Параћин
1.2.1.6 Главни пројекат водоснабдевања општине Ражањ и успутних села општине Алексинац из водосистема "Бован"	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији водоснабдевања Општине	Фонд за изградњу регионалног водовода са акумулације "Бован" за општине Алексинац, Ражањ, Сокобање и Параћина	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде СО Ражањ, СО Алексинац, СО Сокобања, СО Параћин	2016.	До краја	Решено питање водоснабдевања на целој територији општине Ражањ	5.881.000	Министарство пољопривреде шумарства и водопривреде Донације, Претприступни инструмент (ИПА фонд), Буџет Општина Алексинац, Ражањ, Сокобања и Параћин Сопствено учешће грађана
1.2.1.7 Израда пројектне документације за прикључење МЗ на регионални систем водоснабдевања	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2016.	До краја	Израђена пројектна документација	20.700	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Буџет Општине

1.2.1.8 Главни пројекат прикључења Месних заједница на регионални систем водоснабдевања	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији прикључења Месних заједница на регионални систем водоснабдевања	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2016.	До краја	Прикључивање грађана на регионални систем водоснабдевања	406.000	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Донације, Буџет Општине, Сопствено учешће грађана
1.2.1.9 Главни пројекат изградње резервоара Ражањ	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње резервоара Ражањ	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац, Фонд Бован	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, СО Ражањ, Фонд "Бован", ЈКП Комуналац	2016.	До краја	Изградња 2 коморе од 1.000 литара као предуслов за повећање капацитета воде.	375.850	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Донације, Буџет Општина оснивача фонда
1.2.1.10 Главни пројекат изградње испуста на централном водоводу	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње испуста на централном водоводу	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП "Комуналац"	СО Ражањ, ЈКП Комуналац	2014.	2014.	Изграђен испуст на централном водоводу за испирање мреже	10.700	Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац

1.2.1.11 Постављање водомера са даљинским очитавањем у граду	Постављање водомера са даљинским очитавањем у граду	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ ЈКП Комуналац	2016.	До краја	Боља снабдеве- ност становни- штва пијаћом водом	25.500	Министар- ство пољоп- ривреде шумарства и водопривре- де Буџет Општине, ЈКП Комуналац
1.2.1.12 Израда пројектне документаци- је реконстру- кције и каптирања појединих сеоских водовода	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	СО Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	2014.	До краја	Израђена пројектна документ- ација		Мин. пољоп- ривреде шумарства и водопривре- де Буџет Општине, Месне заједнице, Групе грађана
1.2.1.13 Генерални пројекат реконструкци- је и каптирања појединих сеоских водовода	Реализација пројекта реконструкци- је појединих сеоских водовода	Општинска управа општине Ражањ Месне заједнице Групе грађана	СО Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	2014.	До краја	Легализа- ција сеоских водовода		Министар- ство пољоп- ривреде, шумарства и водопривре- де Буџет Општине, Месне заједнице, Групе грађана

1.2.1.14 Израда пројектне документаци- је изградње хлорних станица за насељена места	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	СО Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	2014.	До краја	Израђена пројектна документ- ација	3.500	Министар- ство пољоп- ривреде, шумарства и водопривре- де Буџет Општине, Месне заједнице, Групе грађана
1.2.1.15 Главни пројекат изградње хлорних станица за насељена места	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји изградње хлорних станица	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	СО Ражањ, Месне заједнице, Групе грађана	2014.	До краја	Квалитет- није водосна- бдевање грађана	69.800	Министар- ство пољоп- ривреде шумарства и водопривре- де Буџет Општине, Месне заједнице, Групе грађана
1.2.1.16 Израда пројектне документаци- је реновирања сеоских чесама	Израда пројектне документаци- је	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу, Месне заједнице	СО Ражањ Месне заједнице	2015.	До краја	Израђена пројектна документ- ација		Буџет Општине, Месне заједнице

1.2.1.17 Главни пројекат реновирања сеоских чесама	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји реновирања сеоских чесама	Општинска управа општине Ражањ, Фонд за грађевинско земљиште, путеве и изградњу, Месне заједнице	СО Ражањ Месне заједнице	2015.	До краја	Одржана водосна- бдеваност грађана		Буџет Општине, Месне заједнице
1.2.2.1 Израда пројектне документаци- је изградње колектора за пречишћава- ње отпадних вода у Ражњу	Израда пројектне документаци- је	ЈКП Комуналац, Општинска управа општине Ражањ	Министарс- тво за заштиту животне средине, СО Ражањ	2014.	2014.	Израђена пројектна документ- ација	38.500	Мин. (фонд) за заштиту животне средине, Буџет Општине
1.2.2.2 Главни пројекат изградње колектора за пречишћава- ње отпадних вода у Ражњу	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документаци- ји изградње колектора за пречишћава- ње отпадних вода	ЈКП "Комуналац", Општинска управа општине Ражањ	Министарс- тво за заштиту животне средине, СО Ражањ	2014.	2015.	Пречишћ- ена отпадна вода која се испушта у Ражањску реку	770.450	Министарс- тво заштите животне средине, Дирекција за воде, Донације, Буџет Општине
1.2.2.3 Израда пројектне документац- ије канализацио- не мреже за сва насељена места на територији општине Ражањ	Израда пројектне документац- ије	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Израђена пројектна документ- ација	220.800	Донације, Министарс- тво за заштиту животне Средине, Буџет Општине

1.2.2.4 Главни пројекат изградње канализационе мреже за сва насељена места на територији општине Ражањ	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње канализационе мреже	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Решавање питања отпадних вода у насељеним местима на територији Општине	4.409.100	Донације, Министарство за заштиту животне средине, Буџет Општине, Сопствено учешће грађана
1.2.3.1 Израда пројектне документације за изградњу робне пијаце у граду	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ ЈКП Комуналац	2016.	2016.	Израђена пројектна документација	1.000	Буџет Општине
1.2.3.2 Главни пројекат изградње робне пијаце у граду	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње робне пијаце у граду	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП "Комуналац"	СО Ражањ ЈКП "Комуналац"	2017.	2017.	Израђена робна пијаца у граду	21.000	Министарство за капиталне инвестиције Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац
1.2.3.3 Главни пројекат додатног опремања сточне пијаце у граду	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији уређења сточне пијаце	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ ЈКП Комуналац	2015.	До краја	Израђена сточна пијаца са инфраструктуром у граду		Министарство за капиталне инвестиције Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац

1.2.3.4 Израда пројектне документације изградње и реконструкције капела у насељеним местима	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Израђена пројектна документација	5.100	Буџет Општине
1.2.3.5 Главни пројекат изградње и реконструкције капела у насељеним местима	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње и реконструкције капела	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Бољи квалитет услуга	101.200	Буџет Општине, Сопствено учешће грађана
1.2.4.1 Израда пројектне документације за изградњу трансфер станице	Израда пројектне документације	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ, ЈКП Комуналац	2014.	2015.	Изградња трансфер станице на територији општине Ражањ	1.000	Министарство за заштиту животне средине, Буџет Општине
1.2.4.2 Главни пројекат изградње трансфер станице	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње трансфер станице	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ ЈКП Комуналац	2015.	До краја	Изградња трансфер станице на територији општине Ражањ	21.300	Министарство за заштиту животне средине, Донације, Буџет Општине, ЈКП Комуналац

1.2.4.3 Набавка основних средстава	Набавка механизације за рад у трансфер станици	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ ЈКП Комуналац	2015.	До краја	Коришћење механизације за рад у трансфер станици	31.000	Буџет општине, Донације
1.2.5.1 Изградња, реконструкција, санација и адаптација Домова културе у Месним заједницама	Реконструкција и адаптација Домова културе	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Извршена реконструкција и адаптација Домова културе	3.300.000	Донације, Буџет Општине, Месне заједнице
1.2.5.2 Издава пројектне документације на изградњи, реконструкцији, санацији и адаптацији просторија МЗ	Изградња и реконструкција просторија Месних заједница	Општинска управа општине Ражањ Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Обезбеђење просторије за потребе Месних заједница		Буџет Општине, Месне заједнице
1.2.5.3 Изградња, реконструкција, санација и адаптација просторија МЗ	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документацији изградње и реконструкције просторија МЗ	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	СО Ражањ, Месне заједнице	2014.	До краја	Обезбеђење просторије за потребе Месних заједница		Буџет Општине, Месне заједнице

1.3.1.1 Замена дрвених бандера са бетонским стубовима	Замена дрвених бандера са бетонским стубовима	ЕПС Општинска управа општине Ражањ	СО Ражањ, ЕПС Месне заједнице	2014.	До краја	Извршена замена бандера		ЕПС, Буџет Општине
---	---	---------------------------------------	-------------------------------------	-------	----------	-------------------------	--	--------------------------

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
2.1 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТАНОСТИ								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
2.1.1.1 Анализа стања образовног система и мреже образовних установа у општини Ражањ	На основу Правилника о изради мреже школа организовати обилазак терена и урадити демографску и грографску анализу; На основу подтака Националне службе за запошљавање Пореске управе и др. релевантних показатеља урадити економску анализу, анализу стања школских објеката, дидактичких средстава..	Одељење за општу управу, друштвене делатности, Просветни инспектор, Школе, Месне заједнице	Скупштине општине, Министарства просвете	2014.	2014.	Усвојена одлука о мрежи школа на територији општине Ражањ	1.000	Буџет Општине Ражањ

2.1.2.1 Одржавање објеката за спровођење образовног процеса	Одржавање објеката централних школа у Ражњу, Витошевцу и Новом Брачину. Адаптација објеката истурених одељења ...	Одељење за општу управу и друштвене делатности, Председник општине, Школе, конкретна месна заједница	Скупштине општине, Министарство просвете, локалне заједнице	2014.	До краја	Реконструисани и санирани школски објекти на територији целе Општине	100.000	Министарство просвете, и Буџет општине Ражањ
2.1.3.1 Отварање нове средње и високе школе у Ражњу	Упутити захтев Министарству просвете за укључивање средње школе у мрежу средњих школа у Србији; Урадити план и програм наставе; Ангажовати кадрове;	Служба Општинске управе за послове образовања; Просветна инспекција; Основна школа «Иван Вушовић» из Ражања	Скупштине општине; Министарства просвете; Локалне заједнице	2014.	2015.	Побољшана структура образовних институција у општини; Деца из општине имају близу средњу школу; Долазе ученици и из суседних општина.	2000	Министарство просвете, Буџет општине

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

2.2 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТАНОСТИ

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекиван и резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
2.2.1.1 Санација објеката од значаја за културу у сарадњи са институцијама на локалном и републичком ниоу	Реконструкција крова Дома културе у Ражњу; Реконструкција мокрог чвора, санација ентеријера Дома културе; Уређење Завичајног музеја, припрема поставке; Санација домова културе у неким МЗ	Центар за културу	Скупштина општине	2014.	До краја	Унапређења инфраструктура из области културе и створени услови за богаћји културни живот како у граду тако и у селима	100.000	Буџет општине, Министарство културе, Донације

2.2.1.2 Развој културне понуде за младе у Ражању	Различитим активностима подстицати развој свести грађана о култури и свим њеним садржајима. Организовати културне скупове из области народног стваралаштва, ликовне колоније, песничке вечери, позоришне представе	Центар за културу	Скупшти- не општине, локалне заједнице	2014.	До краја	Развијена културна свест грађана општине Ражањ и млади своје слободно време користе за културне и спортске активно- сти	1.000	Буџет општине, Мини- старство културе, донације
---	---	----------------------	--	-------	----------	---	-------	--

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

2.3 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТАНОСТИ

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекиван и резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
2.3.1.1 Израда и усвајање локалног акционог плана за спорт	Израда плана	Локални тим за израду плана, Канцеларија за младе	Скупшти- на општине, Министар- ство омладине и спорта	2014.	До краја	Урађен и усвојен план	1.000	Буџет општине
2.3.1.2 Формирање спортског савеза општине Ражањ	Формирање и регистрација Савеза	Канцеларија за младе	Скупшти- на општине, Министар ство омладине и спорта	2014.	2014.	Формиран савез	1.000	Буџет општине

2.3.2.1 Реконструкција и одржавање објеката за бављење спортом, школским и аматерским	Изградња спортских терена у месним заједницама, Изградња спортске хале у школи у Ражњу, Изградња тениских терена у Н.Брачину	Локална самоуправа, Школе	Скупштина општине, Спортска удружења, Министарство спорта	2014.	До краја	Развој и унапређење спортских школских, наставних и ваннаставних активности	5.000	Буџет општине, Донације
АКЦИОНИ ПЛАНОВИ 2.4 ДРУШТВЕНЕ ДЕЛАТАНОСТИ								
Пројекат/активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ресурси
2.4.1.1 Редовно информисање јавности о значају идентификације злостављане, занемарене и злоупотребе деце	Организовање трибина, округлих столова и медијских наступа	Центар за социјални рад, Локална самоуправа	Министарства за социјалну политику, Локалне самоуправе, локалне заједнице, НВО	2014.	До краја	Побољшана свест грађана о проблему злостављане, злоупотребе и занемарене деце	1.000	Буџет општине
2.4.1.2 Збрињавање злостављаних чланова породице	Обезбеђивање сигурне средине, организован рад са злостављаним лицима	Центар за социјални рад, ПС Ражањ, Здравствени центар, Локална самоуправа	Министарства за социјалну политику, Локалне самоуправе, локалне заједнице, НВО	2014.	До краја	Обезбеђена сигурна средина за злостављане	1.000	Буџет општине

2.4.1.3 Отварање дневног боравка за старе	Идентификациј а старачког становништва као и оних слабијег материјалног стања са подручја општине Ражањ. Опремање објекта старог стационара за потребе Центра за старе.	Центар за социјални рад, Општина Ражањ	Министар ства за социјалну политику, Локалне заједнице, НВО	2015.	2015.	Обезбеђени услови за смештај старачког домаћинс- тва на територији општине Ражањ	10.000	Буџет општине,
2.4.1.4 Едукација запослених у здравству као и њихова специјализа- ција и стручно усавршавање	Активности на припреми програма и финансијске подршке за едукацију и специјализа- цију кадрова	Дом здравља Ражањ	Министар- ство здравља, Општина Ражањ	2014.	До краја	Формиране су специјали- стичке службе, усавршен је кадар, смањен је степен смртности	208.000	Минист- арство здравља, донатори
2.4.1.5 Формирање службе за кућну негу и службе за хитну помоћ	Обезбеђење потребне документације, доношење одлуке о оснивању, обезбеђење финансијских средстава, опreme и кадрова	Дом здравља Ражањ	Министар- ство здравља,	2014.	2015.	Формирана је служба, смањена је смртност становни- штва	200.000	Министа рство здравља, донатори Буџет општине Ражањ
2.4.1.6 Набавка санитетских возила	Прикупљање понуда за набавку возила прилагођених за превоз болесних лица, обезбеђење средстава и набавка	Дом здравља Ражањ	Министар- ство здравља, Општина Ражањ	2014.	До краја	Боља мобилност служби Дома здравља, смањена смртност	36.000	Минис- тарство здравља, донатори Општина Ражањ

2.4.2.1 Израда социјалне карте општине Ражањ	Прикупљање података о социјалном статусу становништва општине Ражањ, њихова систематизација и израда социјалне карте	Центар за социјални рад општине Ражањ	Министарство за социјална питања, Скупштина општине, Локалне заједнице	2014.	До краја	Урађена база података о социјалном статусу становништва општине Ражањ	1.000	Буџет општине
--	--	---------------------------------------	--	-------	----------	---	-------	---------------

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
3.1 ПРИВРЕДА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
3.1.1.1 Припрема планске документације за формирање индустријске зоне: - зона за метало-прерађивачку грађевинску и хемијску индустрију;	Формирање индустријске зоне је од изузетне важности за привлачење инвестиција па је зато неопходно благовремено припремити документацију	Стручна служба надлежна за изградњу и путеву у оквиру ОУ	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	До краја	Створене су основе и спроведено формирање индустријске зоне	25.000	Буџет Општине, развојни фондови, НВО, потенцијални инвеститори
3.1.1.2 Парцелација земљишта	Организованије лоцирање будућих инвестиција на бази усвојених планских докумената	Стручна служба надлежна за изградњу и путеву у оквиру ОУ	Локалне самоуправе	2014.	До краја	Земљиште је спремно за прилив нових инвестиција	25.000	Буџет Општине, развојни фондови, НВО, потенцијални инвеститори

3.1.1.3 Подстицај решавању имовинско- правних односа у општини	Подршка локалне самоуправе у бољем сагледавању и отклањању проблема имовинско- правне природе	Одељење за привреду, финансије и имовинско- правне послове	Владиних институција	2014.	До краја	Олакшана је приватиза- ција предузећа	1.000	Буџет Општине
3.1.1.4 Инфраструктурно опремање индустријске зоне	Изградња комуналне и путне инфраструктуре на подручју индустријске зоне у циљу ефикаснијег прилива инвестиција	Стручна служба надлежна за изградњу и путеве у оквиру ОУ	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	До краја		50.000	Буџет Општине, развојни фондови, НВО, потенцијални инвеститори
3.1.1.5 Поспешивање и отварање нових и проширење постојећих производних капацитета	Ангажовање локалне самоуправе и инвеститора на стварању одговарајућег амбијента за прилив нових и проширење постојећих капацитета	Канцеларија за локални економски развој, Стручне службе инвеститора	Владиних и локалних институција, развојних фондова, банака	2014.	До краја	Повећан је број запослених, профитабилност предузећа и стандард становништва	1.500.000	Средства инвеститора, Светске банке, пословних банака.
3.1.1.6 Оснивање слободне царинске зоне	Креирање атрактивног амбијента за привлачење инвестиција	Канцеларија за локални економски развој	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	До краја	Већи број успешних привредних субјеката	40.000	Владине институције донатори

3.1.2.1 Израда и доношење нове Стратегије развоја малих и средњих предузећа и предузетништва на територији општине Ражањ 2015-2020	Развој МСП представља значајан фактор развоја привреде општине Ражањ	Канцеларија за ЛЕР, удружење привредника и предузетника	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2015.	До краја	Повећање извоза и раст БДП-а и дохотка, запошљавања и инвестиција	5.000	Буџет Општине, развојни фондови, НВО
3.1.2.2 Представљање инвестиционог потенцијала општине на сајмовима у земљи и иностранству	Промоција инвестиционог потенцијала посредством савремених софтверских решења и штампаних брошура	Канцеларија за локални економски развој	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	До краја	Веће учешће инвестиција у ЛЕР и развој економског окружења	5.000	Буџет Општине, локална привреда, донатори
3.1.3.1 Даљи развој јединствене базе података о привредним субјектима у општини	Прикупљање података, обезбеђење одговарајуће рачунарске софтверске подршке	Канцеларија за ЛЕР, удружење привредника и предузетника	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	До краја	Формирана је јединствена база података са јасним прегледом броја привредних субјеката	1.000	Буџет Општине, локална привреда, донатори
3.1.3.2 Подстицај удруживању, регионалном и међународном повезивању локалне привреде	Помоћ локалној привреди и МСП у развоју кластера, франшиза и удружења посебно на међународном нивоу	Канцеларија за локални економски развој	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	До краја	Промена нивоа привредних активности	4.000	Буџет Општине, локална привреда, фондови

3.1.3.3 Едукације предузетника из области финансијског пословања, маркетинга, технолошких иновација и сл.	Едукација која ће предузетницима омогућити да савладају технике и методе које ће допринети бољем пословању и развоју њиховог бизниса	Канцеларија за локални економски развој, Удружење предузетника	Владиних и локалних институција, НВО и развојних фондова	2014.	Д краја	Побољшан је квалитет људског ресурса као услова конкурент- ности локалне привреде	3.000	Буџет Општине, Донатори
3.1.4.1 Јачање удружења постојећих привредника и предузетника општине Ражањ	Организационо и кадровско јачање Удружења предузетника за послове пружања техничке и стручне помоћи МСП и предузетницима општине	Удружење предузетника, Локална самоуправа	Владиних и локалних институција, НВО, развојних агенција, банака	2014.	До краја	Већи број нових послова, јача и удружена привреда, конкурент- ни производи	10.000	Предузет- ници, Буџет Општине, донатори
3.1.4.2 Промоција инвестици- оног капацитета општине Ражањ	Промоција локалних капацитета за инвестирање, виртуални простор, маркетинг преко лидера и лобија	Канцеларија за локални економски развој, Удружење предузетника, Удружење привредника	Регионалне привредне коморе, међународн- их организација	2014.	До краја	Веће учешће инвестиција у ЛЕР и развој економског окружења	1.000	Буџет Општине, локална привреда, Министар- ства, донатори

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
3.2 ПОЉОПРИВРЕДА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
3.2.1.1. Формирање базе података о свим видовима пољопривредне производње, регистрованим пољопривре- дним газдинствима, удружењима, задругама.	Прикупљање података о сточном фонду и засејаним пољопривред- ним површинама, производним потребама као и потребама за репроматери- јалом (пријављене површине и сточни фонд при регистрацији и обнови регистрација пољопривре- дних газдинстава)	Одељење за привреду и финансије Општине Ражањ, Канцеларија за ЛЕР, општински фонд за развој пољопривре- де	Управа за трезор- Ражањ	2014.	До краја	Садржајнија евиденција о засејаним површинама пољопривре- дних производа и распожи- вом сточном фонду, производним потребама и потребама за репроматери- јалом пољопривре- дних газдинстава, удружења и задруга, могућност финансира- ња и стимулисања одређених видова пољопривре- дне производње	2.000	Буџет општине Ражањ, други извори
3.2.1.2 Идентификова- ње и евидентирање напуштеног пољопривре- дног земљишта	Попис и картирање напуштеног и деградираног земљишта ради анализа и доношења програма његовог коришћења и регенерације	Одељење за привреду и финансије општине Ражањ, Месне канцеларије, Фонд за развој пољопривре- де	Геодетске службе, СО, међународне и домаће развојне организације грађани месних заједница	2014.	До краја	Веће обработе површине и укрупњавање поседа идр	3.000	Буџет Општине Ражањ, Други извори

3.2.1.3 Подстицај у формирању удружења пољопривре- дника, кооператива и задруга	Едукација пољопривре- дног становништва и промовисање значаја и предности које пружају удружења и задруге и обезбеђење финансијске подршке од стране ЛС	Канцеларија за локални економски развој	НВО, Министар- ство пољопривре- де, Министар- ство за државну управу олакшава- њем поступка регистрације и др.	2014.	До краја	Формирано је 15 удружења пољопривре- дних произвођача и повећање броја задруга	1.000	Средства буџета општине Ражањ намењена за област пољопривреде, средства министар- ства, фондова за развој села и пољопривреде и др.
3.2.1.4 Субвенциони- сање пољопривредне производње од стране локалне самоуправе и фонда за развој пољопривреде	Формирање средства у буџету за пољопривре- ду	СО, Фонд за развој пољопривре- де	Удружења пољопривре- дника	2014.	До краја	Повећан обим пољопривре- дне производње у оним гранама пољопривре- де које су у складу са Стратегијом пољопривре- де одређене као приоритет	40.000	Буџет Општине
3.2.1.5 Формирање службе за пољопривреду у оквиру општинске управе Општине Ражањ	Доношење скупштинске одлуке о формирању ове службе, техничко опремање и упошљавање стручних кадрова из области пољопривре- де	СО, Одељење за привреду и финансије	Министар- ство надлежно за послове пољопривре- де	2014.	До краја	Боље пружање услуга пољопривред- ним произвођачи- ма у погледу стручне помоћи и решавању других питања из ове области.	3.000	Буџет Општине
3.2.1.6 Интензивирање сарадње између пољопривре- дних произвођача и предузећа за прераду пољопривре- дних производа	Подстицање дијалога између пољопривре- дних произвођача и прерађивача њихових производа	Стручна служба за пољопривре- ду у оквиру ОУ Општине Ражањ	Предузетни- ци- прерађивачи и извозници пољоприв. производа, удружења пољопривре- дника, МЗ, грађани	2014.	До краја	Усклађена производња у пољопривре- ди по квалитету и обиму са потребама предузећа за прераду пољопр.про- извода	2.000	Развојни фондови, донатори

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
ПОЉОПРИВРЕДА								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
3.2.2.1 Изградња система за наводњавање и путне мреже кроз пољопривредно земљиште	Израда пројектне документа- ције, обезбеђење финансијских средстава и сама изградња	Стручна служба надлежна за изградњу и путеве у оквиру ОУ, јавна предузећа	Грађана, месних заједница, Владиних институција, Донатора	2014.	До краја	Изграђени системи и путна мрежа (око 40 км), повећана пољопривре- дна производња и др.	500.000	Буџет Општине, развојни фондови, донатори
3.2.2.2 Програм укрупњавања пољопривре- дних површина	Израда програма уређења пољопривре- дног земљишта у државној својини, давање земљишта у закуп, закуп или замена пољопривред- них парцела	Стручна служба пољопривре- де ОУ	Комисије за уређење пољопривре- дних површина, Месних заједница, Геодетске службе и др.	2014.	До краја	Формиране су веће површине, смањени су трошкови производње,	2.000	Буџет Општине, развојни фондови
3.2.2.3 Израда и одржавање агро стране на web сајту општине	Израда и одржавање web стране на сајту	Канцеларија за локални економски развој	Министар- ства, донатори	2014.	До краја	Боља информисано ст о пољопривред и, берза пољопривред них производа	1.000	Буџет општине
3.2.2.4 Едукација из области пољопривредне производње	Доношење програма и спровођење едукација у области пољоприв- редне производње	Канцеларија за локални економски развој	Лок.самоу- права, министарст- во пољопривре- де, Регионал на ПК, Факултети из области пољопривре- де	2014.	До краја	Едуковано је 200 пољо. произвођача, омогућена је производња у складу са стандардима ЕУ, повећан је принос у пољ.произво- дњи	50.000	Буџет општине, средства Министар- ства надлажног за пољоприв- реду, донатори и др.

3.2.3.1 Планско осемењавање, матичење, селекција и обележавање стоке	Формирање базе података о сточном фонду, евиденција о променама и спроведеним осемењава- њима	Стручна служба пољопривре- де ОУ	Министарст- во за пољопривре- ду, Ветеринар- ске службе	2014.	До краја	Формирана је база података о обележеној стоци, извршена је селекција, добијене су висококвалит етна грла стоке, повећан квалитет меса и млека	2.000	Министар- ство пољопривреде, средства буџета
3.2.3.2 Унапређење здравствене заштите стоке	Формирање ветеринар- ских центара по појединим областима на територији општине и редовнија контрола стоке	Стручна служба пољопривре- де ОУ	Ветеринар- ске службе, грађани, месне заједнице	2014.	До краја	Формирани су ветеринарски центри, смањена је смртност стоке,	10.000	Буџет Општине, министар- ства, донатори

3.2.3.3 Усклађивање са међународним стандардима и стандардима ЕУ и стварање могућности извоза	Едукација пољопривре- дног становништва у вези са стандарди- зацијом у пољопривре- дној производњи, редовне контроле производа.	Стручна служба пољопривре- де ОУ	Овлашћене агенције за стандарди- зацију, министарс- тва, привредни subjekti- прерађивачи пољопривре- дних производа	2014.	До краја	Добијање производа по стандардима ЕУ, повећање извоза и побољшани спољно- трговински биланс.	10.000	Министарс- тва, фондови за развој пољопривреде, донатори, привредни subjekti
3.2.4.1 Организовани наступ пчелара на сајмовима и изложбама	Израда програма посете на сајмовима и сам одлазак на сајмовима	Канцеларија за локални економски развој	СО, удружења пчелара	2014.	До краја	Обезбеђена је организована продаја великих количина производа	1.000	Буџет Општине
3.2.5.1 Подизање нових засада воћа	Набавка високородних садница, испитивање квалитета земљишта и засађивање садница	Удружења произвођача воћа	Министар- ства, месне заједнице, прерађивачи воћа	2014.	До краја	Повећан је број засада, производња воћа, упошљен је већи број сезонских радника, повећан прилив сред- од извоза	10.000	Фондови за развој пољопривреде, прерађивачи воћа

3.2.5.2 Подршка отварању нових хладњача, сушара за воће	Финансијска и друга подршка изградњи нових капацитета за прераду и хлађење воћа, нових сушара	Предузетни- ци у области прераде воћа	СО, Министар- ства	2014.	До краја	Повећан је број хладњача, смањене су количине уквареног воћа, упошљена нова радна снага, повећан извоз	5.000	Донатори, фондови за развој приватног сектора,ос- тали извори
3.2.5.3 Унапредити механизацију и технологију на пољопривред- ним газдинствима	Сагледати потребе за механизаци- јом и технологијом у складу са облицима и врстама производње, информиса- ње о потенцијал- ним инвестито- рима, израда пројекта и конкурисање за нову механизацију	Канцеларија за локални економски развој	Пословне Банке, Министар- ства, Удружења пољопривре- дних произвођача	2014.	До краја	Повећана је продуктив- ност рада на пољопривре- дним газдинстви- ма и смањени трошкови производње	100.000	Донације, Буџет Општине, Министар- ства и остали извори.
3.2.5.4 Урадити анализу земљишта и побољшати квалитет одговарајућим ђубрењем	Анализа земљишта и утврђивање предлога мера за побољшање квалитета истог	Стручна служба из области пољопривре- де	Министарст- ва, Стручне службе за анализу земљишта	2014.	До краја	Обезбеђени су већи приноси на истим површинама, остварен је бољи квалитет производа	1.000	Министар- ство пољопри- вреде

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ								
3.3 РУРАЛНИ ТУРИЗАМ								
Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
3.3.1.1 Формирање општинске туристичке организације	Израда програма и планова формирања туристичке организација, израда туристичке понуде	Локална самоуправа	Министар- ство туризма, носиоци туристичке понуде	2014.	До краја	Повећан је број туриста, формирана је база туристичке понуде на једном месту	3.000	Министа- рства, Буџет Општине
3.3.1.2 Развој ловног и риболовног туризма	Подршка развоју ловног и риболовног туризма	Удружење ловаца, удружење риболоваца	Министар- ство туризма, Министар- ство пољопривре- де, НВО, развојне организације	2014.	До краја	Створени су почетни услови за развој ловног и риболовног туризма	2.000	Ловци, риболовци, предузет- ници, Буџет Општине, Министарс тво туризма
3.3.1.3 Подршка развоју сеоског и агро туризма	Организова- ње едукација и стимулисање развоја овог облика туризма	Канцеларија за локални економски развој	Министар- ства, НВО	2014.	До краја	Реконструи- сани капацитети и изграђени нови за пружање туристичких услуга, припрем- љена туристичка понуда, повећан број туриста	3.000	Спонзори и донатори, сопствена средства носиоца туристи- чких услуга

3.3.1.4 Развој верског туризма	Промоција манастира на територији Општине и формирање туристичке понуде у вези са тим	Црквени одбори, манастири	Локална самоуправа, Министарство вера, Министарство туризма	2014.	До краја	Повећан број туриста	1.000	Донатори, буџет Општине, министарства
--------------------------------	---	---------------------------	---	-------	----------	----------------------	-------	---------------------------------------

3.3.1.5 Одржавање школа у природи	Одређивање просторних подручја, израда програма, припрема смештајних капацитета	Општинска туристичка организација	Министарства, школе, Локална самоуправа, предузетници	2014.	До краја	Повећани прилив новчаних средстава по основу ових активности	3.000	Министарства, Буџет Општине
-----------------------------------	---	-----------------------------------	---	-------	----------	--	-------	-----------------------------

3.3.2.1 Промоција туристичке понуде	Израда брошура, презентација, одржавање туристичке стране на општинском сајту	Туристичка организација општине Ражањ, Канцеларија за локални економски развој	СО, предузетници	2014.	До краја	Повећан број туриста, већи новчани прилив	5.000	Буџет Општине
-------------------------------------	---	--	------------------	-------	----------	---	-------	---------------

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

3.3 ЛОКАЛНА САМОУПРАВА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекиван и резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
3.3.2.2 Маркетиншка промоција општине Ражањ у циљу привлачења инвестиција, кредита и донација	Припрема и штампање промотивног материјала на српском и енглеском језику са подацима о општини, о природним и економским потенцијалима могућностима за улагање и сл.	Општинска управа општине Ражањ, Канцеларија за локални економски развој	Скупштине општине, Председ- ника општине	2014.	До краја	Довољна информи- саност јавности, домаће и стрране, о општини Ражањ и њеним потенција лима	50.000	Буџет општине
3.3.2.3 Редовно ажурирање WEB сајта општине са новим информацијама	WEB презентација општине Ражањ са свим информаци- јама о Општинској управи, јавним предузећима и установама, економији, потенцијалима за развој, отвореним линком за питања грађана, богата фотографијама ...	Канцеларија за локални економски развој, Општинска управа	Скупштине општине, Општинско г већа, Председник а општине	2014.	До краја	Уређена презента- ција која је транспа- рентна и пружа довољно информац ија о општини Ражањ	1.000	Буџет општине

3.3.3.1 Стручно оспособљавање радника Општинске управе, јавних предузећа и установа за ефикасно коришћење нових технологија	Семинари, курсеви и тренинзи за коришћење рачунара и софтвера	Општинска управа, јавна предузећа и установе	Председника општине и Начелника општинске управе	2014.	До краја	Ефикаснија локална самоуправа и остале институције у општини	2.000	Буџет општине
3.3.3.2 Едукација службеника за припрему и управљање пројектима	Семинари и тренинзи	Начелник општинске управе, Старешине одељења	Председника општине, Скупштине општине, Донатора и НВО	2014.	До краја	Ефикасна израда пројектних предлога за донаторе и фондове	2.000	Буџет општине
3.3.3.3 Куповина земљишта у циљу изградње јавне инфраструктуре	Анализа и прикупљање података о расположивом земљишту погодном за улагање; Планирање набавке; Спровођење набавке	Општинска управа – служба за имовинско-правне послове; одсек за урбанизам	Скупштине општине, Месних заједница и грађана	2014.	До краја	Постоји база података о расположивом земљишту дефинисани приоритети, набављено земљиште	10.000	Буџет општине, Министарство инфраструктуре, Донације

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

4.1 ЕКОЛОГИЈА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
4.1.1.1 Пројекат санације и реконструкције водоводног система	Извођење припремних и главних извођачких радова по пројектној документа- цији	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ, ЈКП Комуналац Ражањ, Фонд за грађевин- ско земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ	2014.	2015.	Замењено 4км потисног цевовода, замењени пумпни агрегати, изграђен систем хлорисања, успоставље но аутоматско управљање системом.	750.000	Буџет општине,
4.1.1.2 Пројекат измештања потисног цевовода из насеља Шетка	Израда пројектно техничке документа- ције и извођење радова	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ, ЈКП Комуналац Ражањ, Фонд за грађевинс- ко земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ	2014.	2015.	Израђена пројектно техничка документа- ција и изграђено 4км водоводне мреже	480.000	Буџет општине, донације
4.1.1.3 Израда катастра сеоских водовода и мапирање изворишта	Пројектна документа- ција за израду катастра	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	СО Ражањ, ЈКП Комуналац Ражањ	2014.	2015.	Израђен катастар	30.000	Буџет општине, донатори
4.1.1.4 Израда генералног пројекта водоснабдевања општине Ражањ	Израда генералног пројекта	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	Скупштине општине Ражањ, ЈКП Комуналац Ражањ	2014.	2015.	Израђен генерални пројекат	20.000	Општина Ражањ, донатори

4.1.2.1 Набавка основних средстава	Набавка цистерне за фекалну канализаци- ју	ЈКП Комуналац, Општинска управа општине Ражањ	СО Ражањ	2014.	2014.	Набављена цистерна	18.900	Буџет општине, ЈКП Комуналац
4.1.2.2 Израда Главног пројекта на основу генералног пројекта за решавање проблема третмана отпадних вода за сва преостала насељена места	Израда главног пројекта	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	ЈКП Комуналац Ражањ Општина Ражањ, Фонд за грађевин- ско земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ	2014.	2016.	Израђен Главни пројекат за решавање третмана отпадних вода за насеља	360.000	Буџет општине, Дирекција за воде, Министа- рство
4.1.2.3 Изградња ППОВ за Варош и Ражањ	Извођење радова на изградњи ППОВ	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	ЈКП Комуналац, Општина Ражањ, Фонд за грађевин- ско земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ	2014.	2015.	Изграђено ППОВ	350.000	Буџет општине Дирекција за воде, Министа- рство, донатори
4.1.2.4 Изградња ППОВ за Скорицу и Силовац	Извођење радова на изградњи ППОВ	Општинска управа општине Ражањ, Месне заједнице	ЈКП Комуналац Ражањ Општина Ражањ Фонд за грађевин- ско земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ	2015.	2016.	Изграђено ППОВ	300.000	Буџет општине, Дирекција за воде, Министа- рство, донатори

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

4.2 ЕКОЛОГИЈА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
4.2.1.1 Израда Плана санације дивљих депонија	План по коме ће се вршити санација дивљих депонија	Инспекциј- ске службе, Фонд	ЈКП Комуналац Општина Ражањ Месне заједнице	2014.	2015.	Израђен катастар дивљих депонија са планом санације	2.000	Буџет општине Ражањ
4.2.1.2 Санација и рекултивација депоније „Липовац“	Одвоз отпада, чишћење и озелењавање површина, постављање знакова забране бацања отпада	Инспекциј- ске службе, Фонд, ЈКП Комуналац	ЈКП Комуналац Општина Ражањ	2014.	2016.	Ревидирана пројектно техничка документа- ција и извршени радови на санацији депоније	200.000	Општина Ражањ, Фонд за заштиту животне средине
4.2.1.3 Санација дивљих депонија према израђеном плану	Одвоз отпада, чишћење и озелењавање површина, постављање знакова забране бацања отпада	Инспекциј- ске службе, Фонд, ЈКП Комуналац	ЈКП Комуналац, Општина Ражањ, Месне заједнице	2014.	2016.	Уклољен и адекватно одложен отпад, уређено земљиште Постављено мин. 20 контејнера 5м3	20.000	Општина Ражањ, Очистимо Србију, Јавни радови, Министар- ство економије и регион. Развоја

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

4.2 ЕКОЛОГИЈА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
4.2.1.4 Учесће у изградњи регионалног центра за управљање отпадом	Изградња регионалног центра за управљање отпадом	Општина Ражањ, ЈКП Комуналац, општине Региона	Општина Ражањ ЈКП Комуналац Општине региона	2014.	2016.	Изграђен регионални центар за управљање отпадом		Општина Ражањ Министар- ство животне средине ИПА фонд
4.2.1.6 Решење проблема одлагања анималног отпада	Постављање контејнера за анимални отпад и одвожење истог на третман	Инспекцијс ке службе, ЈКП Комуналац	Општина Ражањ ЈКП Комуналац месне заједнице	2014.	2015.	Постављени контејнери за анимални отпад и успостав- љен систем одвожења отпада на третман	30.000	Општина Ражањ донације
4.2.1.7 Санација органошког комуналног отпада		Инспекцијс ке службе, ЈКП Комуналац	Општина Ражањ ЈКП Комуналац	2014.	2015.	Постављени контејнери за органски комунални отпад		Општина Ражањ донације
4.2.2.1 Изградња рециклажног дворишта	Радови на изградњи рециклажног дворишта	ЈКП Комуналац, Фонд	Општина Ражањ ЈКП Комуналац	2014.	2015.	Изграђено рециклажно двориште	100.000	Фонд за заштиту животне средине и оператери
4.2.2.2 Обезбеђење посуда за одлагање отпада за сва насељена места	Набавка посуда	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	ЈКП Комуналац Општина Ражањ	2014.	2015.	Набављено 100 комада 1.1м3 контејнера	60.000	Општина Ражањ, Донације, Министар- ство зжс

4.2.2.3 Набавка возила за прикупљање отпада	Набавка камиона	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	ЈКП Комуналац Општина, Ражањ	2014.	2014.	Набављен један камион смећар	70.000	Донације
4.2.2.4 Набавка основних средстава (дробилице и млинова за прераду секундарних сировина)	Набавка основних средстава	ЈКП Комуналац, Општинска управа општине Ражањ	СО Ражањ, ЈКП Комуналац	2014.	2014.	Смањење отпадних материја		ЈКП Комуналац, Мин. за штите животне средине, Буџет општине
4.2.2.5 Формирање зелених острва	Набавка и постављање контејнера	Општинска управа општине Ражањ, ЈКП Комуналац	Месне заједнице ЈКП „Комуналац“ Општина Ражањ	2014.	2015.	Постављено 30 зелених острва (30x4 контејнера)	20.000	Општина Ражањ Фонд за заштиту животне средине Донације Министарство зжс

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

4.3 ЕКОЛОГИЈА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
4.3.1.2 Укључивање деце предшколског и школског узраста у активности заштите животне средине	Организовање предавања, обука и јавних трибина	Канцеларија за ЛЕР, школе, НВО-е	Општина Ражањ НВО „Зелена Оаза“, Основне школе, ПУ Лептирићи	2014.	До краја	Организоване радионице за децу школског и предшколског узраста	7.500	Буџетски фонд за зжс
4.3.2.1 Развој програма подстицаја НВО у области ЗЖС	Конкурси за доделу бесповратних финансијских средстава, НВО	СО-е	Општина Ражањ Локалне НВО	2014.	До краја	Учешће у активностима и финансијска подршка реализацији активности НВО	5.000	Буџетски фонд за зжс

4.3.2.2 Укључивање МЗ у систем информисања о питањима заштите животне средине	Извештавање МЗ о стању животне средине	СО-е, Месне заједнице	Општина Ражањ Месне заједнице	2014.	2014.	Годишњи Извештај о стању животне средине за МЗ	1.000	Буџетски фонд за зжс
4.3.2.3 Спровођење анкета о питањима животне средине	Израда анкета	НВО-е, Канцеларија за ЛЕР, ЈКП Комуналац	Општина Ражањ Месне заједнице ЈКП Комуналац НВО	2014.	До краја	Сprovedено 1 анкета годишње Обухваћено годишње 10% становништва	1.000	Буџет, донације, министарства, Буџетски фонд за зжс

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

4.4 ЕКОЛОГИЈА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржан а од	Период Имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
4.4.1.1 Кампања о одрживој експлоатацији природних ресурса	Подстицање становништва да се што више укључи у акције заштите и одрживе експлоатације природних ресурса	Канцеларија за ЛЕР, НВО-е, школе	Општина Ражањ, НВО „Оаза“ Месне заједнице	2014.	2016.	Сprovedена једна кампања годишње	10.000	20% Буџетски фонд за зжс 80% донације
4.4.2.1 Израда пројектно-техничке документације за повећање енергетске ефикасности у јавним установама и предузећима	Израда пројектно-техничке документације	Општина Ражањ, Јавне установе и предузећа	Општина Ражањ Јавне установе Јавна предузећа	2014.	2015.	Агенција за енергетску ефикасност МДУЛС	25.000	Донације, буџет
4.4.2.2 Извођење радова према п-т. докумантацији	Извођење радова	Општина Ражањ Јавне установе Јавна предузећа	Општина Ражањ Јавне установе Јавна предузећа	2014.	2016.	Повећана ен.ефикасност у 4 јавне зграде	200.000	Агенција за енергетску ефикасност МДУЛС донације

4.4.2.3 Израда студије изводљивости коришћења обновљивих извора енергије	Испитивање локације где је економски најисплативија експлоатација алтернативних извора енергије	СО-е	Општина Ражањ	2014.	2015.	Чиста корита рекаИзрађена студија	30.000	Општина Ражањ, Министарство зжс
--	---	------	---------------	-------	-------	-----------------------------------	--------	---------------------------------

АКЦИОНИ ПЛАНОВИ

4.5 ЕКОЛОГИЈА

Пројекат/ активност	Кратак опис пројекта	Одговорна јединица	Подржана од	Период имплементације		Очекивани резултати	Трошкови	
				почетак	крај		€	Извор/ ресурси
4.5.1.1 Израда Плана праћења квалитета природних ресурса	Израда плана	СО-е	Општина Ражањ	2014.	2014.	Израђен план	1.000	Буџетски фонд за заштиту животне средине
4.5.1.2 Успостављање редовне анализе квалитета земљишта	Прецизирање распореда по коме ће се вршити редовна контрола квалитета земљишта на територији општине Ражањ	Фонд за развој пољопривреде	Општина Ражањ	2014.	До краја	Анализирано најмање 30 узорака земљушта	10.000	Буџетски фонд за заштиту животне средине
4.5.1.3 Реализација Плана праћења квалитета природних ресурса	Реализација свих неопходних активности	СО-е, Фонд за развој пољопривреде	Општина Ражањ	2014.	До краја	Извршене анализе воде, ваздуха и буке	50.000	Буџетски фонд за заштиту животне средине

4.5.1.4 Израда катастра загађивача	Израда катастра по прикупљеним подацима	Канцеларија за ЛЕР	Општина Ражањ	2015.	2015.	Урађен катастар загађивача	10.000	Буџетски фонд за заштиту животне средине
4.5.2.1 Подизање техничких капацитета инспекцијске службе	Формирање посебне службе	СО-е	Општина Ражањ	2014.	До краја	Формирана одвојена служба (радник, опрема, возило)	25.000	Буџет општине
4.5.2.2 Оснивање службе за заштиту животне средине	Формирање посебне службе	СО-е	Општина Ражањ	2014.	2016.	Формирана одвојена служба (радник, опрема, возило)	25.000	Буџет општине
4.5.2.3 Унапређење људских ресурса општинске управе у области заштите животне средине	Учешће на разним едукацијама из области заштите животне средине	СО-е	Општина Ражањ	2014.	До краја	Присуство радника на најмање 2 едукације у области заштите животне средине	10.000	Буџет општине
4.5.2.4 Унапређење техничких капацитета ЈКП	Набавка опреме	СО-е, ЈКП Комуналац	Општина Ражањ, ЈКП Комуналац	2014.	До краја	Набављена опрема за унапређен систем наплате услуга	25.000	Донације, Буџет општине
4.5.2.5 Унапређење људских ресурса ЈКП	Ангажовање додатних радника	СО-е, ЈКП Комуналац	Општина Ражањ, ЈКП Комуналац	2014.	До краја	Ангажована најмање 2 додатна радника и набављено једно возило	30.000	Донације, Буџет општине

13.УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ

Припремом и изработом Стратегије одрживог развоја општине Ражањ за период од 2014. до 2023.године, руководио је Радно-оперативни тим за израду стратегије у координацији са радно-оперативним подтимовима и Канцеларијом та ЛЕР. Радно-оперативни тим је формиран на седници Скупштине општине Ражањ одржаној 30.05.2013.године

Радно-оперативни тим:

1. Др Драгиша Тодоровић, помоћник Председника општине Ражањ, као вођа тима,
2. Олгица Стојчић, директор Центра за социјални рад општине Ражањ,
3. Витомир Добросављевић, директор Дома културе Ражањ,
4. Драгана Миленковић, директор ОШ „Иван Вушовић“ Ражањ,
5. Горан Миленковић, директор Службе за катастар непокретности Ражањ,
6. Весна Радојевић, директор ЈП „Комуналац“ Ражањ,
7. Славиша Тодоровић, предузетник из Ражања,
8. Оливера Ђуровић, директор ОЗЗ „Запис 2012“ Ражањ,
9. Председници месних заједница.

Радно-оперативни подтим за инфраструктуру:

1. Бојан Петковић, директор Фонда за грађевинско земљиште, путеве и изградњу општине Ражањ, вођа подтима,
2. Синиша Николић, директор Фонда за изградњу водосистема „Бован“, Ражањ,
3. Снежана Милутиновић, радник општинске управе општине Ражањ,
4. Мирољуб Карастојковић, радник ЈП ПТТ саобраћаја Ражањ,

Радно-оперативни подтим за друштвене делатности:

Здравствена и социјална заштита:

1. Олгица Стојчић, директор Центра за социјални рад општине Ражањ, вођа подтима,
2. Мирјана Недић, лекар специјалиста Дома здравља Ражањ,
3. Миодраг Милојковић, лекар Дома здравља Ражањ,
4. Надица Јанковић, радник Црвеног крста Ражањ.

Образовање, култура, спорт и удружења:

1. Витомир Добросављевић, директор Дома културе Ражањ, вођа подтима,
2. Драгана Миленковић, директор ОШ „Иван Вушовић“ Ражањ,
3. Вера Крстић, директор ОШ „Вук Караџић“ Витошевац,
4. Весна Шејат, директор ПУ „Лептирићи“ Ражањ,
5. Иван Ивановић, радник Општинске управе општине Ражањ.

Радно-оперативни подтим за локалну самоуправу:

1. Иванка Дисаић, начелник Општинске управе општине Ражањ, вођа подтима,
2. Бојана Стоиљковић, секретар Скупштине општине Ражањ,
3. Миросинка Николић, радник Општинске управе општине Ражањ,
4. Ивана Јовановић, радник имовинско-правне службе Општинске управе општине Ражањ.

Радно- оперативни подтим за привреду:

1. Драгиша Миленовић, власник ДОО „Гербер“ Витошевац, вођа подтима,
2. Славиша Тодоровић, власник ДОО „Дис Тодоровић“ Ражањ,
3. Небојша Тошковић, директор ПЈ „Металопрерада“ у Ражњу,
4. Славица Којић, радник ЛОМ „14.октобар“ Ражањ,
5. Рајица Тодоровић, председник Удружења предузетника и занатлија.

Радно-оперативни подтим за пољопривреду:

1. Оливера Ђуровић, директор ОЗЗ „Запис 2012“ Ражањ, вођа подтима,
2. Зоран Голубовић, пољопривредни произвођач из Црног Кала,
3. Јелена Мијајловић, власник ДОО „Фарма продукт“ Мађере,
4. Дејан Гагић, радник Фонда за развој пољопривреде општине Ражањ.

Радно-оперативни подтим за екологију:

1. Др Драгиша Тодоровић, помоћник Председника општине Ражањ, вођа тима,
2. Весна Радојевић, директор ЈП „Комуналац“ Ражањ,
3. Драгољуб Мијајловић, комунални инспектор Општинске управе општине Ражањ,
4. Бојана Стефановић, струковни еколог из Смиловца,
5. Весна Живковић, радник Канцеларије за ЛЕР општинске управе општине Ражањ.

Канцеларија за локални економски развој:

1. Велибор Бркић, координатор Радно-оперативног подтима за инфраструктуру,
2. Александар Војиновић, координатор Радно-оперативног подтима за друштвене делатности и локалну самоуправу,
3. Ненад Станковић, координатор Радно-оперативног подтима за привреду и пољопривреду,
4. Весна Живковић, координатор Радно-оперативног подтима за екологију.

Пројектни подтим:

1. Драгиша Тодоровић, помоћник Председника општине Ражањ, вођа подтима,
2. Канцеларија за локални економски развој Општине Ражањ:
 - Ненад Станковић, дипл.еџ,
 - Весна Живковић, дипл.еџ,
 - Александар Војиновић, дипл.еџ,
 - Велибор Бркић, дипл.еџ.
 - Марија Петковић, дипл.еџ.

14.РЕЦЕНЗИЈА

У процесу евроинтеграција, планска развојна документа представљају кључне инструменте за вођење политике развоја и то на свим нивоима, од Европских, преко државних до регионалних и јединица локалне управе. Стога је на иницијативу ЕУ, у оквиру програма Exchange 2 дата стручна и финансијска помоћ за израду Стратегија одрживог развоја локалних административних јединица, односно општина. Стратегије развоја сачињене у периоду трајања програма Exchange 2, урађене су по методолошком приступу и инструкцијама ЕУ, што им даје виши ниво квалитета и чини их компатибилним са развојним документима државе, региона, односно ЕУ.

Један од доказа правилног усмерења Општине Ражањ у правцу развоја и просперитета територије општине, је и документ **Стратегија одрживог развоја општине Ражањ за период 2014 – 2023.**, као природни наставак претходног развојног документа, Стратегије одрживог развоја општине Ражањ за период 2008 – 2013.

Предочена **Стратегија одрживог развоја општине Ражањ 2014-2023.** након уводног обраћања Председника Општине Ражањ и Коментара руководиоца радно-оперативног тима за израду стратегије, даје оквир за разумевање специфичности овог подручја кроз следећа поглавља:

- У поглављу 1. **Општи подаци о општини** - указује се на историјске, географске и климатске податке и карактеристике територије општине Ражањ, као и низ података о становништву – 5 графичких приказа статистичких података - те основни подаци о природним ресурсима.
- У поглављу 2. **Инфраструктура**, дати су подаци о стању инфраструктуре, почевши са путном мрежом (1 графички приказ и једна табела са подацима), железничким саобраћајем, детаљним подацима о водоснабдевању, канализационој мрежи, комуналним објектима, као и подаци о телекомуникацијама са освртом на мобилну телефонију и подаци о електроенергетици и гасификацији.
- У поглављу 3. **Локална самоуправа** приказани су детаљни подаци о органима локалне самоуправе, од Скупштине Општине и Председника Општине до Одељења и стручних служби неопходних за правилно функционисање општинске администрације. У том поглављу представљен је и ток промена буџета Општине за период 2008 – 2012. Поред тога у поглављу 3. дата је основна информација о праву јавне својине, сагласно са важећим Законом о планирању и изградњи, побројане су месне заједнице и дате су информације о примени савремених технологија у комуникацији и информисању, Е-управа и Интернет презентација општине.
- У поглављу 4. **Друштвене делатности** – представљене су установе образовања, предшколска установа и основне школе, културе и информисања – дом културе и

библиотека делатност, аматерска удружења, културне манифестације и спорт и спортски клубови.

У овом поглављу посебно су обрађене и здравствена и социјална заштита са детаљним статистичким подацима.

- Поглавље 5. обрађује информације о **Привреди**. Дати су подаци о локалној привреди, структури предузећа и предузетника, запослености и зарадама, као и подаци о стању индустрије – у 4 табеле са статистичким подацима. Посебно детаљно је дат приказ стања пољопривреде у свим областима, од ратарства, повртарства, воћарства и сточарства до приказа објеката и механизације, са статистичким подацима датим у 3 табеле. За боље и прецизније сагледавање података о пољопривреди биће потребно анализирати и резултате пописа пољопривреде из 2011. који у време објављивања Стратегије нису још били у потпуности обрађени нити доступни.

У поглављу бр. 5 се разматра и стање у **туризму**, и даје се приказ културно-историјских споменика, смештајних капацитета, природних атракција. Посебно су размотрене могућности привлачења инвестиција.

- Поглавље бр. 6 говори о **заштити животне средине**, где се детаљно обрађује проблематика квалитета воде за пиће, констатује се непостојање постројења за третман отпадних вода, детаљно показују подаци о отпаду, депонијама и третману отпада, као и о квалитету ваздуха.

Посебно се говори о природним потенцијалима, а детаљно и сликовито су дати подаци о природи и биодиверзитету, са подацима о деградираном земљишту, као и о утицају примене минералних ђубрива и средстава за заштиту биља на земљиште и животну средину.

Евидентно је да су обухваћене све релевантне области на основу којих се стиче детаљан увид у актуелно стање, ресурсе и реалан пословни и социјални амбијент општине.

Стратегија општине Ражањ има хијерархијски уређену структуру циљева. На највишем нивоу је визија општине Ражањ, конкретизована у стратешке циљеве, затим специфичне циљеве и коначно, акционе планове. Овако разложени циљеви олакшавају разумевање интенција аутора ове Стратегије. У складу са захтевима за израду оваквих докумената развоја, приказани су бројни индикатори. Улога индикатора је да обезбеде праћење степена остварења постављених циљева и акционих планова. У оквиру сваке групе циљева, планова, односно индикатора, прати се већ утврђена структура у оквиру ове Стратегије: инфраструктура, локална самоуправа, друштвене делатности, привреда и заштита животне средине.

Основне премисе Стратегије су:

- Потреба за савременим облицима удруживања ради повећања иновативних, финансијских и конкурентских перформанси.
- Приступ развоју на основу компаративних поредности општине, природних ресурса и људских потенцијала.
- Развој и унапређење људских ресурса кроз образовање, пренос нових технологија и сл.
- Развој локалне управе
- Развој заинтересованости за ангажман експерата са стране у сврху планирања и подстицаја развоја територије општине.

Оцена и сугестија рецензената

Стратегија одрживог развоја општине Ражањ за период 2014 – 2023. указује на висок квалитет приступа развојној политици од стране руководства Општине Ражањ, која је увидела потребу израде развојних докумената као што је ова Стратегија, како би се правилно извршила валоризација постојећих потенцијала и дефинисали правци и модели одрживог развоја општине Ражањ.

Стратегија одрживог развоја општине Ражањ 2014 – 2023. је најважнији стратешки развојни документ ове Општине. Решење о формирању радних тимова које је донео Председник Општине, као и састав радних тимова, показује да је примењен партиципативан приступ израде Стратегије, што обезбеђује испуњење основних принципа стратешких докумената:

1. Предочава локалној и широј јавности ка којим развојним циљевима су предвиђене активности релевантних општинских органа и структура.
2. Презентира усаглашене развојне циљеве, дефинисане уз учешће стручних и одговорних субјеката различитих специјалности, као и представника релевантних привредних, друштвених и политичких група.
3. Овакав приступ уједно даје и легитимитет постављених развојних циљева и заједнички дефинисане приоритете.
4. Усвајање Стратегије, као кровног документа, представља неопходан оквир за израду осталих неопходних докумената којима се омогућава приступ буџетским изворима финансирања развоја, различитим развојним фондовима, донаторима и инвеститорима

5. Информисање локалне, а посебно регионалне и републичке јавности, је предуслов за сагласност и подршку органа, ван територије општине, за реализацију постављених развојних циљева.

Први део стратегије (првих шест поглавља) прецизно одсликава стање у општини Ражањ. Поткрепљен је бројним статистичким подацима, односно табелама (22 табеле и 6 матричних приказа SWOT анализе) и графичким приказима (17). Бројност статистичких података обезбеђује прецизно сагледавање достигнутог степена развоја општине Ражањ у односу на: опште податке, инфраструктуру, локалну самоуправу, друштвене делатности, привреду и заштиту животне средине.

У презентираној Стратегији општине Ражањ 2014-2023. може се јасно препознати методолошки приступ. Основ представља статистичка обрада података према релевантним подручјима развоја Општине. Такође, основ за постављање стратешких и специфичних циљева представља обављена SWOT анализа (презентирана, опет, према карактеристичним подручјима).

Приоритети развоја општине Ражањ представљени су веома детаљном визијом, којом су јасно детерминисани жељени дometи (опет у складу са структуром поглавља ове Стратегије). Начин реализације предочене визије одређен је (хијерархијском) структуром циљева, коначно до акционих планова. Иако распон пројеката предвиђених акционим плановима превазилази материјалне могућности финансирања из доступних извора, они омогућавају еластичан одговор належним органима Општине да у складу са тренутним околностима и могућностима приступе реализацији оних пројеката који се могу успешно реализовати.

Прихваћен концепт Стратегије и период за који се усваја, као општи документ, наводи рецензенте да сугерише надлежним органима општине Ражањ израду додатних развојних докумената, са краћим временским периодом, како би се обезбедила оцена могућности остварења, односно, могућност прилагођавања политике остварења стратешких циљева и стратешких програма.

Иако се редослед поглавља не може сматрати поузданим индикатором приоритета, ипак рецензенти сматрају, да у датом хоризонту предвиђања (до 2023. године) највећи значај треба дати привредном развоју Општине, ослоњеном на сопствене потенцијале.

Оно што стратегију чини квалитетном је обезбеђење могућности њене имплементације. То ће се постићи израдом одговарајућих развојних докумената: Студије развоја, Студије изводљивости, Стратегије развоја малих и средњих предузећа итд. На тај начин ће се обезбедити прецизније дефинисање назначених развојних циљева, али и начин праћења и контроле њихове реализације. Више разлога упућује на потребу наведених разматрања: Србија почиње преговоре са ЕУ; период за који се стратегија усваја (према оценама) се односи и на период када ће Србија вероватно већ бити члан ЕУ, чиме се знатно мења њена позиција у ЕУ и југоисточној Европи; доћи ће до значајних промена у наступу на тржиштима Европске уније, Југоисточне Европе, земаља Заједнице независних држава (а нарочито Руске федерације) и Далеког истока; примена закона и стандарда Европске уније

ће утицати на ниво трошкова производње (нарочито у пољопривреди и прехранбеној индустрији) итд.

Осим тога, на основу набројаних развојних документа биће прецизније одређен начин обезбеђења потребних финансијских средстава. Тек бржим привредним развојем, односно, спровођењем концепта интегралног руралног развоја, биће могуће стварање основа за постизање жељеног нивоа квалитета живота.

Без обзира на тренд смањења потенцијалних финансијских извора, Стратегија ствара предуслове да се ангажују пословни и предузетнички капацитети, заједно са релевантним политичким и друштвеним структурама. Савременим приступом уз проналажење иновативних решења развојних циљева, могу се обезбедити позитивни економски ефекти. Овакав приступ ствара могућности за успешну реализацију развојне политике у циљу стварања просперитетнијег и пропулзивнијег амбијента, ради привлачења инвестиција (домаћих и страних), стварања квалитетнијих услова за живот и рад и задржавања становништва на територији општине.

Стратегија одрживог развоја општине Ражањ за период 2014 – 2023., је инструмент који ће, заједно са другим развојним документима, подстаћи развој општине Ражањ у економском, социјалном и културном смислу, те представљати основ за остварење визије бољег и вишег квалитета живота свих грађана на територији општине Ражањ.

Предлог рецензената

Предлажемо надлежним органима општине Ражањ **да усвоји Стратегију одрживог развоја општине Ражањ за период 2014 – 2023 г.**

У Београду, 31.01.2014.

Рецензенти:

1. Проф. др Владимир М. Николић, с.р.
2. Проф. др Саша Марковић, с.р.
3. Никола Синкевић дипл.инж, с.р.